

COLLECTIEPLAN
2022-2028

INHOUD

3

Inleiding

4

1. Collectiegeschiedenis

6

2. Missie en visie

9

3. Collectieomvang
en samenstelling

13

4. Collectieprofiel

15

5. Collectiewaardering

29

6. Collectiebehoud

37

7. Toegankelijkheid
van de collectie

43

8. Waardeontwikkeling

50

9. Immaterieel erfgoed

51

10. Bibliotheek

59

11. Museumarchief

60

12. Digitale strategie

62

Literatuur en bijlagen

69

Contact

Inleiding

Geen metafoor is treffender om de collectie van het Industriemuseum te verbeelden als die van een machinepark. Net zoals de machines het kloppend hart zijn van een fabriek, vormt de collectie de levensader van het museum. De collectie moet je zorgvuldig onderhouden – een hele uitdaging in een museum met een grote democollectie. De collectie is ook constant in beweging, onderhevig aan trends en evoluties in de samenleving. Automatisering en digitalisering worden steeds belangrijker. Maar de collectie is en blijft ook mensenwerk.

Dit collectieplan kan je beschouwen als een soort handleiding van ons machinepark. Het beschrijft de klemtonen in het collectiebeleid voor de periode 2022-2028. Dit plan bouwt verder op het collectieplan 2014-2018, maar bevat enkele nieuwe hoofdstukken. In de periode 2018-2021 focuste het team op de herbestemming van deelcollecties, de inhaalbeweging op het vlak van registratie, de grote verhuisoperatie van de collectie en het uitrollen van een digitale strategie. Deze trajecten en de vernieuwingsoperatie van de tentoonstellingen waren een voedingsbodem voor enkele nieuwe krachtpunten en een nieuwe collectie-indeling.

Het collectieplan biedt eerst en vooral een heldere beschrijving van de collectie: hoe is ze ontstaan, wat wordt ermee gedaan, hoe zal ze zich verder ontwikkelen? Het is daarnaast een beleidsinstrument dat de krachtlijnen van het collectiebeleid bepaalt en zo het beleidsplan van het museum aanvult. Tot slot is het ook een pragmatisch en richtinggevend werkinstrument voor iedereen die met de collectie werkt. Het dient als basis voor het uitwerken van procedures voor de verschillende aspecten van het collectiebeleid en brengt uitdagingen en kansen in kaart, zodat de nodige acties voorgesteld en ondernomen kunnen worden.

1. Collectiegeschiedenis

In 1976 ziet het MIAT (Museum voor Industriële Archeologie en Textiel) – de voorloper van het huidige Industriemuseum – het levenslicht. In die periode maakt de Belgische textielindustrie een zware crisis door en gaat het ene na het andere bedrijf over de kop. Het Gentse stadsbestuur levert inspanningen om machines en objecten van de eerste en tweede industriële revolutie veilig te stellen en te bewaren. Door het belangrijke textielverleden van Vlaanderen, en in het bijzonder van Gent, ligt een klemtoon op de textielindustrie voor de hand. Ook de sector van energie, aandrijving en motoren komt al snel op de radar van het verzamelbeleid. Belangrijke impulsen voor het collectiebeleid en onderzoek worden gegeven door de WIARUG (Wergroep Industriële Archeologie Rijksuniversiteit Gent). De nieuwe wetenschappelijke discipline van de ‘industriële archeologie’ komt vanuit Groot-Brittannië overgewaaid en het MIAT staat mee aan de wieg van de eerste initiatieven in Vlaanderen.

Een van de eerste verwezenlijkingen van het museum is de restauratie van de Mule Jenny, een spinmachine die al decennialang eigendom is van de Stad Gent en op dat moment nog in het Gravensteen staat. Geleidelijk aan vormt het museum haar collectie, meestal door schenkingen van bedrijven en particulieren. Het MIAT is in haar beginjaren ook een pionier inzake Oral History in Vlaanderen, met in 1978 het grootschalige project ‘Hun werk, hun leven. Getuigenissen van de Gentse textielwereld 1900-1950’. De keuze om als jong museum op mondelinge geschiedenis in te zetten moet gezien worden binnen de toenmalige tijdsgeest en context. Aan de Gentse universiteit breekt in de jaren 1970 het vakgebied van de ‘hedendaagse geschiedenis’ door en de aandacht voor sociaaleconomische thema’s groeit sterk.

“Ik had in het buitenland heel wat technische musea gezien.

Maar ik was overtuigd dat het MIAT ook over het sociale aspect objecten en verhalen moest verzamelen.”

Conservator René De Herdt blikt in een interview in 2018 terug op de beginjaren van de museumcollectie.

Museumvrijwilligers Georges, Danielle en Lisette bij de restauratie van de liggende scheermolen in de voormalige textiel fabriek Van den Broecke-Grenier aan de Bachtenwalle, Gent, eind jaren 1970.

Er is in die eerste periode ook al sprake van selectief verwerven. Er worden geen objecten of machines verworven die andere collectiebeherende instellingen verzamelen, zoals bijvoorbeeld machines in verband met de wolnijverheid, een thema dat binnen de scope van het Nationaal Wolmuseum in Verviers valt. Tegelijkertijd bouwt men ervaring op in collectieverwerving en groeit het museum- en tentoonstellingsconcept, hetgeen onvermijdelijk een invloed heeft op de samenstelling van de collectie. De keuzes die gemaakt worden, zijn ingegeven door het verhaal dat het MIAT wil vertellen, namelijk dat van de evolutie van de industriële samenleving.

In de jaren 1990 verbreedt de collectiefocus naar de materiële cultuur van de industriële samenleving. Ook de geografische focus verruimt, zowel in het collectie- als in het tentoonstellingsbeleid. Op die manier groeit de collectie uit tot de meest gevarieerde en rijkste industrieel erfgoedcollectie van Vlaanderen. Het museum neemt de industriële keten (producent, productieproces, product, bekendmaking, distributie en consument) als leidraad. Vervolgens maakt het thematische keuzes en schuift het prioritaire thema’s naar voren: textiel en confectie, drukkerij en grafiek, film, voeding, communicatie, energie en ook industriële producten voor het dagelijks leven, zoals onder meer verlichting of huishoudelijke apparaten.

Vanaf de jaren 2010 richt het MIAT haar pijlen steeds meer op het hedendaags – documenterend – verzamelen en digitale collectievorming. Het collectieplan 2014-2018 brengt de verschillende deelcollecties scherper in beeld. Er worden 37 deelcollecties/sectoren bepaald, volgens een indeling die grotendeels thematisch-functioneel is. Vanaf 2014 besteedt het MIAT veel tijd en middelen aan het opschonen van de collectie en het voorstellen van een helder collectieprofiel. Sinds 2009 coördineert het museum ook twee themanetwerken: het drukkerijnetwerk en het textielnetwerk. Afstemming en expertiseuitwisseling over de individuele collecties heen wordt op die manier structureel verankerd. De deelcollecties of collectiestukken waarvoor een andere collectiebeherende instelling met specifieke expertise bestaat, beschouwt het MIAT als afgesloten. Deze deelcollecties worden ter herbestemming aangeboden. Op die manier vormt het collectieplan 2014-2018 een belangrijke leidraad om collectiemobiliteit binnen de industrieel erfgoedgemeenschap te stimuleren. Ook de

inkanteling van expertisecel ETWIE en de oprichting van themanetwerken bieden extra kansen voor een afgestemd collectiebeleid met betrekking tot technisch, wetenschappelijk en industrieel erfgoed.

Vanaf 2018 ondergaat het MIAT een vernieuwingsoperatie en wordt het museum omgedoopt tot Industriemuseum. Ook de missie en visie opgenomen in het beleidsplan 2019-2023 zitten in een nieuw jasje. De centralisering van de museumcollecties van de Stad Gent in twee centrale erfgoeddepots en de nauwe samenwerking met Huis van Alijn brengen de overlappingsen en hiaten in het collectiebeleid nog gedetailleerder in beeld. Met het grote verhuisproject, de waarderingstrajecten en de projecten digitale collectieregistratie doet het Industriemuseum een grote inhaalbeweging op het vlak van registratie. De vernieuwing van de permanente tentoonstellingen gaat samen met diepgaand collectieonderzoek en participatieve collectievorming. Het museum zet sterk in op de organisatie van ontmoetingsdagen, documentair verzamelen en publieke oproepen. Al in 2017 tekent het Industriemuseum ook een digitale strategie uit en voert het een debat over de rol en betekenis van immaterieel erfgoed voor de museumcollectie. Al deze trajecten leiden tot een scherpere positionering van de museumcollectie en stellen het Industriemuseum in staat om gefundeerde keuzes voor de toekomst te maken.

Werkboekje van Désiré Bogaert, 1880.
Collectie Industriemuseum

“Het is simpelweg met de tijd meegaan. Dat klinkt eenvoudig, maar het betekent dat we ons open moeten stellen voor verandering, dat we nieuwsgierig zijn naar de ander, gevoelig zijn voor de biografie en diversiteit die besloten ligt in mensen en voorwerpen om ons heen. En dat is wat ik bedoel met het museum als medium van het geheugen.”

Wim Hupperetz, directeur van het Allard Pierson Museum (Nederland), in een interview met Museumpeil, 2017.

2. Missie en visie

2.1. Missie

De missie omschrijft waarom we als museum bestaan en wat onze meerwaarde is. Ze beschrijft met andere woorden onze primaire functie of permanente opdracht. Die van het Industriemuseum bestaat erin om als gastvrije belevingsplek en kwaliteitsvolle expertisecel zorg te dragen voor de sporen van de industriële geschiedenis. Samen met bezoekers, makers en kenners geven we door hoe mensen, machines, materialen, techniek en wetenschap de wereld bepalen.

2.2. Visie

De visie omschrijft dan weer waar het Industriemuseum precies voor staat. Ze geeft aan welke waarden we belangrijk vinden om de missie te realiseren. De visie beschrijft een ambitieus gedeeld beeld voor de toekomst en geeft verduidelijking bij de missie. Voor het Industriemuseum betekent dit dat we een betekenisvolle plek willen zijn waar leren, beleven en maken centraal staan. Met de collectie industrieel erfgoed, de gepassioneerde makers en werkende machines als kloppend hart. Met een divers publiek dat ons voedt en dat zowel binnen als buiten de museummuren een stem heeft. Met een klimaatvriendelijke en sociaal rechtvaardige wereld als richtpunt.

Het toekomstige Industriemuseum schrijft – samen met bezoekers, makers en kenners – een universeel verhaal over mensen en machines en hoe die de wereld rondom ons veranderden. We willen als professioneel museum een betekenisvolle ontmoetingsplek, toonplek én maakplek zijn, midden in en bewust van een maatschappij in volle verandering.

Met een collectie van internationale allure prikkelt het Industriemuseum de nieuwsgierigheid en stimuleert het creativiteit en onderzoek. We brengen de kleine verhalen van mensen van verschillende generaties en achtergronden in verbinding met het grotere verhaal van onze industriële samenleving.

Kinderen leren de techniek van het viltten tijdens Kunstendag voor Kinderen, 2019.

Het Industriemuseum staat midden in de maatschappij en engageert een divers publiek dat deel néémt en deel hééft aan de museumwerking. We nemen daarbij voortdurend onze eigen rol als instelling kritisch onder de loep. We nemen een rol op in de bewustmaking rond een klimaatvriendelijke en sociaal rechtvaardige wereld door mens en milieu centraal te stellen in de museumpresentatie, door zelf circulair en duurzaam te werken en door de tentoonstellingen, maakprojecten en evenementen aan te grijpen als een bril voor de huidige economische systemen en de ecologische impact ervan.

Vanuit de expertisecel ETWIE willen we het technisch, wetenschappelijk en industrieel erfgoed in een (inter)nationaal netwerk verankeren. Als kennisknooppunt en bruggenbouwer realiseert en stimuleert ETWIE dialoog en samenwerking tussen de verschillende spelers binnen en buiten het erfgoedveld. Zo versterken we de zorg voor en de omgang met ons technisch, wetenschappelijk en industrieel erfgoed en zetten we het internationaal op de kaart.

De bibliotheek van het Industriemuseum blijft de centrale uitvalsbasis voor onderzoek, kennisdeling en ontmoeting. Bezoekers, makers en kenners bezichtigen en bestuderen er de collectie. De bibliotheek documenteert en informeert over de museumcollectie, maar gaat inhoudelijk ruimer dan dat. Zo kan je in de bibliotheek ook terecht met vragen over het bredere technisch, wetenschappelijk en industrieel erfgoed. Het is een laagdrempelig centrum, dat zowel fysiek als online vlot toegankelijk is voor het publiek. Het is een dynamisch en actief platform, waar medewerkers van het Industriemuseum en het publiek hun kennis over de collectie en het TWIE-erfgoed delen.

2.3. Industriële geschiedenis gisteren, vandaag en morgen

Het Industriemuseum verzamelt, onderzoekt en toont de sporen van de industriële geschiedenis. De industriële samenleving kreeg in onze regio vorm vanaf 1750. Onder industrie begrijpen we sectoren waar de productie op grote schaal plaatsvindt in fabrieken. Talrijke objecten, verhalen, foto's en getuigenissen zijn sporen van die productie en distributie. Ze vormen het collectief geheugen van de industriële samenleving. Ze zorgen er ook voor dat we onze huidige wereld beter begrijpen. Hoe en waar worden onze dagdagelijkse producten gemaakt? Met welke grondstoffen en technieken? En onder welke arbeidsomstandigheden?

Het onderscheid tussen 'ambacht' en 'industrie' is niet altijd strikt af te bakenen. Ook in een industriële samenleving zijn ambachtelijke technieken nooit ver weg of vergeten. Bovendien verschuift de beeldvorming en het discours: een metaaldraaibank uit de jaren 1950 bestempelt men nu als ambachtelijk in vergelijking met de automatische, computergestuurde draaibanken van vandaag, die we dan weer hypermodern en innovatief noemen. Het is net de cross-over tussen oude ambachtelijke technieken, materialen of gebruiken en hedendaagse methodes die vandaag vaak leiden tot product-, proces- of technische innovaties. Zeker nu de roep naar een duurzamer economisch systeem – met productie op kleinere schaal en met alternatieve grondstoffen – steeds luider klinkt.

Het Industriemuseum wil die meerlagige geschiedenis vertellen en historisch bewustzijn creëren. In onze permanente en tijdelijke expo's tonen we hoe de microgeschiedenis van de Gentse, Vlaamse en Belgische industrialisering verknoopt is met de wereldeconomie. De geschiedenis van de industrialisering is meerstemmig en bevat ook zwarte bladzijden; denk maar aan de sociale uitbuiting van arbeiders, de kolonisering of de economische roofovername op de planeet. Zowel hier als ver van ons bed, zowel vroeger als vandaag. Het Industriemuseum plaatst die thema's in een historisch en internationaal perspectief en jaagt wetenschappelijk onderzoek aan. We laten verschillende stemmen en tegenstemmen aan bod komen en zetten aan tot reflectie en debat. De collectie vormt daarbij de ruggengraat. Daarom is het ontzettend belangrijk dat die collectie mee evolueert. We actualiseren en diversifiëren de collectie en zetten in op participatief verzamelen. We werken samen met bedrijven, werknemers en organisaties die vandaag de industriële geschiedenis van morgen schrijven en voorwerpen, foto's of documenten schenken aan de collectie. Op die manier worden ook recente verschuivingen – denk maar aan de 'grote evoluties' zoals de-industrialisatie, de opkomst van de diensteneconomie, arbeidsmigratie en energietransitie – tastbaar gedocumenteerd en voor de toekomst bewaard.

Textielstalen van Afrikadrukken, geproduceerd door Teintures et Apprêts de l'Escaut (TAE) in Destelbergen, jaren 1950. Collectie Industriemuseum

3. Collectieomvang en samenstelling

3.1. Een nieuwe collectie-indeling

De collectie van het Industriemuseum omvat anno 2022 ruim 55.000 items. De collectie is grotendeels geregistreerd in het collectieregistratiesysteem Adlib. Het Industriemuseum werkt sinds 2019 met een nieuwe collectie-indeling van 13 deelcollecties. Deze thematische indeling geeft onszelf, collega-musea en het publiek een beter overzicht van en inzicht in de collectie.

Daarnaast hanteert het museum bij de registratie ook een indeling volgens type en materiaalsoort.

- **V-collectie:** 3D-objecten (machines, gebruiksvoorwerpen, stalenboeken, apparaten ...)
- **F-collectie:** fotocollectie (verschillende dragers en vormen: glasplaten, afdrukken, negatieven, digital born ...)
- **D-collectie:** documentaire collectie, 2D-/digitaal materiaal met documentaire waarde (affiches, verkoopcatalogi, reclames, briefhoofden, facturen ...). De afzonderlijke prefixen PK- (postkaart), AF- (affiche, schilderijen ...) en RE- (reclame) worden sinds 2022 niet meer gehanteerd. Alle items van documentaire aard worden voortaan onder één categorie geregistreerd en krijgen een D-nummer.
- **AU-collectie:** audiocollectie (interviews, machinegeluiden ...)
- **VI-collectie:** videocollectie (interviews, instructiefilms, reclamefilms, bedrijfsfilms ...)

Een aparte opdeling van een digitale collectie wordt niet gemaakt. Zowel de F-collectie, D-collectie, AU-collectie als VI-collectie bevatten ook digital born materiaal waarvan geen fysieke drager bewaard wordt. Dit wordt in de collectiedatabank nauwkeurig geregistreerd.

Alle objecten van de V-collectie zijn telkens toegekend aan één van de thematische deelcollecties. Voor de andere types (foto, documentair, audio en video) is die thematische categorisering niet altijd mogelijk, omdat ze op stukniveau vaak refereren aan verschillende thematische collecties. Waar mogelijk worden deze F-, D-, AU- en VI-records wel gelinkt aan de V-collectie, via gestandaardiseerde associaties. Dit is een work in progress, maar moet op termijn zorgen voor een betere integratie en kruisverwijzing van de verschillende collecties. De cijfers in de tabel hieronder zijn dan ook indicatief.

Onderstaande tabel geeft een overzicht van de verschillende deelcollecties en hun omvang. De cijfers mogen niet eenzijdig geïnterpreteerd worden en zeggen niets over de waarde en betekenis van de deelcollectie. Bij de deelcollectie Textiel zijn er bijvoorbeeld heel veel halffabricaten en onderdelen (bijvoorbeeld spoelen van weefgetouwen, stalen ...) die op stukniveau geregistreerd werden en op die manier deze deelcollectie groter doen lijken.

	Deelcollectie	V	F	D	AU	VI
	TOTAAL collectie	26.224	18.472	10.919	266	343
1	Textiel (spinnen, weven, textielveredeling, textielonderzoek, grondstoffen en stalen, confectie, interieurtextiel)	13.263	2.614	444	78	299
2	Drukkerij (drukken, zetten, afwerking, reprografie)	1.157	345	320	35	8
3	Energie (elektriciteit, gas, stoom, vloeibare brandstof)	2.166	1.592	419	4	0
4	Informatie en communicatie (telecommunicatie, beeld en geluid, kantoor, dataverwerking, publiciteit)	2.875	295	660	0	1
5	Metaal en machinebouw (grondstoffen en stalen, zagen, draaien en frezen, plooiën, boren, smelten en gieten, smeden)	310	544	107	0	0
6	Handel en distributie (logistiek en transport, kleinhandel en retail)	257	2.217	20	0	0
7	Chemie	478	249	68	10	0
8	Werken (arbeidsveiligheid en welzijn, arbeidsorganisatie, industriële architectuur, onderwijs en opleiding)	629	169	656	0	0
9	Wonen (verlichting, huishoudtoestellen, foto's beluiken)*	3.081	2.552	370	1	0
10	Voeding (dranken, voedingsmiddelen, mosterd, koffie)*	762	451	226	0	0
11	Touwslagerij*	106	48	0	0	0
12	Leerlooierij en lederbewerking*	500	13	0	0	0
13	Houtbewerking*	21	6	13	0	0
	Onbepaald / nog te bepalen	619	7.377	7.616	138	35

* Deze collecties zijn afgesloten en worden als bewaarcollectie beschouwd, waarin niet meer actief wordt verzameld.

De textiel- en drukkerijcollectie noemen we de kerncollectie van het museum. Ze kennen elk een grote samenhang en volledigheid vanuit technisch en historisch oogpunt. Ook in de vernieuwde permanente tentoonstellingen en de werking van het museum als maakplek, vormen de textiel- en drukkerijcollectie de centrale spil. De machines, verkoopcatalogi en foto's illustreren de belangrijkste technische en sociaaleconomische evoluties in de Belgische textielindustrie en de grafische sector. Beide deelcollecties bevatten enkele unieke objecten en genieten internationale uitstraling.

De andere deelcollecties zijn gelinkt aan verschillende industriële sectoren en aan de dienstensector. Deze laatste neemt – zeker de laatste 50 jaar – een steeds belangrijker rol in binnen onze samenleving. De deelcollecties Wonen en Werken representeren voornamelijk de sociaaleconomische facetten van de industriële geschiedenis, thema's die ook verweven zitten in de permanente tentoonstellingen van

het Industriemuseum. Welke impact hadden de industriële revoluties en de technologische evoluties op onze manier van wonen en werken? De deelcollecties en objecten die buiten de kerncollectie vallen dienen als referentiecollectie en worden ingezet voor tijdelijke tentoonstellingen, bruiklenen, publiekprojecten en de digitale ontsluiting van de collectie.

3.2. Graad van registratie

Registreren is een ruim begrip en kan op vele manieren geïnterpreteerd worden. Van minimale tot verdiepende registratie, en alles wat daartussen ligt. De onderstaande tabel geeft een overzicht van de velden die door het Industriemuseum in het collectieregistratiesysteem Adlib worden gebruikt en volgens de standaarden nodig zijn om te voldoen aan een minimale of basisregistratie.

Adlib-velden	Minimale registratie	Basisregistratie	Verdiepende registratie
Instelling	✓	✓	✓
Collectie		✓	✓
Objectnummer	✓	✓	✓
Recordtype		✓	✓
Onderdeel en aantal		✓	✓
Objectcategorie			✓
Objectnaam	✓	✓	✓
Titel	✓	✓	✓
Beschrijving			✓
Vervaardiger – rol – plaats			✓
Datering			✓
Materialen		✓	✓
Afmetingen		✓	✓
Opschriften en merken		✓	✓
Associaties			✓
Iconografie			✓*
Toestand		✓	✓
Verwervingsgegevens	✓	✓	✓
Huidige standplaats	✓	✓	✓
Reproductie		✓	✓

* Dit zit in een experimentele fase en wordt op dit moment enkel gebruikt bij de beschrijving van foto's binnen het project 'Inzoomen op industrieel erfgoed'.

In principe kan elk record in Adlib gezien worden als minimaal geregistreerd. Maar gezien de historische vervuiling in de databank (fouten bij datamigratie of het kopiëren van records, dubbel geregistreerde objecten, verdwenen of afgevoerde objecten die niet verwijderd zijn uit de databank ...), kunnen enkel objecten die fysiek gecontroleerd zijn als minimaal geregistreerd worden beschouwd, de rest is te verwerken. Op basis van de gegevens in de databank kunnen we het aantal minimaal geregistreerde records er op dit moment moeilijk uithalen.

Basisregistratie en verdiepende registratie leunen dicht bij elkaar aan. Het verschil is dat er bij basisregistratie geen onderzoek wordt gedaan, bijvoorbeeld naar de datering. Als er een datum op het collectiestuk staat, wordt die wel genoteerd. We kunnen stellen dat het object over het algemeen niet meer fysiek nodig is om verdiepend te registreren. De basisregistratie capteert met andere woorden alle fysieke gegevens. Aan de andere kant is verdiepende registratie vaak nooit echt afgerond. Er valt altijd nog informatie toe te voegen aan beschrijvingen.

Via de organisatie van Wiki Cafés krijgt de collectie online meer zichtbaarheid en wordt kennisdeling gestimuleerd.

Het Industriemuseum experimenteert ook meer en meer met participatieve crowdsourcing, via Wiki Cafés, ontmoetingsdagen en projecten als Gent Gemapt. Op basis van die inbreng en feedback worden de metadata gewijzigd, aangevuld en verrijkt.

Registratie gaat in verschillende stappen. Iedereen mag registreren, bijvoorbeeld ook vrijwilligers, stagiairs ... Daarvoor worden invulinstructies opgesteld met welke

velden moeten worden ingevuld en hoe dat moet gebeuren. Dit is het niveau van minimale, maar liefst basisregistratie. Vóór publicatie op een online platform (meer bepaald Erfgoedinzicht) volgt een extra controle om na te gaan of alles correct is ingevuld. Vóór publicatie op de eigen website is er nog een extra inhoudelijke controle en worden associaties toegevoegd. Er wordt in functie van de online publicatie op de museumwebsite ook gestreefd naar verdiepende registratie.

In cijfers komt dit neer op onderstaande tabel. Het betreft hier de gekende collectie; voor de documentaire collectie is er bijvoorbeeld een onbekende hoeveelheid onverwerkt materiaal.

	# objecten	Minimale of basisregistratie	Waarvan verdiepend geregistreerd
		in %	in %
V-collectie	26.224	93	62,9
F-collectie	18.472	71,6	23,1
D-collectie	10.919	54	23,7
AU-collectie	266	60,9	60,9
VI-collectie	343	100	65
Totaal	56.224	78,3	42,3

Het verhuisproject naar de centrale erfgoeddepots (2017) kan gezien worden als een nieuw startpunt. Alle objecten zijn schoongemaakt en opnieuw gefotografeerd. Alle records in Adlib zijn gecontroleerd, aangevuld of aangemaakt. Dit verklaart de hogere registratiegraad van de V-collectie. Gedurende de verhuisperiode van de V-collectie is nagenoeg niet verdergewerkt aan de registratie van de andere deelcollecties.

Sinds 2019 wordt de registratie, digitalisering en ontsluiting van de F-, D-, AU- en VI-collectie stelselmatig verder aangepakt:

- Projectsubsidie van de Vlaamse overheid: 'In beeld en geluid. Inhaalbeweging registratie audiovisuele collecties' (2019-2021)
- Projectsubsidie van de Vlaamse overheid: 'Inzoomen op industrieel erfgoed. Inhaalbeweging registratie, digitalisering en ontsluiting van fotomateriaal en negatieven verzameld binnen het project Industriële Archeologie in België' (2021-2023)
- Halftijdse projectmedewerker met eigen middelen voor de registratie en digitalisering van de documentaire collectie (2019-2021)
- Deelname aan het pilootproject rond de digitalisering van glasplaten met meemoo: registratie van onverwerkte glasplaten (2021-2023)

- CoGent (Collectie van de Gentenaar): projectmedewerker die ook aan datacleaning doet (opschonen thesaurus, analyse van de registratiegraad ...) en het klaren van rechten. Zo zijn er ondertussen 4.396 thesaurusrecords gelinkt aan een externe autoriteit (AAT, Wikidata ...). Dit is 52% van het totaal aantal records in de verschillende thesauri. Hierbij dient wel vermeld te worden dat de eigenheid van de collectie van het Industriemuseum het niet altijd evident maakt om die linken te leggen. Veel technische termen hebben geen record in de AAT (Art & Architecture Thesaurus). Voor 45% van de collectie is ook een rechtenstatus toegekend.

3.3. Eigendom

De collectie van het Industriemuseum is eigendom van de Stad Gent. Het beheer van de collectie wordt waargenomen door het Autonoom Gemeentebedrijf Erfgoed. Jaarlijks worden de aanwinsten overgedragen aan de Stad Gent en opgenomen in de stedelijke patrimoniale inventaris. De Stad Gent heeft voor het Industriemuseum een aankoopfonds (zie ook 8.1. Verzamelen).

De Mule Jenny en twijnmolen (foto) staan sinds 2009 op de Topstukkenlijst van de Vlaamse overheid.

4. Collectie- profiel

Zowel op nationaal als internationaal vlak bevat de textiel- en drukkerijcollectie bijzondere en zeldzame stukken met een grote historische en industrieel-archeologische betekenis. Twee objecten van de textielcollectie zijn sinds eind 2009 als Vlaams topstuk erkend. De Mule Jenny, een halfautomatische spinmachine van circa 1800, is kenmerkend voor de start van de industrialisatie en de moderne textielindustrie in Vlaanderen en Europa. Er zijn slechts twee andere (werkende) exemplaren gekend. De twijnmolen uit 1789 is dan weer de oudst bewaarde vlagsgarentors- of twijnmachine met haspel in Noord-West-Europa. Beide objecten markeren belangrijke technologische ontwikkelingen en vervullen zo een relevante ijkwaarde en schakelfunctie. Als symbolen van de (proto-) industrialisatie en de (Vlaamse) textielnijverheid hebben ze een bijzondere waarde voor het collectieve geheugen.

In de drukkerijcollectie zijn de vijf laat-18e-eeuwse tot vroeg-19e-eeuwse houten handpersen uitzonderlijk en waardevol erfgoed met internationaal (wereld)belang. Plantin Moretus (erkend door UNESCO) heeft er zeven, het Industriemuseum vijf, het Gutenberg-Museum in Mainz heeft er geen.

De collectie van het Industriemuseum bestaat echter niet alleen uit topstukken. Als landelijk erkend museum beheert en presenteert het museum ook referentiecollecties van industrieel erfgoed. Chronologisch aansluitend op de houten drukpersen bezit het Industriemuseum een uitzonderlijke collectie 19e-eeuwse tot 20e-eeuwse lithopersen, cilinder- en degelpersen. Als één van de weinige drukkerijcollecties ter wereld is het Industriemuseum, dankzij de collectie hete gietmachines (Intertype, Linotype, Monotype, Ludlow), in staat een machinale zetterij in werking aan het publiek voor te stellen. En met de textielcollectie kan het museum op een actieve manier de productie van textiel – van grondstof tot afgewerkt product – aan de bezoeker tonen.

De deelcollecties Energie, Metaal en machinebouw, Informatie en communicatie en Werken vormen door hun samenstelling en uniciteit binnen het Vlaamse museum-landschap een waardevolle aanvulling op de kerncollectie. Ze dragen bij aan onze referentiecollectie van industrieel erfgoed. Zo is het Industriemuseum het enige Vlaamse museum met meerdere stoommachines van diverse data en diverse Belgische constructeurs in de collectie. Samen met de collectie afkomstig uit het voormalige Gasmuseum Leuven en de Energiea-collectie van Electrabel geeft de deelcollectie Energie inzicht in de verschillende vormen van energie, zowel wat betreft opwekking als distributie. Tot slot is het Industriemuseum met de subcollecties Telecommunicatie, Kantoor en Dataverwerking in staat een beeld te schetsen van de postindustriële samenleving, waarin de tertiaire sector aan belang wint. De gedachte van het hedendaags verzamelen en het proactief verzamelbeleid zit er volledig in vervat.

In het verleden nam het museum de industriële keten (producent, productieproces, product, bekendmaking, distributie en consument) als leidraad voor het collectiebeleid. Naar aanleiding van tijdelijke tentoonstellingen werden ook grote reeksen eindproducten in de collectie opgenomen, zoals bijvoorbeeld honderden stuks ondergoed naar aanleiding van de expo 'Lingerie. Zo zacht als zij' in 2009. Er was ook veel aandacht voor de evolutie van de materiële cultuur en de eindproducten die op de markt kwamen, waardoor er raakvlakken en overlappings bestonden met de collecties van Huis van Alijn en Design Museum Gent. De waarderingstrajecten en het grote verhuisproject (2017-2020) hebben dit beter in beeld gebracht. Per deelcollectie worden nu scherpere keuzes gemaakt voor het verzamelbeleid. Deze worden in dit collectieplan toegelicht en gemotiveerd.

Het operationele karakter van (een groot deel) van de textiel- en drukkerijcollectie vormt op verschillende manieren een meerwaarde. De actieve en integrale werking vervult een onmisbare rol in het presenteren, onderzoeken en documenteren van het industrieel erfgoed. De beleevings- en educatieve waarde is hoog. De werkende machines en werktuigen leiden tot een beter begrip en inzicht in de werking en technieken. Het immaterieel erfgoed (de menselijke overdracht, expertise en ervaring) is hier onlosmakelijk mee verbonden en geeft de objecten nog meer betekenis. Ook de hedendaagse relevantie van de collectie en technieken is groot. Makers en kunstenaars laten zich door de oude technieken en machines inspireren voor nieuwe creaties. Zo liet de Zwitsers-Nederlandse Vera Roggli zich door stalenboeken inspireren voor haar masteronderzoek over huishoudlinnen. En de Amerikaanse onderzoekster Kate Copeland resideerde drie maanden in het Industriemuseum om met de drukkerijcollectie te experimenteren en eigentijdse ontwerpen te maken. Met de collectie gaan we ook aan de slag voor huisgemaakte textielproducten en drukwerk.

Een specifieke methode waarop het museum de museumcollectie en het historisch onderzoek naar industrieel erfgoed verrijkt, is Oral History of mondelinge geschiedenis. Het museum zette al meerdere interviewprojecten op. De interviews (audio- en/of videobestanden) en randdocumenten zijn in de collectie opgenomen. De projecten mondelinge geschiedenis hebben ook een diversificatie en verrijking van de collectie tot gevolg. Het samenspel tussen het immateriële en het materiële voegt betekenislagen aan het erfgoed toe.

Het Industriemuseum koestert de maatschappelijke en participatieve waarde die van haar collectie uitgaat. Sinds haar ontstaan heeft de brede erfgoedgemeenschap (van particulieren over privéverzamelaars tot bedrijven) de collectie van het museum mee gevormd en haar waarde mee bepaald. Het Industriemuseum is niet louter een techniekmuseum, maar zet ook in op het sociaaleconomische aspect. De collectie brengt de kleine verhalen van mensen van verschillende generaties en achtergronden in verbinding met het grotere verhaal van onze industriële samenleving. De collectie vormt zo een waardevolle rode draad om samen naar het verleden, het heden en de toekomst te kijken en erover in gesprek te gaan.

“De collectie biedt enorm veel kansen om via overkoepelende thema’s (zoals textiel, communicatie ...) bruggen te maken naar een heel uiteenlopend publiek (jeugdig, divers ...).”

Feedback uit de stakeholdersbevraging voor het beleidsplan 2024-2028.

5. Collectiewaardering

5.1. Waarderingsbeleid en recente trajecten

Het Industriemuseum ondernam de voorbije beleidsperiodes (zie collectieplan 2014-2018) al verschillende initiatieven voor een kwalitatieve analyse en waardering van de deelcollecties.

Aan onderstaande hindernissen is hard gewerkt:

- Een onduidelijk beeld van het referentiekader voor de industrieel erfgoedsector in Vlaanderen en België werd door netwerking en samenwerking met ETWIE in kaart gebracht. Ook de veldtekeningen van ETWIE zijn een waardevol instrument om de positionering en waarde van de eigen collectie te onderbouwen.
- De grootschalige verhuisbeweging van de collectie stelde ons in staat om de deelcollecties nog scherper en verfijnder in kaart te brengen (zie 3.2. Graad van registratie).
- Het traject van waardering en afstoting (herbestemming) onder de vorm van peer evaluation, waarbij de partners elkaar elk vanuit hun expertise ondersteunen, werd opgezet voor deelcollecties die buiten het collectieprofiel van het Industriemuseum vallen.

Daarnaast vormden tentoonstellingen en onderzoeksprojecten een aanleiding om in samenwerking met relevante stakeholders een deelcollectie te waarderen en het referentiekader scherper in beeld te krijgen.

In de periode 2017-2022 werden de volgende deelcollecties deels of in zijn geheel gewaardeerd:

- 2017-2018 (projectsubsidie Vlaamse overheid): waardering huishoudelijke apparaten in de collecties van Design Museum Gent, Industriemuseum, Huis van Alijn en STAM (start 1 oktober 2017), met als uitkomst een eind- en actierapport in functie van het samenvoegen van onderdelen (kwaliteitsverhoging), afstoten van dubbele stukken ...
- 2018-2022 (structurele werking museum): waardering drukkerijcollectie en afstemmen collectiebeleid in het netwerk Belgische drukkerijmusea
- 2019-2022 (structurele werking museum): waardering textielcollectie en afstemmen met Must – Museum voor Textiel in Ronse
- 2021 (themanetwerk textiel ETWIE): waardering naaimachines
- 2021 (eigen middelen Design Museum Gent, Huis van Alijn en Industriemuseum – BIS-medewerker): waardering schrijfmachines

- 2022 (structurele werking museum, naar aanleiding van onderzoek voor de expo 'Kassa kassa!'): waardering deelcollectie Handel en distributie
- 2022 (themanetwerk textiel ETWIE): waardering handweefgetouwen

Ook in de komende jaren kiest het Industriemuseum voor thematische waarderingstrajecten, die we op een duurzame manier willen uitrollen. Per traject stellen we een kernteam samen en werken we samen met externe belanghebbenden en collega-musea. Met deze waarderingstrajecten bereiken we verschillende doelen tegelijkertijd.

We verbreden ten eerste het draagvlak voor onze collecties door een beroep te doen op de kennis en het engagement van vrijwilligers en externe belanghebbenden. We brengen bovendien ook gespecialiseerde kennis en invalshoeken samen; expertise die vandaag vaak verspreid zit in het collectiebeheersysteem, in documenten of de hoofden van medewerkers en gebruikers, in wetenschappelijke en historische bronnen en literatuur. Waardering is daarnaast een sterk instrument om de diversiteit en rijkdom van onze collectie te belichten. Voor het ontsluiten van de collectie biedt dit ook troeven. Ten slotte moet de waardenstelling van de verschillende deelcollecties ons in staat stellen om in de toekomst gefundeerde keuzes te maken. Het biedt een sterke en beredeneerde argumentatie om uit te leggen waarom een deelcollectie belangrijk is en behouden moet blijven of waarom we op bepaalde terreinen net willen ontzamen.

Deze waarderingstrajecten bieden ook een belangrijk houvast bij het aanscherpen van ons collectiebeleid. Wel willen we voldoende tijd en middelen vrijhouden voor de actiepunten en logistieke werkzaamheden die op het einde van een waarderingstraject uit de bus komen: onderdelen samenvoegen, dubbele exemplaren afstoten, conservatie- of restauratiebehandeling van bepaalde stukken ...

Op de agenda voor de periode 2023-2028 staat het volgende:

- 2023: waardering van de deelcollectie metaal en machinebouw, in samenwerking met partners als ETWIE, meemoo, verzamelaar/expert Patrick Gurdebeke, Musée de la Métallurgie et de l'Industrie de Liège ...
- 2024-2025: waardering van de collectie computers en dataverwerking, in samenwerking met privéverzamelaars en experts, meemoo, KU Leuven- Departement Computerwetenschappen, Computer Museum NAM-IP in Namen ...

- 2024-2026: waardering van houten handpersen, in samenwerking met partners uit het drukkerijnetwerk
- 2024-2028: waardering van de deelcollectie Telecommunicatie
- waardering van stalenboeken (2024-2025) en textielbibliotheken (2026-2027), in samenwerking met het netwerk textiel erfgoed van ETWIE

5.2. Waardeontwikkeling per deelcollectie

5.2.1. Textiel

De oorsprong van de textielcollectie valt samen met het prille begin van het museum, wanneer het MIAT wordt opgericht om de sporen van de textielindustrie veilig te stellen en voor de toekomst te bewaren.

Het Industriemuseum heeft ondertussen een uitgebreide collectie machines, stalen, beeldmateriaal en documentair materiaal opgebouwd die de belangrijkste evoluties van de Belgische textielindustrie representeert, van 1750 tot vandaag. De focus ligt daarbij op productie en textieltechnieken, zowel manueel als machinaal. Het merendeel van de machines en werktuigen is afkomstig van Gentse textiel scholen en Belgische bedrijven. De machineproducenten zijn op enkele uitzonderingen na allemaal internationaal (Brits, Zwitsers, Frans, Japans), terwijl de meeste machines stammen uit de tweede helft van de 19e en de eerste helft van de 20e eeuw. De 18e-eeuwse twijnmolen en de 19e-eeuwse spinmachine Mule Jenny zijn internationaal vermaard en sinds 2009 ook door de Vlaamse overheid erkend als topstuk.

De collectie van het Industriemuseum bevat verder verschillende losse stalen, stalenboeken en manuele passementgetouwen. De passementcollectie wordt in de jaren 1980 verworven via het Brusselse atelier De Backer. In 2020 wordt ze uitgebreid met hedendaagse stalen van het bedrijf Deltracon.

Voor recente evoluties en technieken zet het museum hoofdzakelijk in op het verwerven van (kleinere) demotoestellen en op documenterend verzamelen aan de hand van foto's, audiovisueel materiaal en mondelinge bronnen. In het kader van de maakplekwerking en een actualisering van de textielcollectie wordt het machinepark vanaf 2020 verder uitgebreid. Via een schenking door het Must – Museum voor Textiel in Ronse wordt een Picanol PGW grijperweefgetouw in de collectie opgenomen. De tweede aanwinst is een TC2, een computergestuurd jacquardweefgetouw dat het Industriemuseum aankoopt bij Tronrud Engineering in Noorwegen. De TC2 is een digitaal programmeerbaar weefgetouw dat geknipt is voor experiment door heel diverse gebruikers: scholen, onderzoeksinstituten, kunstenaars en ontwerpers. Ten slotte zorgt een recente schenking van machineproducent Picanol ervoor dat ook de naoorlogse weeftechnieken (grijper- en airjetgetouwen van de jaren 1970 en 1980) in de collectie van het Industriemuseum vertegenwoordigd zijn.

Een belangrijk deel van de textielcollectie is te zien in de vaste opstelling van het museum. In de hoofdtentoonstelling op de bovenste verdieping geldt de geschiedenis van de Gentse textielindustrie als 'pars pro toto' voor het bredere verhaal van de industriële geschiedenis. In de permanente tentoonstelling 'Over mensen en machines' die in september 2018 opende, zijn vooral spin- en weefmachines met een schakelfunctie te vinden. De Mule Jenny, de power loom, de selfactor en de ringspinmachine tonen telkens een essentiële fase of technische omwenteling in de geschiedenis van de textielindustrie. Deze stukken worden statisch aan de bezoeker gepresenteerd. Filmpjes en animaties geven een eerste beeld van de werking van de machines. Wie nog meer inzicht wil krijgen in de spin- en weeftechnieken en de machines in werking wil zien, kan terecht op de derde verdieping van het museum. De vernieuwde textielafdeling die in november 2020 opende, voert de bezoeker terug naar de essentie van textiel. De expo '100% Textiel' toont er de brede waaier aan grondstoffen en hun verschillende eigenschappen en toepassingen. Daarnaast krijgt de bezoeker ook inzicht in het hele productieproces, van ruwe katoenpluis tot afgewerkt weefsel. Het Industriemuseum belicht zowel ambachtelijke als industriële spin-, weef- en verdelingstechnieken.

Ontwerpers Thomas Renwart en Janne Gistelincx aan de TC2.

De handweefgetouwen, spoelmachines en weefmachines worden op frequente basis aan het publiek gedemonstreerd. De spinmachines worden enkel bij speciale gelegenheden gedemonstreerd, zoals tijdens Erfgoeddag of een ontmoetingsdag. De geringe beschikbaarheid van halffabricaten (onder andere laprol voor de kaarde) staat een intensieve operationele werking in de weg. Om het volledige productieproces te documenteren en de machines operationeel te houden, zijn ook tal van benodigdheden (bijvoorbeeld klein gereedschap) en halffabricaten (bijvoorbeeld bobijnen) nodig. Ook die worden bewaard in de textielcollectie en de democollectie van het Industriemuseum. Netwerking en samenwerking met bedrijven, opleidingen en buitenlandse musea is essentieel om expertise, machineonderdelen en grondstoffen uit te wisselen en een operationele werking te garanderen.

Van 2021 tot 2023 loopt een meester-leerlingtraject op de textielafdeling van het Industriemuseum, waarbij drie jonge textielontwerpsters het weven met machinale schietspiegelgetouwen aangeleerd krijgen, een techniek die met uitsterven bedreigd is. Om de kennisoverdracht intern te verduurzamen en het immaterieel erfgoed te borgen, werd in 2021 ook een nieuwe textieloperator aangeworven die de externe makers wegwijs maakt en begeleidt bij het gebruik van de textielmachines.

Al 40 jaar lang verzamelt het museum ook allerhande beeldmateriaal, documentair materiaal (publiciteit, product-catalogi) en stalenboeken van Belgische textielbedrijven. Dergelijke items worden zowel via werknemers als bedrijven of via opleidings- en onderzoeksinstituten verworven (Textielinstituut Henri Story, Cobot en Centexbel). De registratie en digitale ontsluiting ervan biedt bijzonder veel potentieel voor restaurateurs, ontwerpers en onderzoekers.

WAARDEONTWIKKELING DEELCOLLECTIE TEXTIEL 2022-2028

Grondstoffen, halffabricaten en verbruiksgoederen

- Het museum verwierf via de FOD Economie een grondstoffenbank van zowel natuurlijke als kunstmatige grondstoffen. Actualisering: afstemmen met Centexbel en de Universiteit Gent
- Voor de demowerking van zowel de spinnerij als weverij monitort het museum constant de beschikbaarheid van compatibele grondstoffen, halffabricaten en verbruiksgoederen (laprollen, wieken, lonten, garen, spoelen ...) binnen de actuele industrie en het netwerk van textielmusea in binnen- en buitenland.

Spinnerij

- Onderzoek en waardering Mule Jenny: onderzoeksresultaten KIK (Koninklijk Instituut voor het Kunstpatrimonium) delen met buitenlandse instellingen
- Hiaat: open end en extrusie

Weverij

- Afstemming binnen het textielnetwerk met betrekking tot de tapijtindustrie, interieurtextiel en non-woven

Breien

- Afgesloten, in permanente bruikleen aan Stedelijke Musea Sint-Niklaas

Veredeling

- Hoofdzakelijk test- en labomachines
- Indigo verfmachine UCO Braun wordt in situ geïntegreerd
- Levend erfgoed: verfplantentuin - Immaterieel Cultureel Erfgoed (ICE)

Textielonderzoek

- Afgesloten

Technisch textiel

- Onmogelijk om het hele productieproces te verzamelen, daarom documentatiemateriaal en representatieve voorbeelden/eindproducten/stalen opnemen in collectie

Confectie (nieuwe subcollectie)

- Hiaat in verzamelbeleid Belgische textiel- en modemusea: afstemmen binnen het textielnetwerk, met onder andere modemusea
- Uitvoeren acties na waarderingstraject naaimachines (samenvoegen onderdelen, afvoeren dubbele stukken)

Kleding en accessoires

- Voornamelijk naar aanleiding van tijdelijke tentoonstellingen verworven (bijvoorbeeld lingerie)
- Deelcollectie afgesloten, waardering in samenwerking met modemusea
- Werkkledij/beroepskledij (link met slim textiel en deelcollectie Werken): actief verzamelen

Textielstalen (losse stalen en stalenboeken)

- Waarderingstraject in samenwerking met ETWIE en partners textielnetwerk, digitalisering

5.2.2. Drukkerij

De drukkerijcollectie is na de textielcollectie de omvangrijkste deelcollectie van het Industriemuseum. Haar sterktes zijn de samenhang vanuit technisch oogpunt, de aanwezigheid van enkele op internationaal vlak uitzonderlijke stukken en het feit dat veel van de machines nog operationeel zijn. Het Industriemuseum legt zich toe op de industriële periode, met een diverse verzameling die de Belgische grafische industrie van het einde van de 18e eeuw tot de 21e eeuw illustreert.

Na de tentoonstelling 'In-druk-ken' in 1989 vormde het museum stap voor stap haar drukkerijcollectie. Vanaf de jaren 2000 geeft een actieve vrijwilligerswerkgroep een belangrijke impuls aan het verzamelen, restaureren en demonstreren van de drukpersen en zetmachines. Vanaf mei 2019 is de volledige vierde verdieping van het museum gewijd aan de drukkerijcollectie, met een permanente tentoonstelling over drie eeuwen grafische industrie, een workshopruimte en een drukatelier waar met de machines gewerkt wordt.

De oudste stukken in de drukkerijcollectie van het Industriemuseum zijn de houten handpersen. Deze drukpersen, alsook enkele 19e-eeuwse gietijzeren persen, zijn door afstemming tussen de verschillende Gentse museumcollecties in het Industriemuseum terechtgekomen. In de jaren 1880 start het Oudheidkundig Museum, de voorloper van het STAM, een 'industriële collectie' met vooral 19e-eeuwse

objecten, waaronder enkele drukpersen. Vooral tijdens het interbellum groeit die collectie aan dankzij schenkingen van vooraanstaande Gentse drukkersfamilies zoals Vander Haeghen, Hoste en Snoeck-Ducaju. Van enkele topstukken in de huidige drukkerijcollectie van het Industriemuseum is de herkomst terug te vinden in het verwervingsregister van het Oudheidkundig Museum. In de jaren 1930 wordt de collectie overgedragen aan het Museum voor Folklore, de voorloper van het huidige Huis van Alijn.

Vandaag beschikt het Industriemuseum over vijf houten handpersen van eind 18e en begin 19e eeuw. Deze uitzonderlijke houten drukpersen zijn internationaal belangrijk en waardevol erfgoed. Het museum heeft geïnvesteerd in de consolidatie en restauratie van deze houten persen. Eén van de persen is in langdurige bruikleen gegeven aan het Memoriaal van de Slag bij Waterloo 1815.

Dankzij een gepassioneerde groep vrijwilligers worden verschillende historische drukpersen gedemonstreerd aan het publiek.

Chronologisch aansluitend op de houten handpersen bezit het Industriemuseum een uitzonderlijke collectie 19e-eeuwse gietijzeren handpersen voor hoogdruk, alsook enkele 19e- en begin 20e-eeuwse cilinderpersen en (trap) degelpersen. Deze drukpersen zijn hoofdzakelijk gebouwd door Belgische constructeurs. Ook de technieken steendruk en diepdruk zijn vertegenwoordigd in de collectie, met enkele specifieke persen waarvan het merendeel werkt. Een grote stopcilinderpers voor steendruk heeft in 2021 een prominente plaats gekregen in zaal Elvira (tijdelijke tentoonstellingen/zaalhuur); de operationele werking ervan wordt voorbereid.

Voor de periode vanaf 1950 is het aantal machines beperkter. De collectie bevat enkele automatische degelpersen en een cilinderpers van de iconische Duitse fabrikant Heidelberger Druckmaschinen, degelpersen van andere (ook voornamelijk Duitse) fabrikanten en twee elektrische proefpersen. Voor de offsettechniek die in de tweede helft van de 20e eeuw erg belangrijk is geworden, maakte het Industriemuseum recent een inhaalbeweging. In 2021 werd een Heidelberg GTO aangekocht die intussen deel uitmaakt van het drukatelier.

Onder meer door het toenemende volume en gewicht van de industriële drukpersen naar het einde van de 20e eeuw toe is het onmogelijk om hierover een representatieve machinecollectie uit te bouwen. Voor de recente evoluties zetten we voornamelijk in op documenterend verzamelen, aan de hand van foto's, audiovisueel materiaal en mondelinge bronnen.

De zetterij vormt een belangrijk onderdeel van de drukkerijcollectie van het Industriemuseum. Als één van de weinigen ter wereld is het Industriemuseum in staat een machinale zetterij in werking aan het publiek voor te stellen. Van de loodzetmachines die vanaf het einde van de 19e eeuw en vooral in de 20e eeuw op de markt kwamen, bewaart het museum een representatief overzicht. Zo staan er werkende exemplaren van de regelzetmachines Linotype en Intertype, gietmachines en een klavier van de Monotype en een koppenzetmachine Ludlow in het drukatelier. De collectie bevat ook de bijbehorende matrijzen, nodig voor de werking van deze machines. Voor de Monotype is slechts één bruikbare set matrijzen aanwezig en dient de collectie verder te worden aangevuld.

Daarnaast is er een grote verzameling loden letters voor handzetten, met zowel enkele 18e- en 19e-eeuwse letterkasten en een zetbok (afkomstig uit hetzelfde pakket verwervingen als de houten handpersen) alsook complete 20e-eeuwse zetbokken uit het Gentse grafisch onderwijs en voormalige drukkerijen zoals Imschoot. Het museum verzamelt ook ander drukmateriaal zoals houten letters, clichés en lithostenen. Bij de clichés en lithostenen ligt de nadruk op reclamedrukwerk (in aansluiting met de collectie Publiciteit). Een gedeelte van de verzameling houten en loden letters, clichés en lithostenen behoort tot de democollectie: afhankelijk van de toegekende waardering

worden ze geselecteerd voor gebruik tijdens workshops, door vakmensen en vrijwilligers in het drukatelier of op specifieke vraag van specialisten en kunstenaars in residentie.

De drukkerijcollectie illustreert tegelijk de ingrijpende evolutie in de zetterij vanaf het midden van de 20e eeuw, eerst door de techniek van het fotozetten en vervolgens door de computer. De drukkerijcollectie bevat enkele typerende fotozetmachines, die in tegenstelling tot de loodzetmachines niet meer in werking kunnen worden getoond. Vanaf het midden van de jaren 1980 doen computers met grafische programma's hun intrede in de prepress. De toestellen zijn multi-inzetbare kantoormachines en vallen daarom onder de deelcollectie Informatie en communicatie.

Ten slotte bewaart het Industriemuseum een beperkt aantal machines voor de afwerking van drukwerk. De boekbinderij vormt een aparte deelsector binnen de grafische industrie en wordt niet als geheel opgenomen in het verzamelbeleid van het museum. Wel werden bepaalde handelingen, zoals het snijden, plooiën en stansen van papier, vaak in drukkerijen zelf uitgevoerd en kwamen vanuit die context enkele stukken in de museumcollectie terecht. Zo bevat de collectie onder meer enkele nietmachines en een vouwmaschine van de toonaangevende Duitse fabrikant Brehmer Gebrüder, enkele mechanische en één elektrische snijmaschine, een stanspers en enkele papierpersen.

Rond de productie van papier en karton, ook een deelsector van de grafische industrie, wordt niet verzameld. Behalve een archeologische vondst (een Hollander of maalbak voor de bewerking van papiervezels) bezit het Industriemuseum geen andere collectiestukken die hier specifiek betrekking op hebben.

Naast objecten en machines bewaart het Industriemuseum ook materiaal over de grafische industrie in haar documentaire collectie en in de foto-, film- en audiocollectie. Allerlei documenten en publicaties zoals letterproeven, reclames en vaktechnische handboeken, foto's van drukkerijen, enkele bedrijfsfilms en mondelinge bronnen (interviewreeksen 1988-1989 en 2017-2019) documenteren de verschillende facetten en evoluties van de grafische industrie in België.

Het Industriemuseum is sterk geëngageerd in het Belgische netwerk van drukkerijmusea en de Association of European Printing Museums (AEPM). Het museum kan ook rekenen op een sterke groep medewerkers van vakmensen, ontwerpers, specialisten en verzamelaars met wereldwijde contacten.

WAARDEONTWIKKELING DEELCOLLECTIE DRUKKERIJ 2022-2028

Het verzamelen, conserveren en onderzoeken gaat voort. Het verwervingsbeleid focust op enkele hiaten in de collectie. Afstemming en netwerking met andere drukkerijmusea, privéverzamelaars en bedrijven spelen hierin een belangrijke rol.

Wat betreft de recente periode verschuift de focus naar het documenterend verzamelen. Het is logistiek en infrastructureel onmogelijk om machines van een 21e-eeuws grafisch bedrijf, bestaande uit drukstraten en druktorens, fysiek op te nemen en te bewaren in de collectie. Het museum onderzoekt in welke mate audiovisuele opnames en 3D-technologie een oplossing bieden om dit toekomstig erfgoed te bewaren en te ontsluiten. Zo was het Industriemuseum tussen 2014 en 2017 partner van 'Duiken in de machine', een experimenteel onderzoek naar de voordelen en mogelijkheden van het gebruik van 3D-modellen in het beheer, de bewaring en de ontsluiting van industrieel en agrarisch erfgoed. Het project kreeg als ontwikkelingsgericht erfgoedproject steun van de Vlaamse overheid.

Het onderhoud, in werking houden en demonstreren van oude drukpersen en vooral zetmachines wordt in de toekomst problematisch naarmate de mensen die er nog mee gewerkt hebben verdwijnen. Het museum zet in op het borgen van deze technieken. In 2022 werd samen met Hogeschool PXL uit Hasselt een beurs aangevraagd en goedgekeurd voor een meester-leerlingtraject rond de kennis en het vakmanschap van de zetmachines.

Drukpersen

- Tweede helft 20e eeuw en 21e eeuw: voornamelijk inzetten op documenterend verzamelen

Zetmachines

- Voor regelzetmachines Linotype en Intertype enkel nog onderdelen en matrijzen
- Monotype nog op zoek naar een werkend geheel van klavier en matrijsramen
- Fotozetten en overgang naar computer in de zetterij: nog ruimte voor aanvulling
- Bij alle types zetmachines in demonstratie worden verbruiksgoederen zoals metaal (legering: lood, tin antimoon) en ponsband zo goed mogelijk gemonitord en afgestemd op het verbruik

Reprografie

- 2014: er zijn geen collecties gevonden met een specifiek verzamelbeleid rond foto- en beeldreproductie. De meeste collecties zijn typografisch gericht. In dit onderdeel is ook overleg met de fotomusea nodig.

Lettermateriaal en drukvormen

- Houten en loden letters, clichés: beperkte aangroei in functie van actieve werking en workshops
- Diverse drukvormen, platen ...: bijkomend verwerven om verschillende technieken te kunnen illustreren
- Lithostenen: beperkte aangroei, selecteren op basis van inhoud van het drukwerk (commercieel, industrie)
- Toestand en waardering

Afwerking en boekbinderij

- Basisbewerkingen in beeld kunnen brengen: binden, lijmen ontbreekt nog; aangroei vanuit context van handelingen die in drukkerijen zelf gebeurden, niet-gespecialiseerde boekbinderij
- Snijden, vouwen, naaien, nieten, stansen: reeds aanwezig

Papier en karton

- Afgesloten

5.2.3. Energie

Veranderingen in energiebronnen, -productie en -distributie zijn onlosmakelijk verbonden met de evoluties van de industriële samenleving. Van stoom over stroom tot hernieuwbare energie. Daarom besteedt het Industriemuseum binnen deze collectie aandacht aan de verschillende energievormen, van het einde van de 19e eeuw tot vandaag. Tot deze collectie behoren allereerst de krachtwerktuigen. Het zijn machines of motoren, die diverse energievormen (stoom, gas of vloeibare brandstof) omzetten in een mechanische beweging om arbeid te verrichten. De grootste binnen deze groep zijn de zes stoommachines van Belgische constructeurs als Bollinckx, Van Coppenolle, Carels en Van den Kerchove. Sommige van deze constructeurs groeien uit tot reusachtige ondernemingen met brede vertakkingen. Ze evolueren ook verder in de tijd met de constructie van stationaire motoren en elektromotoren, die ook in de collectie aanwezig zijn.

Door hun omvang en specifieke functie beschouwt het Industriemuseum verschillende van deze installaties als onroerend door bestemming. Ze zijn moeilijk te integreren in tijdelijke of permanente museumopstellingen. Het Industriemuseum probeert daarom zoveel mogelijk de bewaring in situ van deze machines te promoten en heeft in de afgelopen jaren hierover expertise opgebouwd. Zo werd de stoomturbine van de Zweedse constructeur STAL in het wijkpark van de voormalige weverij en spinnerij De Porre in Gentbrugge geïntegreerd.

In zaal Elvira op de eerste verdieping van het museum staat zichtbaar en centraal in de ruimte een horizontale stoommachine uit 1903, geproduceerd door Van Coppenolle Frères. In 2018 is een imposante stoommachine van de Gentse constructeur Van den Kerchove overgedragen aan de Stichting Industrieel Museum Zeeland, in wiens museum het nu een pronkstok vormt.

Stoommachine uit 1913 van producent Bollinckx in de hoofdtentoonstelling 'Over mensen en machines'.

Het thema energie komt ook aan bod in de hoofdtentoonstelling 'Over mensen en machines'. Daar krijgt de bezoeker een inzicht in de verschillende krachtbronnen en technologieën van de opeenvolgende industriële revoluties. Een didactische opstelling duidt de werking van de stoommachine en het systeem van transmissie. Een ander thema-eiland belicht de introductie van elektriciteit in de industrie en samenleving. Hernieuwbare energie komt momenteel slechts heel summier aan bod in de hoofdtentoonstelling, hetgeen een aandachtspunt vormt bij een toekomstige vernieuwing van de permanente tentoonstelling en het toekomstige verzamelbeleid voor de deelcollectie Energie.

Met de collectie van het voormalige Gasmuseum uit Leuven belicht het Industriemuseum de geschiedenis van de gasproductie, gasverdeling en het gebruik van gas in nijverheid, huisvesting en verlichting. De collectie is voor een groot deel online ontsloten en maakt ook deel uit van de publieksontsluiting (infopanelen, Erfgoedapp, websiteverhaal) over de gerestaureerde gashouders van de Gentse Tondeliersite.

De collectie rond de techniek van het verlichten (onder alle vormen: olie, gas, elektrisch) is door de overname van de collecties van Antoon de Vogelaere en Jos Janssens uitzonderlijk goed uitgebouwd.

Tot slot bevat de deelcollectie Energie verschillende randapparatuur en systeemonderdelen zoals testinstallaties, verbruiksmeters, schakelborden en zekeringen. Het museum blijft ook documentair materiaal en foto's verzamelen en ontsluiten rond de producenten en distributeurs. Zo werd in 2022 een waardevolle fotoreeks van de Gentse elektriciteitscentrale van de Ham gedigitaliseerd en geregistreerd, de oudste nog steeds actieve elektriciteitscentrale van België.

WAARDEONTWIKKELING COLLECTIE ENERGIE 2022-2028

- Nucleaire energie en hernieuwbare energie: actualiseren deelcollectie, maar enkel kleine apparaten fysiek verzamelen (zonneboiler, zonnepanelen ...); productie uitsluitend documentair verzamelen
- Waardering stoommachines: in samenwerking met ETWIE, Museum Stoom en Stroom in Izegem, Industriel Museum Zeeland, Stoomcentrum Maldegem ...
- Grote installaties (bijvoorbeeld windturbines): via schaalmodellen, documentair verzamelen
- Actualiseren subcollectie Randapparatuur en systeemonderdelen: bijvoorbeeld digitale meter

5.2.4. Informatie en communicatie

Communicatie bestaat uit een zender en een ontvanger die gegevens of data uitwisselen. Als die gegevens geïnterpreteerd worden en een betekenis krijgen ontstaat er informatie. Voor de uitwisseling wordt een bepaald medium gebruikt. De industrialisering en de ontwikkeling van het internationaal kapitalisme vanaf de 19e eeuw gaan gepaard met wat in de literatuur vaak een communicatierevolutie wordt genoemd. Nieuwe communicatietechnologieën en -systemen (telegraaf, radio ...) ontstaan en maken de wereld kleiner. In de tweede helft van de 20e eeuw doen de eerste computers hun intrede. Belangrijke technologische vernieuwingen op het vlak van computertechnologie, robotics, telecommunicatie en internet zien het licht. Voor de recente periode wordt ook over de digitale revolutie of de vierde industriële revolutie en smart industry gesproken, waarbij automatisering en digitale gegevensuitwisseling de kern vormen.

Het Industriemuseum wil met haar collectie Informatie en communicatie een overzicht geven van de belangrijkste technische evoluties binnen de sector. De collectie wordt onderverdeeld in vijf subcollecties. Het museum streeft geen volledigheid binnen deze deelcollecties na. Bij het verzamelbeleid ligt de focus op toestellen met een techniek-historische waarde en een schakelfunctie.

Onder de subcollectie Telecommunicatie valt alles wat met telegrafie, telefonie, radio en televisie te maken heeft. Het Industriemuseum voert binnen het Vlaamse/Belgische museumlandschap het meest actieve verzamelbeleid op dat vlak. De collectie van de voormalige Regie voor Telegraaf en Telefoon (RTT) verhuisde in 2003 na de sluiting van het Museum voor Posterij en Telecommunicatie naar de Koninklijke Musea voor Kunst en Geschiedenis (KMKKG) en het Legermuseum. De collectie van het telecommunicatiebedrijf ATEA kwam in het MAS in Antwerpen terecht. Er zijn ook verschillende privéverzamelaars op het terrein van telecommunicatie actief. Het grootste aantal objecten binnen de subcollectie Telecommunicatie van het Industriemuseum is via particuliere schenking of handgift verworven. In 2010 zijn na een publieke oproep enkele gsm-toestellen van de eerste generatie in de collectie opgenomen. Belgacom schonk twee publieke telefooncellen. In 2021 zijn de voorbereidingen gestart om de uitzonderlijke telegrafieverzameling van Fons Vanden Berghen aan het Industriemuseum over te dragen.

Binnen de subcollectie Kantoorbenodigdheden bewaart het Industriemuseum de benodigdheden die vanaf de 19e eeuw ontwikkeld zijn om administratieve taken uit te voeren en te ondersteunen: schrijf- en klasseerbenodigdheden, aanmaak van duplicaten ...

Deze subcollectie is nauw verwant met de subcollectie Dataverwerking die toestellen bevat die nieuwe gegevens produceren, zowel mechanisch (bijvoorbeeld rekenmachine) als elektronisch (aan de hand van software). De professionele computer die in een kantoorcontext gebruikt werd en de homecomputer waren in de eerste decennia nog sterk gesplitst. Recent zijn die grenzen in ontwerp en techniciteit sterk vervaagd. In Vlaanderen of België leggen op dit moment enkel privéverzamelaars en in beperkte mate het Departement Computerwetenschappen van de KU Leuven een computerverzameling aan. Design Museum Gent heeft ook enkele pc's in de collectie. Het Industriemuseum heeft echter de meest uitgebreide verzameling. Computers die exclusief voor één activiteit zijn ontwikkeld en dus ook niets anders kunnen (bijvoorbeeld letterzetters) worden bij de respectievelijke deelcollectie ingedeeld.

De subcollectie Beeld en geluid bevat items zoals filmcamera's, fototoestellen, projectietoestellen, platenspelers ... Deze collectie is doorheen de jaren redelijk fragmentair opgebouwd en overlapt ook met de collectie van Huis van Alijn. Voor deze subcollectie plant het Industriemuseum samen met Huis van Alijn een waarderings- en herbestemmingstraject.

Ten slotte vormt het geheel aan reclameborden, reclameaffiches, gadgets en verpakkingen de subcollectie Publiciteit. Marketing en publiciteit zijn onlosmakelijk verbonden met de industriële samenleving. Producenten en distributeurs zochten de voorbije eeuwen allerhande manieren om consumptiegoederen bij potentiële kopers aan de man te brengen. Het Industriemuseum wil hierrond een referentiecollectie uitbouwen. De laatste decennia werd audiovisuele

Reclameborden en -affiches van de collectie in de succesvolle tentoonstelling 'Kassa kassa!', 2022.

en digitale marketing steeds belangrijker, hetgeen binnen de collectievererving en in het kader van het hedendaags verzamelen een uitdaging vormt. Het Industriemuseum verzamelt geen marketing- en publiciteitsmateriaal over thema's of producten die tot de expertise van andere erfgoedinstellingen behoren, zoals bijvoorbeeld publiciteit voor Belgische gedistilleerde dranken (Jenevermuseum Hasselt) of reclame voor tabak (Nationaal Tabaksmuseum). In 2018 is een opmerkelijke reeks van 112 reclameaffiches aangekocht die gelinkt zijn aan verschillende deelcollecties en objecten waarrond het Industriemuseum verzamelt.

De collectie Informatie en communicatie maakt geen vast onderdeel uit van de permanente tentoonstellingen. Items uit de collectie Kantoorbenodigdheden, Dataverwerking en Publiciteit worden wel getoond in de expo 'Drie eeuwen grafische industrie'. Daarnaast is een deel van de subcollectie Telecommunicatie online ontsloten. Publicitair materiaal wordt ook vaak aan het brede publiek getoond via tijdelijke expo's, zoals bijvoorbeeld 'Amai email' (2016) en 'Kassa kassa!' (2022).

WAARDEONTWIKKELING COLLECTIE INFORMATIE EN COMMUNICATIE 2022-2028

Telecommunicatie

- Verwerking vererving Fons Vanden Berghen: fotografie, registratie en online ontsluiting
- Publieke oproep en waarderingstraject mobiele telefonie, in samenwerking met Huis van Alijn
- SIM-kaarten

Kantoorbenodigdheden

- Het Industriemuseum neemt geen volledige kantoorsettings in de collectie op. Enkel aparte toestellen, meubilair of kantoorbenodigdheden die representatief zijn voor evoluties op het vlak van ergonomie en kantoorwerk worden verzameld in samenwerking met de dienst Facility Management van de Stad Gent en in afstemming met Design Museum Gent.

- Schrijfmachines: uitvoeren acties na waarderingstraject Schrijfmachines 2021-2022 in samenwerking met Design Museum Gent en Huis van Alijn: waardeverbetering door het samenvoegen van onderdelen, verdiepende registratie

Dataverwerking

- Aanbiedingen voor schenking afstemmen met Design Museum Gent en Huis van Alijn
- Waarderingstraject en aanscherpen collectieprofiel computers, softwareprogramma's en gegevensdragers in het kader van onderzoek en expo in 2025

Beeld en geluid

- Afgesloten, enkel zaken gelinkt aan kantooruitrusting
- Waarderingstraject en herbestemming foto- en filmapparatuur in samenwerking met Huis van Alijn

Publiciteit

- Affiches, reclameborden en ander publicitair materiaal (gadgets, verpakkingen ...) enkel verder verzamelen indien er een inhoudelijke link met een deelcollectie bestaat of als voorbeeld van een bepaalde druktechniek

5.2.5. Metaal

De metaalnijverheid beslaat een zeer breed werkveld waarin erts verwerkt wordt tot metaal in producten. In de metaal-, machine- en elektrische bouw (metaalverwerking) wordt metaal verwerkt tot (half-)afgewerkte producten. De diepste wortels van de machinebouw in Vlaanderen situeren zich in het Gentse, waar de machinebouw onder Nederlands bewind werd opgestart. Belangrijke bedrijven die in de 19e en het begin van de 20e eeuw het licht zien zijn Phoenix, Van den Kerchove, Carels-SEM-ACEC, Mahy en ABC. In het kielzog van die grote bedrijven ontstaan her en der in Vlaanderen metaalbedrijven en -ateliers die zich toeleggen op een bepaalde niche of tak binnen de metaalindustrie (bijvoorbeeld Arbed in Gentbrugge voor de spijkerindustrie; het Mechelse Raghenò voor de productie van spoorwegmateriaal ...).

Het Industriemuseum verwierf op verschillende ogenblikken materiaal uit de metaalbewerkingsindustrie, zowel van grote bedrijven als Carels/Van den Kerckhove/ACEC, Arbed – ook wel de Puntfabriek genoemd –, als van kleinere familiebedrijven of ateliers. Daarnaast werden stukken verworven uit textiel fabrieken, die vaak een eigen metaalatelier hadden voor de reparatie en productie van wisselstukken en machineonderdelen. Het museum beschikt niet over één compleet atelier uit een bepaalde periode. De automobielfabricatie is slechts heel beperkt gerepresenteerd in de collectie. Ook van grote Gentse/multinationale bedrijven als SIDMAR/ArcelorMittal en Volvo werden tot hiertoe slechts in geringe mate objecten, foto's of documenten verzameld. Archief Gent bewaart wel zaken van die firma's. De aankoop van een 19e-eeuwse ornament- of guillocheerdraaibank in 2022 kan als een unieke en waardevolle aanvulling van de collectie gezien worden. Draaibanken staan bijna symbool

voor de mechanisatie, zowel als object op zich en de evolutie die ze doormaken als in gebruik of het product dat ermee geproduceerd wordt. Bij de recent verworven draaibank zijn ook alle hulpstukken aanwezig. Het museum wil dan ook de werking van deze draaibank borgen, in samenwerking met restaurateurs en makers die dit ambacht levend houden.

In de hoofdtentoonstelling worden enkele metaalbewerkingsmachines getoond (metaalzaag, kolomboor, draaibank) en komt de geschiedenis van de Belgische metaal- en machinebouw beperkt aan bod. In 2021-2022 werd een uitgebreide fotoreeks (3.000 foto's) van ACEC gedigitaliseerd, geregistreerd en ontsloten. In 2023-2024 staat een grote tentoonstelling over de Belgische metaalindustrie op het programma, gecombineerd met een Oral History-project, een publieke oproep en een actualisering van de collectie.

WAARDEONTWIKKELING COLLECTIE METAAL 2022-2028

- Publieke oproep naar foto's en documentair materiaal over de Vlaamse metaalindustrie en machinebouw en Oral History-project in 2022-2023
- Geografische focus verbreden
- Waarderingstraject en afstemming met relevante partners (onder andere vzw Autoworld, Maison de la Métallurgie et de l'Industrie de Liège, Industrieel Museum Zeeland, ETWIE) om collectiebeleid voor deze deelcollectie te bepalen

5.2.6. Handel en distributie

De handel en distributie van producten is een veelomvattend thema, met een brede waaier aan dimensies en perspectieven. Het raakt de verschillende onderdelen van de supply chain of keten tussen producent en eindafnemer: transport en logistiek, opslag, winkels, e-commerce. Het Industriemuseum deed en doet niet aan actieve collectievorming rond dit thema.

Met betrekking tot het havenerfgoed bewaart het Industriemuseum kleine gebruiksvoorwerpen, een toboggan voor het lossen van zakgoederen, foto's en documentair materiaal. Enkele van deze stukken maken deel uit van de hoofdtentoonstelling 'Over mensen en machines'. De kraancabine van Le Titan Anversois (1925) is in 2022 vanuit het museumgebouw naar de Gentse Oude Dokken verhuisd. Ze wordt daar in situ gerestaureerd en voor het publiek ontsloten. Het Industriemuseum plant in 2027 een onderzoek en expo over de Gentse haven, ter ere van 200 jaar het kanaal Gent-Terneuzen. Het museum heeft echter niet de ambitie om een representatieve collectie over haven- en overslaginfrastructuur en havenvoorwerpen op te bouwen. Maritieme collecties als het Museum aan de Stroom (MAS) in Antwerpen en Nederlandse musea als het MuZEEum in Vlissingen of het Maritiem Museum in Rotterdam hebben deze thematiek als hoofdthema en beschikken over

meer expertise om dit erfgoed naar waarde te schatten, te conserveren en aan het publiek te presenteren. Het bedrijfsarchief van de Haven van Gent wordt in Archief Gent bewaard. Het Gentse bedrijf Stukwerkers nv bewaart in eigen huis een interessant bedrijfsarchief.

Wegtransport, lastwagens en bedrijfsvoertuigen zijn slechts heel beperkt vertegenwoordigd in de collectie. Ze zijn hoofdzakelijk gebruikt door Gentse handelaars. De familie Rogge schonk in 2009 een lichte vrachtwagen Bovy, type D uit het jaar 1925. Ook een melkwagen van de firma Flandria, daterend uit de jaren 1930, maakt deel uit van de collectie. Beide stukken werden getoond in de expo 'Kassa kassa!' (2022) maar maken geen deel uit van de permanente tentoonstelling. Voertuigen of auto's worden niet meer in de collectie opgenomen, enerzijds om logistieke redenen, anderzijds omdat privéverzamelaars en verenigingen (vzw Autoworld) over meer expertise binnen dit terrein beschikken. De collectie karren van het Industriemuseum werd onder leiding van het Karrenmuseum gewaardeerd (waarderingstraject handelsvoertuigen); één kar werd uiteindelijk overgedragen naar hun collectie.

Het Industriemuseum verzamelt wel nog stukken die de logistieke keten of goederenstroom op de productiesite

of in het distributiecentrum documenteren (steekkarren, textielwagentjes, handscanners, robot Volvo ...). Deze objecten worden ingedeeld bij de collectie Werken, omdat we voornamelijk verzamelen en bewaren om de evoluties in arbeidsorganisatie te tonen.

De expo 'Kassa kassa!' (2022) werd aangegrepen om de eigen collectie met betrekking tot handel en retail naar waarde te schatten. Geen enkele erfgoedinstelling in Vlaanderen of België heeft dit als hoofdthema. De objecten gerelateerd aan dit thema (winkeluitrusting, weegschalen, kassasystemen ...) zitten verspreid over verschillende instellingen: stedelijke musea, Huis van Alijn, heemkringen en bedrijfsarchieven (voornamelijk Colruyt en Delhaize). Ook de collectie van het Industriemuseum kan met enkele fragmentaire stukken niet het hele verhaal van consumptie en distributie vertellen. Het museum bewaart wel een zeer waardevolle fotoreeks van Gustaaf Van Damme, met ruim 1.000 foto's die het Gentse winkellandschap uit 1983 tonen. Om de waarde te verhogen is in 2021 opnieuw een documentaire fotoreeks aangekocht; ditmaal nam Dirk Panier in opdracht van het museum ruim 700 foto's van winkels in Groot Gent, gebaseerd op vooronderzoek in samenwerking met de Dienst Economie. Beide fotoreeksen zijn verdiepend geregistreerd en worden ontsloten via de museumwebsite.

(Links) Foto van een supermarkt in de Bevrijdingslaan in Gent, genomen door Gustaaf van Damme. In 1983 is GB in het pand gevestigd.
(Rechts) Anno 2021 huist er een Turkse supermarkt. Foto door Dirk Panier, 2021.
Collectie Industriemuseum

WAARDEONTWIKKELING COLLECTIE HANDEL EN DISTRIBUTIE 2022-2028

- **Havenerfgoed:** partieel verzamelen, voornamelijk documenterend en in situ, focus op Gent-Terneuzen (afstemming hierover met Industrieel Museum Zeeland)
- **Transport:** afgesloten
- **Handel en distributie:** enkel documentair verzamelen; betekenisvolle objecten die een specifieke technische of economische verschuiving in het logistieke proces en de distributie weergeven (bijvoorbeeld handscanner distributiecentrum) worden verzameld onder de deelcollectie Werken- Arbeidsorganisatie.

5.2.7. Chemie

In het kielzog van de textielindustrie wordt de chemiesector vanaf de tweede helft van de 19e eeuw steeds belangrijker. In de 20e eeuw groeit de chemie uit tot een belangrijke industrietaak en werkgever in België, die tal van producten levert aan uiteenlopende sectoren: van kleurstoffen over reinigingsmiddelen tot kunststoffen en kunstmest. Internationale holdings als Air Liquide, BASF, Total, Dupont de Nemours ... richten ook in België productie-eenheden op.

Onze regio is en blijft onlosmakelijk verbonden met de geschiedenis van kunststoffen, en Gent in het bijzonder: het is de geboorteplaats van Leo Baekeland, uitvinder van de kunststof bakeliet. Nadat het Industriemuseum in 2015 de bakelietcollectie van Romain Berteloot via een schenking ontvangt, bezit het museum de omvangrijkste bakelietverzameling van Vlaanderen/België.

In de academische collecties zijn een aantal objecten gerelateerd met chemie bewaard, zoals labo toestellen. Het erfgoed dat de productie van de Belgische chemiebedrijven documenteert zit verspreid in heel diverse collecties. De recente veldtekeningen van ETWIE brachten het erfgoed van kunststoffen en kunstmest beter in kaart.¹ Daaruit blijkt dat ook machines of installaties uit de chemiesector nauwelijks vertegenwoordigd zijn in museumcollecties. Op dit moment is er enkel een kleine bakelietpers en een spuitgietmachine voor kleine voorwerpen bewaard in het Industriemuseum. Er zijn echter geen bijbehorende matrijzen. Geen enkel museum heeft matrijzen in zijn collectie. Hierdoor kan het productieproces niet voldoende getoond worden.

In 2024 plant het Industriemuseum een tentoonstelling over bakeliet en plastics. Dit project vormt de ideale gelegenheid om het collectiebeleid in samenwerking met collega-musea, bedrijven en experts uit te breiden en richting te geven.

¹ R. Debo e.a., 'Melk, katoen, fenol en matrijzen!': Veldtekening van het erfgoed van de kunststofnijverheid in Vlaanderen (1920-1961)', Gent, 2021 en R. Debo en G. Draye, 'Chimiek van de zak. Veldtekening van het kunstmest erfgoed in Vlaanderen en Brussel (1840-1960)', Gent 2022.

WAARDEONTWIKKELING COLLECTIE CHEMIE 2022-2028

- Schoonmaakproducten en reinigingsmiddelen
- Kunststofproductie: matrijzen, moules ...
- Kleurstoffen: documentair

5.2.8. Werken

Sinds de industrialisering en technologische ontwikkelingen van de 19e en 20e eeuw is onze manier van werken grondig gewijzigd. Van bij haar oprichting heeft het Industriemuseum er een punt van gemaakt om ook die sociaaleconomische evoluties te documenteren.

In de nieuwe collectie-indeling van dit collectieplan 2022-2028 vormt de deelcollectie Werken een nieuwe categorie. De collectie omvat allereerst objecten, foto's en documenten gerelateerd aan de veiligheid en het welzijn van werknemers, bijvoorbeeld veiligheidskledij, preventie-affiches en een reeks medicomechanische toestellen van Dr. Zander. Ook het aspect van arbeidsorganisatie wordt met diverse items gedocumenteerd door de collectie van het Industriemuseum, zoals prikklokken, sirenes, productieboarden en werkhuisreglementen. De expo 'BURN. Van brandgevaar tot burn-out' (2022-2023) vormde een goed aanknooppunt om de collectie te waarderen en te actualiseren met betrekking tot dit thema.

Onder de deelcollectie Werken vallen vervolgens ook items die refereren aan onderwijs en opleiding, met een focus op technisch en beroepsonderwijs en vooral gelinkt aan de sectoren waarrond het Industriemuseum actief verzamelt (textiel, drukkerij, metaal ...). Zo bevat de collectie een interessante audiovisuele reeks van Cobot, het opleidingscentrum voor de textielsector. Daarnaast bevat deze collectie generieke gereedschappen, werktuigen en benodigdheden van beroepssectoren of productieprocessen, die niet onder te brengen zijn in één bepaalde deelcollectie.

Ten slotte bewaart het Industriemuseum heel wat fotoreeksen die een grote documentaire waarde hebben in het kader van industriële archeologie en industriële architectuur. Via het project 'Inzoomen op industrieel erfgoed' (2021-2023) zijn 4.000 foto's (onder andere van bouwfirma Serck en het project 'Industriële archeologie in België') tussen 2021 en 2023 gedigitaliseerd, geregistreerd en ontsloten.

WAARDEONTWIKKELING COLLECTIE WERKEN 2022-2028

- Arbeidsveiligheid en -welzijn: partieel verzamelen, actualiseren collectie: werkkledij en PBM's (persoonlijke beschermingsmiddelen), documentair materiaal over welzijn op het werk en burn-out
- Onderwijs en opleiding: passief verzamelen

- Industriële architectuur: afstemming met VAI (Vlaams Architectuurinstituut)
- Arbeidsmigratie: afstemming met Red Star Line Museum en archieven (Amsab-ISG, KADOC)

5.2.9. Wonen

In de jaren 1990 breidde het verzamelbeleid van het Industriemuseum uit en begon men ook aandacht te schenken aan de materiële cultuur en massaproductie en -consumptie binnen de industriële samenleving. Hierdoor ontstond er enigszins overlap met Design Museum Gent en Huis van Alijn, bijvoorbeeld op het vlak van huishoudelijke apparatuur. Het gezamenlijke waarderingstraject (2018) kwam de waardering, waardeontwikkeling (bijvoorbeeld het samenvoegen van onderdelen), registratie en het afgestemd collectiebeleid ten goede. Op het einde van de waardenstelling zijn bij elke subcollectie aanbevelingen gedaan voor toekomstige verwervingen, waarbij rekening is gehouden met de representativiteit in België, met internationale technische en artistieke innovaties en met de context die ze aan andere toestellen in de collectie kunnen bieden.

Sinds het waarderingstraject leggen Huis van Alijn, Industriemuseum en Design Museum Gent alle binnenkomende aanbiedingen van huishoudapparaten aan elkaar voor. Er wordt telkens de vraag gesteld of een potentieel nieuw huishoudelijk apparaat onze gezamenlijke collectie wel versterkt. Het Industriemuseum verzamelt voornamelijk objecten en wil vooral de mechanisatie van de huishoudelijke taken illustreren. De focus ligt op huishoudtechniek, waarbij prioriteit gaat naar Belgische merken en producten. De nadruk bij het verzamelen ligt eerder op de technische verbetering of kwaliteiten dan op het esthetische aspect of de vormgeving. De categorisering binnen de nieuwe deelcollectie Wonen is gewijzigd en wordt onderverdeeld naar functie en gebruik in of rond het huis: koken, bewaren, wassen en strijken, verlichten. Als chronologische afbakening wordt de industriële periode genomen.

Het Industriemuseum heeft – na afstemming met Huis van Alijn – besloten om vanaf 2023 geen recente huishoudapparaten of -installaties meer te verzamelen. De collectie huishoudelijke apparatuur wordt dus afgesloten. Enkel ontbrekende schakels, namelijk Belgische merken en bepaalde types of dateringen die nog ontbreken en essentieel zijn om de collectie 20e-eeuwse huishoudelijke apparaten te vervolledigen en op te waarderen, zullen sporadisch nog verworven worden. Maar het Industriemuseum zet geen actief verwervingsbeleid meer op rond deze deelcollectie. Voor ambachtelijke technieken verwijzen we door naar het MOT (Museum voor de Oudere Technieken) of Bokrijk.

Het Industriemuseum verzamelt niet langer zaken die met toerisme en vrije tijd te maken hebben en verwijst hiervoor door naar andere relevante partners (bijvoorbeeld Speelgoedmuseum, Huis van Alijn). Alle objecten van de subcollectie Ontspannen worden ter herbestemming aangeboden.

Enkele medische objecten van de subcollectie Verzorgen (in het vorige collectieplan: Lichaamsverzorging en hygiëne) zijn al herbestemd naar Museum Dr. Guislain. Het Industriemuseum zal niet verder verzamelen rond dit thema en wil deze collectie – na waardering – overdragen aan Huis van Alijn, die een zeer gelijkaardige collectie rond dit thema heeft.

Tot slot bevat de deelcollectie Wonen enkele objecten die de woonomstandigheden illustreren, met een focus op arbeidershuisvesting en beluiken. In het verleden zijn in functie van ensceneringen in de tentoonstellingen ook interieuronderdelen (bijvoorbeeld een deur van een beluikhuisje) verzameld. Het Industriemuseum heeft deze verzamelpiste verlaten en verzamelt tegenwoordig geen bouwkundige elementen meer die onderdeel uitmaken van een groter onroerend geheel.

WAARDEONTWIKKELING COLLECTIE WONEN 2022-2028

- Huishoudtoestellen: afgesloten, bevroren collectie, structureel afstemmen met Huis van Alijn en Design Museum Gent bij aanbiedingen van stukken
- Ontspannen: afgesloten en herbestemmen
- Verzorgen: waardering en overdracht naar Huis van Alijn
- Woonomstandigheden en arbeidershuisvesting: enkel documentair verzamelen, afstemming met STAM, Vlaams Architectuurinstituut (VAI), Onroerend Erfgoed en Huis van Alijn

5.2.10. Voeding

In het collectieplan 2014-2018 is reeds bepaald om niet langer een collectie op te bouwen rond de productie en distributie van voeding. Een deel van de collectie is de voorbije jaren herbestemd. De stukken die na analyse en waardering als unieke erfgoedobjecten worden beschouwd, bewaart het Industriemuseum verder als bevroren deelcollectie. Bij nieuwe aanbiedingen wordt naar het CAG (Centrum voor Agrarische Geschiedenis) en andere specifieke erfgoedpartners doorverwezen (bijvoorbeeld GROM, Bakkerijmuseum, Jenevermuseum). Het Industriemuseum blijft ook deel uitmaken van het collectienetwerk en de adviesraad van het CAG. Het museum merkt op dat verschillende van deze aan voeding gerelateerde collecties verbonden zijn aan één specifieke, vaak ambachtelijke producent. De echte geïndustrialiseerde voedingsindustrie ontbreekt momenteel nog in het erfgoedbeleid, zeker als het om objecten en installaties gaat. Door het CAG en archiefinstanties worden wel stappen gezet om hierrond documentair te verzamelen.

Stoken van alcohol/destillaat en wijnhandel

Sinds 1994 had het toenmalige MIAT in haar permanente opstelling een 18e-eeuwse alcoholstokerij. Deze unieke alambieken kocht de Stad Gent in 1948 van de lokale likeurhandelaar Van Thorenburg-Mestdagh. De installatie werd in permanente bruikleen gegeven aan het Jenevermuseum in Hasselt en staat sinds 2018 op de Topstukkenlijst.

Een lopende band (midden jaren 1950) en enkele grote wijntonnen afkomstig van distilleerderij-wijnhandel Bruggeman vormen een tweede luik binnen deze collectie. Tot 2009 was de lopende band te zien in de vaste museumopstelling waar ze symbool stond voor de automatisatie. Dit stuk wordt nu in depot bewaard. Een deel van deze collectie keerde in 2021 terug naar de schenker, het nog steeds bestaande Gentse bedrijf Bruggeman.

Branden van koffie

Naast een volwaardige koffiebranderij, een proefbrander, enkele professionele koffiemolens en een variatie aan verpakkingsmateriaal bezit het Industriemuseum een volledige winkelinrichting van koffiebranderij Antverpia (São Paulo). Er zijn in België geen andere erfgoedspelers of collecties gevonden die deze productietak representeren en bewaren. Na lange tijd onderdeel geweest te zijn van de vaste museumopstelling, verhuisde deze collectie in 2010 naar het depot. Het CAG legde zich binnen het project 'Koffiestories' toe op het verzamelen en digitaliseren van documenten en foto's, maar voor het verzamelen en bewaren van voorwerpen en productie-installaties is het Industriemuseum vooralsnog de enige erfgoedpartner. Het Industriemuseum beschouwt deze deelcollectie als afgesloten.

Limonadeproductie

Deze volledige collectie bestaat uit materiaal (siroopkuipen, flessen, CO2-vulmachine, spoelmachine) afkomstig van limonadeproducent IDEAL-Debbaut uit Evergem. De laatste onderdelen van deze collectie verhuisden in 2009 van de vaste museumopstelling naar het depot. Er zijn in België geen andere erfgoedspelers of collecties gevonden voor deze activiteit. Het Industriemuseum verzamelt echter niet meer verder op dit terrein.

Mosterdproductie

Tot 2009 had het toenmalige MIAT in de permanente opstelling een evocatie van de mosterdwinkel Tierenteyn. Van deze lokale Gentse mosterdproducent verwierf het museum drie mosterdmolens. Het museum beschikt ook over een assortiment mosterdpotten en een steekkar van Tierenteyn. Al deze stukken worden momenteel als bevroren collectie in het depot bewaard.

Zuivelproductie

De melkwagen van melkerij Flandria is het meest opvallende stuk uit deze deelcollectie (zie ook 5.2.6. Handel en distributie). Verder omvat deze collectie een assortiment klein gereedschap en melkkannen en melkflessen van diverse firma's: zaken die in veel andere museale of heemkundige collecties voorkomen.

5.2.11. Touwslagerij

Deze deelcollectie bestaat uit twee verwervingsmomenten. De eerste verwerving betreft het materiaal afkomstig uit een ambachtelijke touwslagerij uit Berlare. De gemeente Kalmthout bewaart een soortgelijke installatie, afkomstig van touwslagerij R. Reymenants.

De tweede verwerving is het geheel aan machinerie voor de uitrusting van één lijnbaan afkomstig van touwslagerij Le Lys uit Hamme. Een nagenoeg identieke installatie, vermoedelijk gemaakt door dezelfde Belgische constructeur, wordt bewaard in de Corderie Royale de Rochefort (Frankrijk). In België zijn installaties van dergelijke omvang noch in situ noch in andere museale collecties bewaard. Andere buitenlandse actoren die dit erfgoed beheren, hebben een duidelijke maritieme link. Het Industriemuseum is er dan ook van overtuigd dat ook haar collectie beter tot haar recht komt in een maritieme collectie. In afwachting van een herbestemming naar een geschikte collectiebeherende instelling worden deze stukken als bevroren collectie bewaard in het depot.

5.2.12. Leerlooierij en lederbewerking

Deze deelcollectie bestaat uit materiaal dat afkomstig is uit de voormalige leerlooierij Cavents in Turnhout. Het is een uitzonderlijk geheel van gereedschap en machines die het volledige productieproces van leder beslaat: van het ontvlezen, schrapen en looien in tonnen tot de eindafwerking van de huiden. In België zijn er geen gelijkaardige collecties of actoren binnen het erfgoedveld gekend die rond dit thema werken. Een soortgelijke collectie in het buitenland is te vinden in het Musée du Cuir et de la Tannerie in Château-Renault (Frankrijk). Ook het Schoenenkwartier (Nederland) toont het volledige productieproces van de leerlooierij. In het collectieplan 2014-2018 is reeds bepaald dat het Industriemuseum op dit terrein niet verder verzamelt. De machines, gereedschappen en het documentair materiaal gelinkt aan deze industrietak worden in afwachting van een herbestemming als bevroren collectie bewaard in het depot.

5.2.13. Hout

Deze deelcollectie is heel fragmentair samengesteld en bestaat uit een beperkt aantal stukken zoals een lintzaag, draaibank, freesmachine en slijpmolen, waaronder sommige van Belgische makelij. De collectie handgereedschappen (schaven, zagen, handboren ...) is deels herbestemd naar het MOT (Museum voor de Oudere Technieken) in Grimbergen en deels afgevoerd, aangezien veel van de stukken al veelvuldig voorkomen in het MOT en diverse lokale heem- en volkskundige musea. Het Industriemuseum beschikt noch over de logistieke mogelijkheden noch over de expertise om rond houtbewerking en de houtindustrie een actief verzamelbeleid op te zetten. Collectieoverleg met de andere betrokken erfgoedpartners (zoals Bokrijk) is noodzakelijk om voor deze sector een collectiebeleid uit te werken.

Collectiemedewerkers van het Industriemuseum bereiden collectiestukken voor op hun verhuis naar de centrale erfgoeddepots, 2018

6. Collectiebehoud

6.1. Depotruimtes en depotbeheer

De bewaaromstandigheden van de collectie zijn lang niet optimaal geweest wegens het ontbreken van geschikte museale depotruimtes. De voorbije jaren werd een grote inhaalbeweging gerealiseerd om de objecten op de best mogelijke manier te bewaren met de beschikbare middelen en ruimtes.

Met de komst van een centraal erfgoeddepot en de grootschalige verhuisbeweging van alle depotcollecties werd de jarenlange depotproblematiek opgelost. In de periode 2017-2021 werden de objecten uit de externe depotruimtes (Sleidinge, Abrahamstraat, Nieuwland en FNO) verhuisd naar twee nieuwe locaties:

- Depot Ghelamco Arena: een geklimatiseerd depot voor de kwetsbare collecties (textiel, organisch materiaal, kunststof ...).
- Depot Katoennatie: een loods voor de minder kwetsbare collecties en de grote objecten (inclusief kwetsbare stukken die niet binnen kunnen in Depot Ghelamco Arena).

Deze verhuisbeweging (2017-2021) en de vernieuwing van de volledige permanente opstelling (2018-2020) waren twee grote acties die ervoor zorgden dat elk object uit de museumcollectie werd gecheckt op de huidige materiële toestand. Er werden schoonmaakstraten ingericht per depotlocatie. Ieder object werd tijdens de controle van de registratie afgestoft, op conditie gecheckt en indien nodig voorzien van een aangepaste verpakking voor transport of langdurige bewaring. Collectiestukken van organische oorsprong of met organische onderdelen werden voor de definitieve plaatsing in het nieuwe depot preventief of curatief behandeld. Hetzelfde gebeurde met organische stukken die in de vernieuwde museumopstellingen werden opgenomen. Voor grote objecten en machines werd in 2017 en 2019 door de firma's Ruvoma en AMS een anoxiebubbel opgezet in de tentoonstellingsruimtes. Kleinere objecten werden behandeld in de anoxiekamer van het Erfgoeddepot Ename van de Provincie Oost-Vlaanderen.

Er werd geïnvesteerd in de nodige en goedgekeurde verpakkingsmaterialen (zoals zuurvrije dozen en papier, RAKO bakken, Tyvek beschermhoezen ...). Grootformaat schilderijen werden op aangepaste bokken geplaatst. Grote machines zijn op onderstellen op maat gezet zodat ze manipuleerbaar blijven in het depot.

Aangetaste objecten werden behandeld door of bij deskundigen (anoxie, invriezen, verwijdering van schimmel ...). Speciale aandacht ging uit naar de behandeling en conservering van de textielcollectie. Een textielrestaurateur (tijdelijk in dienst in het najaar van 2017) reinigde en verpakte de subcollectie Kleding en accessoires. Ook alle textielitems uit de vorige museumpresentatie werden gecontroleerd en verpakt voor hun verhuis naar het centraal erfgoeddepot.

6.1.1. Centrale erfgoeddepots

Voor de externe depots (Ghelamco Arena en Katoennatie) is er sinds de opstart een centrale depotbeheerder (1 VTE) aangesteld voor de zes musea van de AGB's Erfgoed en Kunsten & Design. Deze medewerker staat in voor de dagelijkse werking, het opvolgen van het klimaat in de depots en het Integrated Pest Management (IPM). Hij zorgt er ook voor dat de strikte protocollen uit het handboek worden nageleefd en houdt het calamiteitenplan up to date. Hij wordt bijgestaan door één vervangend depotbeheerder per museum. Driemaandelijks is er een gemeenschappelijk depotoverleg. De depots zijn enkel toegankelijk voor gemandateerden of onder begeleiding van een gemandateerde.

Depot Ghelamco Arena

Het depot Ghelamco Arena is een energiezuinig depot volgens het PauseBox-principe van Helicon dat voldoet aan de museale normen. Dit principe berust op het wegnemen van verstoringen in het binnenklimaat en het optimaal benutten van de bufferende werking van de objecten. Door het opdelen van het depot in compartimenten of units die elk zo luchtdicht mogelijk zijn uitgevoerd, wordt de luchtuitswisseling tot een minimum beperkt. Elke unit is voorzien van

een eigen recirculatiesysteem. Hiermee wordt stilstaande lucht tegengegaan, zodat microklimaten voorkomen worden. Eventuele door de collectie uitgestoten vervuiling wordt weggefilterd. Door de compartimentering is het risico op verspreiding van brand, ongedierte en schimmels bovendien erg klein.

In de depotunits wordt in principe niet gewerkt. Alleen het hoogstnoodzakelijke – het plaatsen of uithalen van stukken – wordt hier uitgevoerd. Consulteren, restaureren of reinigen gebeurt in de quarantaineruimte of de polyvalente ruimte. Alvorens een object in een depotunit wordt geplaatst, dient het behandeld te zijn tegen schimmels en ongedierte. In het depot en in de depotunits zijn klimaatloggers geïnstalleerd. De evolutie van het binnenklimaat wordt door de depotverantwoordelijke opgevolgd. Waar nodig kan eventueel extra ontvochtigd of bevochtigd worden. In 2023 wordt in depot Ghelamco Arena een anoxiekamer ingericht.

Depot Katoennatie

Dit is een gehuurde industriële loods van Katoennatie in de Gentse haven. Hier worden voornamelijk objecten uit anorganische materialen bewaard, alsook objecten uit organische materialen die te groot zijn voor het Ghelamco-depot. De loods is niet geklimatiseerd en garandeert niet de optimale bewaaromstandigheden. Alle objecten moeten verpakt bewaard worden om ze te beschermen tegen licht, (haven)stof en mogelijk insijpelend vocht. Het depot is ingericht met:

- Een mezzanine met drie verdiepingen waar kleine objecten in verpakking worden bewaard.
- Pallet-stellingen voor middelgrote objecten.
- Een bulkzone voor zware objecten en objecten buiten formaat (circa 4.000 m²).

Dit depot wordt gebruikt in afwachting van de bouw van een depot in stedelijk beheer aan de Lourdeshoek. De medewerkers van het Industriemuseum volgen samen met de gezamenlijke depotbeheerder en de collega-musea van het Autonoom Gemeentebedrijf de plannen voor dit nieuwe depot op. Een belangrijk aandachtspunt hierbij is dat het toekomstige depot berekend moet zijn op de potentiële aangroei van de collecties.

6.1.2. Interne depots

Het museum bewaart ook nog enkele deelcollecties intern:

- De documentaire collectie, bibliotheekcollectie en fotocollectie: de ruimtes voldoen aan de voorwaarden om dergelijke collecties veilig te bewaren.
- Een deel van de drukkerijcollectie: houten en loden drukletters, lithostenen, drukvormen en clichés. Dit is vaak in de originele zetbokken, die ook deel uitmaken van de collectie. Hiervoor wordt het drukatelier en een deel van de kelderverdieping van het museum gebruikt. De kelder is niet de ideale plaats om dergelijk materiaal

te bewaren. In de toekomst wordt er gekeken naar een betere en meer toegankelijke oplossing onder de vorm van een letterbibliotheek/studiecollectie verbonden aan de drukkerijafdeling. Hiervoor zijn echter infrastructuurwerken vereist.

- Een transitlokaal in blok A van het Industriemuseum is ook voorbehouden om tijdelijk nieuwe aanwinsten te stockeren, voordat ze naar de externe depots verhuizen.

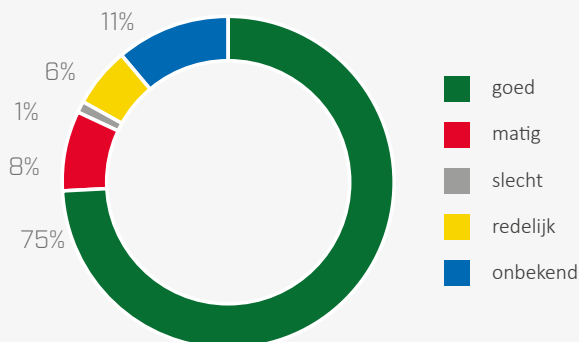
6.2. Materiële toestand van de collectie

Tijdens de verhuisoperatie zijn nagenoeg alle objecten (zie V-collectie hierboven) onder handen genomen en gecontroleerd op hun fysieke toestand. Voor de andere deelcollecties is dit in mindere mate gebeurd. In Adlib wordt dit aangeduid in het veld 'toestand', met eventueel extra uitleg in het veld 'bijzonderheden'.

Objecten worden ingedeeld in vier categorieën:

- Goed: het object is stabiel, proper en vertoont geen onmiddellijk zichtbare gebreken. Het stuk kan zonder ingrepen tentoongesteld worden.
- Redelijk: het object is stabiel, vertoont eventueel slijtage, kleine krassen of oppervlakteverontreiniging. Het stuk behoeft geen restauratie en kan zonder ingreep of mits lichte reiniging tentoongesteld worden.
- Matig: het object is esthetisch of technisch niet in orde om tentoongesteld te worden. De oorzaak kan beschadiging, ernstige vervuiling, ontbrekende onderdelen ... zijn. Er is een ingreep nodig alvorens het object tentoongesteld kan worden.
- Slecht: het object is onstabiel en er is een ingreep nodig om de bewaring van het object te garanderen. Het object is fragiel en kan niet langer zonder bijkomende schade gehanteerd worden.

Toestand

6.3. Collectie in presentaties

6.3.1. Overzicht collectiestukken in de permanente expo's

Een groot deel van de vernieuwde permanente tentoonstellingen en maakplekken is opgebouwd aan de hand van objecten uit de eigen collectie.

- Hoofdtentoonstelling 'Over mensen en machines' (niveau 5) – eigen collectie in opstelling: 68 objecten
- Drukkerijafdeling 'Drie eeuwen grafische industrie' (niveau 4) – eigen collectie in opstelling: 216 objecten
- Textielafdeling '100% Textiel' (niveau 3) – eigen collectie in opstelling: 131 objecten
- Tijdelijke tentoonstellingen (niveau 1, zaal Elvira): 3 objecten permanent en variabel aantal eigen objecten in tijdelijke tentoonstellingen

Naast items uit de V-collectie pronken heel wat foto's, affiches, interviews, geluiden en videofragmenten uit de eigen collectie in de permanente tentoonstellingen.

6.3.2. Aandachtspunten behoud en beheer bij scenografie

Bij de aanbestedingsprocedure en het ontwerpproces van de permanente tentoonstellingen (2017-2020) werd sterk de aandacht gevestigd op de meest optimale conservatie- en presentatiecondities. Ook voor tijdelijke tentoonstellingen worden deze eisen in het bestek van de openbare aanbesteding opgenomen.

- De tentoonstellingsbouwers zorgen ervoor dat alle voorwerpen conform de gangbare conservatievoorschriften worden tentoongesteld, i.e. belichting, aangepaste ondersteuning, gebruik van inerte materialen voor vitrinekasten (formaldehydevrije MDF of verlaagd die formaldehyde-bufferend is). Er worden afspraken gemaakt met betrekking tot de te nemen conservatiemaatregelen (afdekken, ondersteunen, fixeren ...).
- Gezien de bouwfysische eigenschappen van het gebouw zijn de temperatuur en relatieve luchtvochtigheid in de tentoonstellingsruimtes onderhevig aan schommelingen. Kwetsbare objecten (te bepalen in overleg) worden daarom tentoongesteld in geklimatiseerde vitrines die goed afsluiten, insecten buiten houden en het klimaat constant houden.
- De stukken worden zonder risico op schade opgesteld in de opstelling; de hoogte van de tentoonstellingsinfrastructuur is aangepast aan het gewicht van de stukken, of de nodige hulpstukken of afscherming worden voorzien om de stukken in alle veiligheid op te stellen.
- Alle collectiestukken in de opstelling worden dusdanig opgesteld dat ze op elk ogenblik bereikbaar zijn voor routineonderhoud.

- Vitрины of afgesloten ruimtes waarin collectiestukken worden tentoongesteld zijn voorzien van een opening die groot genoeg is om, zonder de infrastructuur af te breken, de evacuatie van het stuk mogelijk te maken. In de constructies worden verborgen zones voorzien voor vallen (ongediertebestrijding).
- Een vitrine kan altijd door één, maximum twee personen geopend worden zonder dat hierbij onnodig risico op glasbreuk gelopen wordt.
- Grote objecten (niet in vitrines) worden zodanig opgesteld dat het risico op stootschade en vandalisme minimaal is.
- De tentoonstellingsbouwers letten erop dat de circulatieruimte, zowel binnen de opstelling als tussen de niveaus van het museum (luik, lift), voldoende is om elk collectiestuk – inclusief zware machines – te verplaatsen of weg te nemen.

6.4. Conservering en restauratie

6.4.1. Climate Risk Management

De temperatuur en luchtvochtigheid in het museum wordt permanent gemonitord. Gezien de aard van het gebouw (grote ruimtes, grote ramen met enkel glas ...) is het echter moeilijk om daadwerkelijk in te grijpen in het klimaat. Het gebruik van afgesloten vitrines voor meer kwetsbare objecten zorgt wel voor een stabiel klimaat in de vitrine, waardoor grote pieken uitgevlakt worden. Het systematisch monitoren van het klimaat brengt de eigenschappen van het gebouw wel gedetailleerd in kaart en kan dienen om in de toekomst gerichte en structurele aanpassingen te onderbouwen.

Een klimaat met extreme waarden op het vlak van temperatuur en relatieve vochtigheid is nefast voor elke collectie. De beoogde richtlijn voor het Industriemuseum is een iets strikter niveau C volgens ASHRAE 2019. Dit komt in grote lijnen neer op een jaarlijkse temperatuur tussen 15 en 25 graden Celsius en een relatieve vochtigheid tussen 25% en 75%. Dit kan behaald worden door deze vijf stappen:

1: Voorkomen

Dit omvat onder meer het onderbrengen van gevoelige objecten in de meest geschikte ruimte en het implementeren van een passieve thermische controle.

Situatie: De interne depotruimtes halen de standaarden. De museale ruimtes daarentegen kunnen in de zomer te warm worden en in de winter een te lage vochtigheid hebben.

Actiepunten: Blijven nadenken over passieve thermische controle.

2: Blokkeren

Goede isolatie/buffering, het weren van direct zonlicht en regen- en grondwater en het blokkeren van alle gaten en barsten die luchtinfiltratie mogelijk maken zijn hier de voornaamste aandachtspunten.

Situatie: Gezien we gelokaliseerd zijn in een voormalig fabrieksgebouw is deze situatie niet optimaal, onder meer door de vele gaten, spleten en kieren in de muren en vloeren. De museale ruimtes hebben grote ramen met enkelvoudig glas, deze zijn in 2018-2019 wel voorzien van een UV- en warmtewerende filter.

Actiepunten: Gaten en spleten dichten.

3: Detecteren

Situatie: Op strategische plaatsen waar collectie staat, werden meerdere loggers van Testo geïnstalleerd. Hiervan worden op zijn minst jaarlijks rapporten getrokken en analyses gemaakt. Bij structurele aanpassingen van de ruimte of het (ver)plaatsen van objecten wordt dit extra aandachtig gemonitord.

Actiepunten: Blijven nadenken over de locaties van de loggers, zeker bij een herinrichting of een aanpassing van een ruimte. Minimaal tweejaarlijkse herkalibratie van de loggers laten uitvoeren door Testo.

4: Reageren

Dit omvat onder meer het isoleren van ruimtes of objecten, het aanpassen van de temperatuur en het bevochtigen of net ontvochtigen.

Situatie: Er zijn slechts twee bevochtigers aanwezig en deze zijn enkel van nut in kleinere (depot)ruimtes. Voor de museale ruimtes zijn deze systemen niet krachtig genoeg.

Actiepunten: Blijven nadenken over passieve thermische controle en de locaties van de collectiestukken. De dienst Facility Management onderzoekt in 2022-2023 hoe de temperatuurmonitoring in het museumgebouw geoptimaliseerd kan worden.

5: Remediëren

Schade aangebracht door een verkeerde temperatuur, een verkeerde relatieve vochtigheid of door te grote schommelingen kunnen zelden zonder restauratie geredieerd worden.

6.4.2. Verlichting

Voor de verlichting en uitlichting van de tentoonstellingen op de vijfde, vierde en derde verdieping is in 2017 geïnvesteerd in 100 professionele led-museumspots. Deze spots hebben een dimfunctie en een aanpasbare straal van 10° (spot licht) naar 70° (flood licht). Voor schilderijen wordt gewerkt met maximaal 150-180 lux en voor grafiek, handschriften en textiel is dat maximaal 50-60 lux. Fragiele documenten worden in een gesloten box of schuif gepresenteerd, zodat ze slechts zeer beperkt met licht in aanraking komen. Voor de presentatie van affiches werd geïnvesteerd in kaders met UV-werend museumglas. Er wordt ook gewerkt met wissels.

De periode van belichting is beperkt tot de openingsuren van de tentoonstellingen. In de hoofdtentoonstelling wordt gewerkt met 'black boxes', zodat de collectiestukken afgeschermd zijn van natuurlijk daglicht dat via de sheddaken binnenkomt. De grote raampartijen van het fabrieksgebouw zijn in 2018-2019 voorzien van UV-werende folie. Voor zaal Elvira (tijdelijke tentoonstellingen) werden in 2021 gordijnen aangekocht waarmee de ruimte verduisterd kan worden.

6.4.3. Integrated Pest Management (IPM)

Om een explosieve groei van schadelijk ongedierte tegen te gaan, wordt de strategie van geïntegreerde insectenbestrijding gehanteerd. Dit omvat vijf stappen:

1: Voorkomen

Aandacht voor de klimaatomstandigheden, een goed onderhoud van het gebouw en geregelde schoonmaak zijn hierbij de voornaamste punten.

Situatie: Het klimaat wordt gemonitord, maar door het gebrek aan een klimaatstelsel en de locatie in een oud fabrieksgebouw is dit niet gemakkelijk te corrigeren. Het gebouw wordt intern onderhouden en schoongemaakt door ISS.

Actiepunten: Kuisplan opstellen voor collectie en gebruikscollectie.

2: Blokkeren

Behalve gerichte aanpassingen aan de ruimtes is het van belang dat elke medewerker ingelicht wordt over hoe men kan bijdragen om ongedierte buiten te houden.

Situatie: Gezien we gelokaliseerd zijn in een voormalig fabrieksgebouw is deze situatie niet optimaal, onder meer door de vele gaten, spleten en kieren in de muren en vloeren. Een document is opgesteld om nieuwe medewerkers of vrijwilligers te informeren over de do's & don'ts om insecten buiten te houden.

Actiepunten: Gaten en spleten dicht, medewerkers blijven informeren over de do's & don'ts met aandacht voor het waarom.

3: Detecteren

Visuele inspecties gebeuren in hoofdzaak door middel van vallen.

Situatie: Deze knaagdiervallen en plakvallen voor kruipende insecten en kleermotten worden tweemaandelijks gecontroleerd en vervangen. De gegevens hiervan worden geanalyseerd en indien nodig gaat men over naar de volgende stap, namelijk reageren.

Actiepunten: De locaties van de vallen blijven analyseren en bijsturen waar nodig.

4: Reageren

Bij detectie van aantasting of een groot aantal gevangen schadelijk ongedierte worden de bron en andere aangetaste objecten gelokaliseerd en in quarantaine geplaatst.

Situatie: Een log van de visuele inspectie met het aantal en de soort gevangen ongedierte wordt bijgehouden, alsook de ondernomen acties.

5: Remediëren

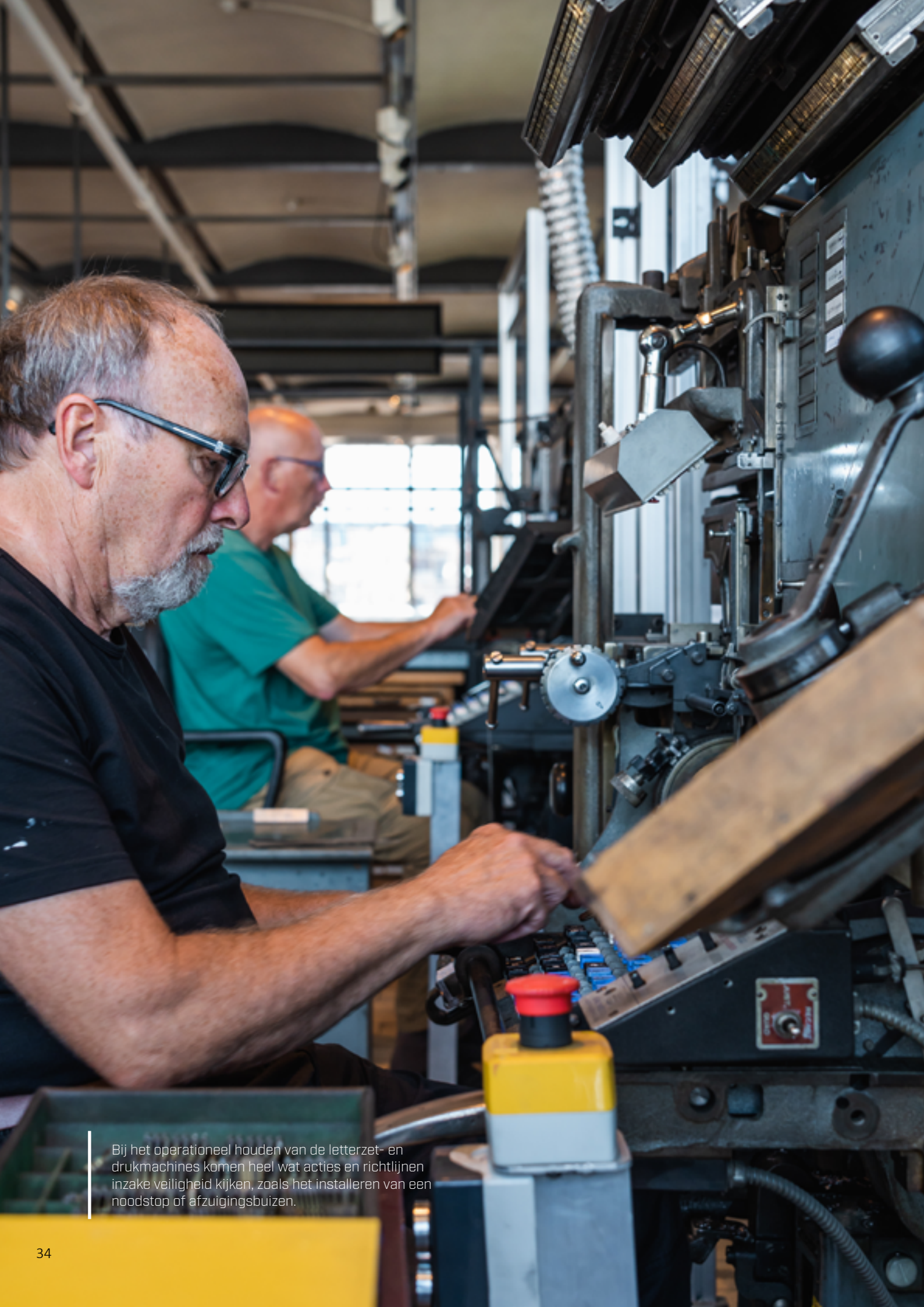
Eens de bron en de soort aantasting gekend is, kan er gezocht worden naar de meest geschikte oplossing.

Situatie: Een log van de ondernomen acties wordt bijgehouden voor eventuele latere referentie.

De beheer- en behoudsmedewerker van Industriemuseum en Huis van Alijn neemt de coördinatie en monitoring voor zijn rekening. In 2022 is er voor alle museummedewerkers een laagdrempelige 'beestjesnota' opgesteld, die helder omschrijft wat collectiebehoud inhoudt en hoe iedereen zijn steentje kan bijdragen.

6.4.4. Schoonmaak

De algemene schoonmaak van de tentoonstellingsruimtes wordt uitgevoerd door de firma ISS. Het schoonmaken van museale objecten gebeurt door de collectiemedewerkers, soms ondersteund door vrijwilligers. Er is een wekelijkse controle van de opstelling en waar nodig wordt onmiddellijk ingegrepen om vuil te verwijderen, zaken terug klaar voor presentatie te maken, eventuele schade vast te stellen en zo meer. Daarnaast is er een poetsplan, waarbij op gezette momenten bepaalde ruimtes en grote objecten grondiger worden aangepakt.

Bij het operationeel houden van de letterzet- en drukmachines komen heel wat acties en richtlijnen inzake veiligheid kijken, zoals het installeren van een noodstop of afzuigingsbuizen.

6.5. Machines in werking: dynamisch behoud

Dat heel wat machines en voorwerpen uit de textiel- en drukkerijcollectie nog gebruikt worden, vormt een groot pluspunt. Door voorwerpen in gebruik of machines in actie te zien, is het veel gemakkelijker om de werking ervan en de technieken erachter te begrijpen en alle aspecten van de collectiestukken in kaart te brengen. De belevingswaarde en de educatieve waarde ligt hoog. Ook het immaterieel erfgoed – het doorgeven en borgen van expertise en kennis door vakmensen – is hier onlosmakelijk mee verbonden. Het geeft de objecten nóg meer betekenis en voor kennisoverdracht is een werkende machine onmisbaar. Collectiezorg en immaterieel erfgoed gaan dus altijd hand in hand.

Of collectiestukken wel of niet in werking worden gehouden in het museum wordt minutieus bepaald. Is het stuk uniek? Zijn er nog veel gelijkaardige objecten of machines? Zijn er voldoende grondstoffen? Hoe groot is de kans op slijtage of breuk? Zijn er wisselstukken beschikbaar? Zijn de machines veilig, ook naar hedendaagse normen? Het onderhouden en screenen van de geselecteerde stukken is een gezamenlijke oefening voor de technische ploeg, het collectieteam en de vrijwilligers en demonstratoren binnen het museum. Deze laatsten hebben vaak jarenlange ervaring in het vak of de sector. Voor de restauratie of reproductie van wisselstukken onderzoekt het museum overigens ook de mogelijkheid om gebruik te maken van de nieuwste 3D-technologieën, zonder afbreuk te doen aan de historische en esthetische waarde van de oorspronkelijke stukken.

Ook internationale kennisuitwisseling en samenwerking is essentieel in functie van dit dynamisch behoud. De collectiemedewerker van het Industriemuseum overlegt en stemt veelvuldig af met textiel- en drukkerijmusea in Europa en zelfs wereldwijd, in functie van gezamenlijke uitdagingen die samen aangepakt worden. Denk bijvoorbeeld aan het voorzien in grondstoffen en halffabricaten (bijvoorbeeld laprol voor spinnen, lood voor zetmachines ...), het bestellen of produceren van wisselstukken van historische machines of expertise-uitwisseling over de restauraties van machines. Ook tijdens specifieke studiebezoeken en congressen als Big Stuff Heritage, ERIH (European Route of Industrial Heritage), AEPM (Association of European Printing Museums) en TICCIH (The International Committee for the Conservation of the Industrial Heritage) worden praktijkervaringen en visies uitgewisseld.

Bij de verwerving van eventuele nieuwe collectiestukken wordt het aspect veiligheid al in overweging genomen (zie selectiecriteria bij verwerving). Het Industriemuseum laat op geregelde tijdstippen het gemotoriseerde machinepark dat actief aan het publiek wordt voorgesteld aanpassen aan de voorgeschreven veiligheidsvoorschriften, om ze vervolgens zowel elektrisch als mechanisch te laten keuren door een professionele keuringsfirma. In 2003 gebeurde dat een eerste keer, voor de textielmachines in de nieuwe opstelling 'Katoenkabaal'. Ook alle werkende drukmachines in de drukkerijafdeling zijn gekeurd.

De historische waarde en integriteit van het erfgoed en de publieksgerichtheid van de museumopstelling in balans brengen met de nodige veiligheidsingrepen, is zowel voor het museum personeel, de vrijwilligers, de tentoonstellingsbouwers als keuringsfirma's een uitdaging. Het gaat vaak om de plaatsing van een noodstop binnen handbereik of het aanbrengen van extra overkappingen en afsluitingen die bewegende delen afschermen om zo de veiligheid van operator en publiek te garanderen. Vaak zijn het opvallende en zichtbare ingrepen. Toch zijn ze onontbeerlijk voor de veilige werking. Tussen 2018 en 2020 is de volledige museumopstelling vernieuwd. Machines zijn weggenomen, andere zijn in de plaats gekomen. Maar ook de veiligheidsnormen evolueren en worden steeds strenger. Het museum blijft dit dan ook actief opvolgen.

6.6. Gevaarlijk erfgoed

Wetenschap en industrie hebben bepaalde producten voortgebracht die een schadelijke werking voor mens en milieu hebben en die pas na voortschrijdend inzicht of onderzoek aan het licht kwam. Als erfgenaam en beheerder van dit verleden houdt het Industriemuseum bij verwerving en beheer dan ook rekening met de mogelijke aanwezigheid van straling, asbest of andere schadelijke elementen in de collectie. Verwijdering of beheer van eventuele gevaren voert het museum ad hoc uit, samen met de verantwoordelijke diensten of instanties zoals de Interne Dienst Preventie en Bescherming op het Werk (IDPBW), het Federaal Agentschap voor Nucleaire Controle (FANC) of gespecialiseerde firma's voor asbestverwijdering. Het Industriemuseum beschouwt het ook als haar taak om de opgebouwde expertise rond deze thematiek zo veel mogelijk te delen met het erfgoedveld, door netwerking en het inrichten van studiedagen.

Het voorbije decennium bouwde het Industriemuseum ook op het vlak van asbest belangrijke expertise op. België stelde in 2001 een einde aan het op de markt brengen en gebruiken van asbest. Europa volgde in 2005. Evident dat er, na ruim 40 jaar verzamelen, in een erfgoedveld met een tijdsspanne van circa 1750 tot vandaag asbesttoepassingen zaten. Het onderwerp van asbest in museumcollecties kwam in 2010 voor het eerst aan bod tijdens een studiedag 'Veilig verzamelen', georganiseerd door het toenmalige MIAT. In 2020-2022 sloot het museum dan ook logischerwijs aan bij een breed partnerverband en project 'Asbest in collecties', met ETWIE als initiatiefnemer en FARO, OVAM, een twintigtal musea, erfgoedorganisatie Histories, twee studie bureaus en de Universiteit Antwerpen als partners. Eigen ervaringen en expertise werden gedeeld in publicaties zoals het FARO-magazine en tijdens nationale en internationale studiedagen en congressen zoals Big Stuff Heritage. De alertheid en expertise rond asbest en de omgang ermee in de eigen collectie wordt gaandeweg geïntegreerd in de dagelijkse werking rond behoud en beheer.

6.6. Calamiteitenplan

In het calamiteitenplan – op aanvraag raadpleegbaar voor externen – ligt vast hoe het Industriemuseum zich voorbereidt op calamiteiten en hiermee omgaat. Het calamiteitenplan bepaalt de organisatiestructuren, procedures en afspraken in geval van noodsituaties voor wat betreft personen, het gebouw en de collectie. Het plan beschrijft wie welke taken en bevoegdheden heeft en hoe de afstemming met regelgeving en andere organisaties plaatsvindt.

Het Industriemuseum heeft in 2022 een volledig vernieuwd en helder calamiteitenplan uitgewerkt, dat minimum één keer per jaar een update zal krijgen. De werkgroep die het calamiteitenplan voorbereidt en opvolgt bestaat uit de collectieverantwoordelijke (en -medewerkers), de coördinator interne organisatie, de gebouwverantwoordelijke, de coördinator veiligheid, beveiliging en gebouwbeheer en de preventieadviseur van de Stad Gent. Generieke procedures en afspraken worden op gezamenlijk niveau afgesproken met het Autonoom Gemeentebedrijf. Daarnaast bevat het calamiteitenplan richtlijnen op organisatieniveau, net als aparte actiekaarten voor het Industriemuseum.

Bij het verwerven en beheren van collectie houdt het Industriemuseum steeds rekening met de mogelijke aanwezigheid van schadelijke elementen zoals bijvoorbeeld asbest.

7. Toegankelijkheid van de collectie

Of het nu over de rasechte topstukken, de fascinerende interviewreeksen of de uitgebreide collectie machines en gebruiksvoorwerpen gaat: de rijke collectie van het Industriemuseum is een onuitputtelijke bron van kennis en inspiratie. De collectie vormt de rode draad binnen de cocreatieve maakwerking die het Industriemuseum uitbouwt. De fysieke en online zichtbaarheid en het gebruik van de collectie is de voorbije jaren sterk toegenomen. Van tentoonstellingen binnen en buiten de museummuren tot educatieve projecten, van academisch onderzoek tot artistieke creaties. Het online en offline delen en beschikbaar stellen van collectiebeelden en kennis had de voorbije jaren vaak een heel verbindend effect. De Zwitserse antropoloog Baptiste Aubert ging voor zijn documentaire met beelden en geluiden van textielmachines uit onze collectie aan de slag. Een privéverzamelaar uit Nederland speelde ons allerhande bijkomende uitleg over de lampencollectie door. En de Amerikaanse onderzoekster Kate Copeland raakte via het internet helemaal in de ban van de drukkerijcollectie en kwam een half jaar als artist-in-residence in het museum werken.

De bibliotheek is met haar laagdrempelige dienstverlening een onmisbare schakel in die kennisdeling en -opbouw. In lijn met de digitale strategie willen we de systemen, kennis en digitale bronnen zoveel mogelijk open en vrij beschikbaar stellen voor hergebruik door andere systemen, op andere plaatsen, door andere organisaties en het publiek. Op die manier willen we onze collectie en onderzoek maximaal valoriseren en toegankelijk maken. De collectie als katalysator: hoe breder we de kennis en collectie beschikbaar stellen, hoe meer mensen mee betekenis en toekomst geven aan het industrieel erfgoed.

7.1. Registratie, online en onsite toegankelijkheid

Overzicht online platformen

- **Eigen website: 9.930 items**
- **Erfgoedinzicht: 19.738 items**
- **CoGent: 16.864 items**
- **Gent Gemapt: 1.600 items**
- **Wikidata: 863 items**
- **WikiMedia : 3.808 items**
- **Hetarchief.be (meemoo) : 434 items**
- **Het archief voor het onderwijs : 878 items**

Een volledig overzicht van de collectie en de publicatie-status ervan is in bijlage terug te vinden.

Er is de voorbije jaren hard ingezet op de digitalisering van de collectie, waardoor een groot deel van de V-collectie ondertussen online beschikbaar is. Voor de F-, D-, VI- en AU-collectie wordt stelselmatig toegewerkt naar een volledige online ontsluiting.

Sinds 2017 worden digitale bestanden van voldoende kwaliteit systematisch aangeleverd aan meemoo om ze duurzaam langdurig te archiveren. Hiervoor wordt een systeem van continue instroom opgezet, zodat die doorstroming standaard meegenomen wordt in het proces van digitalisering. Op dit moment bevinden er zich 12.341 items in het archiefsysteem van meemoo.

In functie van het optimaliseren van de online kennisdeling en vanuit conserverings oogpunt, wordt meer en meer ingezet op het digitaliseren van onder andere publicaties.

In de museumbibliotheek kunnen bezoekers op afspraak of tijdens de vrije bezoekenmomenten de volledige collectiedatabank digitaal raadplegen. Voor specifieke vragen (bijvoorbeeld materiaaltechnisch onderzoek) kunnen de fysieke objecten in het depot geraadpleegd worden. Om fysieke manipulatie van de collectiestukken zoveel mogelijk te vermijden en gezien de logistieke en administratieve opvolging, wordt dit evenwel slechts sporadisch georganiseerd.

7.2. Tentoonstellen

De eigen collectie vormt het speerpunt van de permanente tentoonstellingen van het Industriemuseum. Deelcollecties uit het depot die niet of beperkt aan bod komen in de vaste museumopstellingen worden ingezet voor tijdelijke tentoonstellingen. Alle voorbije en toekomstige tijdelijke expo's van het museum hebben een raakvlak met de collectie. De tijdelijke expo's vormen ook steeds een ideaal momentum om het collectiebeleid van een deelcollectie aan te scherpen en de collectie te actualiseren.

- 'Kassa kassa!', over winkels en distributie (2021-2022): deelcollectie Handel en distributie
- 'BURN. Van brandgevaar tot burn-out', over veiligheid en welzijn op het werk (2022-2023): deelcollectie Werken
- Metaal en machinebouw (2023-2024): deelcollectie Metaal
- Bakeliet en kunststoffen (2024-2025): deelcollectie Chemie
- Computererfgoed, en foto-expo Industrieel Erfgoed in België naar aanleiding van de 50e verjaardag van het Industriemuseum (2026): deelcollectie Communicatie en informatie
- Haven van Gent (2027): deelcollectie Handel en distributie
- Tot uw dienst, over dienstpersoneel vroeger en nu (2028): deelcollectie Werken

De fysieke en online toegankelijkheid van de collectie gaan de laatste jaren steeds meer hand in hand. Zo is er in de textielafdeling ter hoogte van de bibliotheek ook een kennishub waar bezoekers de online collectie kunnen raadplegen. In de tijdelijke expo 'Kassa kassa!' kon de bezoeker via een touchscreen met interactieve kaart de uitgebreide documentaire fotoreeks over Gentse winkels doorzoeken.

Omgekeerd wakkert de online publicatie van de collectie ook de interesse en aandacht aan om de fysieke tentoonstelling te bezoeken. Elke expo kent een uitgebreid online verlengstuk. Er wordt een digitale deelcollectie samengesteld in het collectiebeheersysteem, die gepubliceerd wordt naar

de website. Er wordt ook een gecureerde set gemaakt met bijbehorende tekst en in de meeste gevallen ook een detailartikel over het onderwerp van de expo. Tot slot worden ontbrekende termen, personen en instellingen toegevoegd aan Wikidata en worden de beelden gepubliceerd op Wikimedia Commons, voor zover dat conform de rechten kan.

7.3. Maakwerking met gebruiks- en democollectie

7.3.1. Krachtlijnen van de maakwerking

Twee nieuwe museumverdiepingen, de textiel- en drukkerijafdeling, fungeren sinds 2020 niet louter als tentoonstellingsplek maar ook als werk- en maakplek. Ze bieden een bijzondere bezoekerservaring en vormen de uitgelezen ruimte om coproductief aan de slag te gaan. Het publiek ontdekt in levenden lijve het verschil tussen een traag ambachtelijk weefgetouw en de snelle ratelende weefmachines. De vernuftige letterzetmachines in het drukatelier verbazen jong en oud. De bezoeker mag ook zelf dingen doen en uitproberen. De Tinker Studio maakt mensen warm voor techniek en leren met de handen. Het Industriemuseum is op die manier een laagdrempelige maakplek waar mensen elkaar ontmoeten, kennis en ervaringen delen en de collectie vanuit verschillende perspectieven betekenis geven.

We stimuleren de wisselwerking tussen de museumcollectie en makers. Hun creaties en onderzoek brengen we naar buiten. Experiment, innovatie, leren en ecologische duurzaamheid staan hierbij centraal. De hedendaagse relevantie van de collectie en de technieken is groot. Makers en kunstenaars laten zich door het vakmanschap en de machines uit het verleden inspireren voor nieuwe creaties. Kennis van de industriële geschiedenis en de oude technieken is essentieel om actuele ontwikkelingen te duiden of alternatieve, duurzame maakprocessen te ontdekken. Zo baseerde de Zwitsers-Nederlandse textiel-designer Vera Roggli zich op staalboeken en industriële weefmachines voor haar masteronderzoek naar keukenhanddoeken. Onderzoeker Jo De Baerdemaeker nam voor zijn project 'Typo Belgiëque' de uitgebreide collectie letterproeven onder de loep.

Ook intern gaat de museumploeg met de collectie aan de slag om huisgemaakte textielproducten en papieren drukwerk te creëren, wat vervolgens aangeboden wordt in de museumshop. Ecologische duurzaamheid staat daarbij voorop: garens worden plantaardig geleverd en met overschotten papier maken we notitieblokjes. In de maakplek van het Industriemuseum leren en experimenteren liefhebbers, professionals, bedrijven en studenten zij aan zij. Met de kersverse formule van de 'open maakplek' gaan externe makers aan de slag met de machines. Belangrijk daarbij is dat er steeds begeleiding van experts ter zake is en dat er voldoende aandacht voor collectiezorg is.

Naar de toekomst toe breiden we de mogelijkheden nog uit. Aansluitend bij de maakplek en de bibliotheek installeren

we een staalkamer met textielstalen en een studiecollectie met de lettercollectie en letterproeven. Ook de digitalisering en online ontsluiting van die studiecollecties bevat nog veel potentieel.

De unieke fabriekssite, de werkende machines en de gepassioneerde vakmensen dragen bij aan een waardevolle museumervaring. De komende jaren bouwen we op die kracht verder. De maakplek brengt tal van uitdagingen met zich mee. Denk maar aan de conservatie en het onderhoud van de machines of het werven van vakmensen die de machines kunnen bedienen en de technieken kennen. We investeren daarom extra middelen en personeel om de maakwerking te optimaliseren. We doen er alles aan om de inhoudelijke ambities en praktische of technische uitdagingen met elkaar te laten sporen (zie 6.5. Machines in werking: dynamisch behoud). Voor onszelf en de buitenwereld of de gebruiker is het ook belangrijk om doordachte keuzes te maken op het vlak van conservatie en erfgoedzorg.

Kunstenaar Deogracias Kihalu doet in 2022 een residentie op de textielafdeling, geïnspireerd door de collectie van het Industriemuseum en de gasttentoonstelling Pagne Africain.

7.3.2. Begrippenkader collectie, gebruikscollectie en democollectie

In het verleden werden vaak verschillende termen door elkaar gebruikt. Geïnspireerd door de aanpak van het NEMO Science Museum in Amsterdam en de collega's van Huis van Alijn gebruiken we in de toekomst volgende termen.

Collectie: alle items (objecten, foto's, video, audio, documentair) die geregistreerd en beschreven staan in de collectiedatabank Adlib.

Democollectie: alle items die onder de collectie vallen en geregistreerd zijn, maar een absolute meerwaarde hebben wanneer in werkende toestand (in functie van demonstraties aan het publiek, doorgeven van kennis en technieken, ontwerp en productie van hedendaagse creaties). In het Industriemuseum gaat dit over de textiel- en drukmachines en gereedschappen die voor demonstraties en de maakwerking ingezet worden.

Gebruikscollectie: alle items die buiten de museumcollectie vallen en niet geregistreerd worden in Adlib, maar wel ingezet worden voor educatieve of promotionele activiteiten (educatieve pakketten, objecthandling, interactieve installaties in de tentoonstelling, beursstanden of cultuurmarkten ...). Het gaat hier om zaken die aangeraakt mogen worden. Bij de gebruikscollectie wordt dan ook geaccepteerd dat de kans bestaat dat deze objecten schade oplopen.

Bibliotheekcollectie: alle items die in de bibliotheek bewaard worden en in de Aleph-catalogus geregistreerd worden.

Bijkomende uitleg:

- De categorisering van een object kan wijzigen. Zo werd de spinmachine Mule Jenny in de beginjaren van het museum (jaren 1980) gedemonstreerd aan het publiek, maar in functie van een optimale conservering wordt ze sinds de jaren 1990 niet meer in werking getoond. Dit topstuk wordt enkel nog statisch gepresenteerd en behoort dus niet tot de democollectie. Algemeen genomen worden objecten met een grote uniciteitswaarde nooit opgenomen in de democollectie of gebruikscollectie van het museum.
- Niet alle machines en gereedschappen van de democollectie worden even frequent gebruikt en gemanipuleerd. Bij het dynamisch behoud en beheer van de democollectie vormen slijtage, de beschikbaarheid van wisselstukken en grondstoffen, de aanwezigheid van expertise (immaterieel erfgoed, technische handboeken) belangrijke aandachtspunten die nauwgezet gemonitord worden.
- Wanneer het museum ontzameld (bijvoorbeeld dubbele exemplaren afstoten na een waarderingstraject) wordt altijd nagegaan of het object relevant kan zijn voor de gebruikscollectie.

- In de tentoonstellingen en maakplekken maken opvallende gele iconen en geel geschilderde werktuigen (bijvoorbeeld spinnewiel, handkaarde, weefraam ...) duidelijk welke zaken aangeraakt of gebruikt mogen worden.
- Aanbiedingen die niet in aanmerking komen voor de collectie kunnen soms wel een aanvulling betekenen voor de gebruikscollectie.
- Het overzicht van de gebruikscollectie wordt in Excel geregistreerd en bijgehouden.

7.4. Collectiemobiliteit

7.4.1. Inkomende bruiklenen

Inkomende bruiklenen zijn de uitgelezen manier om bepaalde objecten of collecties onder de aandacht te brengen, zeker wanneer het stukken betreft die normaal niet publiek toegankelijk zijn. Zowel voor de tijdelijke als de permanente tentoonstellingen vraagt het Industriemuseum objecten, foto's, documenten en bewegend beeld aan bij zowel andere collectiebeherende instellingen, archieven en erfgoedorganisaties als bij particuliere verzamelaars en bedrijven. Afhankelijk van het onderwerp, de aard en het aantal tentoonstellingen varieert het aantal bruiklenen. Bij een inkomende bruikleen neemt het Industriemuseum de zorg, het behoud en beheer over de ontleende objecten op zich. Als landelijk erkende collectiebeherende organisatie dient het Industriemuseum deze objecten dan ook volgens museale normen te bewaren, te exposeren, te onderzoeken. Het Industriemuseum verbindt zich ertoe de nodige maatregelen in acht te nemen om bewaring en beveiliging volgens museale normen te kunnen garanderen. We maken duidelijke afspraken rond de duur van de bruikleen en bezorgen de bruikleen volgens de afspraken terug aan de bruikleengever. Een eventuele verlenging wordt tijdig aangevraagd.

Het Industriemuseum sluit altijd een overeenkomst bij een inkomende bruikleen. Bij publieke organisaties en instellingen is dit veelal een sjabloon van die organisatie. Bij bruiklenen van privépersonen of -organisaties stelt het Industriemuseum zelf een document op. Inkomende bruiklenen worden 'van nagel tot nagel' verzekerd. Voor het verzekeren worden verschillende offertes opgevraagd bij erkende verzekeringsmakelaars. De verzekeringswaarde wordt door de bruikleengever vastgelegd. Deze waardebepaling wordt enkel aangepast in overleg met de bruikleengever indien er door het Industriemuseum geoordeeld wordt dat het stuk bij eventuele schade of verlies onderverzekerd zou zijn. Bij de overdracht van de bruikleen wordt een conditiebeschrijving opgemaakt.

Voor bruiklenen in functie van de digitale collectievorming vereist de aard van het materiaal – filmrollen, fotoalbums, video – een aantal specifieke afspraken. Het originele materiaal gaat na digitalisering terug naar de

bruikleengever. Naast een bruikleenovereenkomst en de gebruikelijke procedures hieraan verbonden, wordt bij dit type bruikleen ook een gebruiksovereenkomst en identificatiefiche afgesloten. Deze gebruiksovereenkomst is noodzakelijk in functie van het klaren van de rechten. Er is een gebruiksovereenkomst op maat van het materiaal: voor audio-opnames, voor beeldmateriaal en voor filmmateriaal. De identificatiefiche bevat gegevens over de bruikleengever die belangrijk zijn als contactgegevens, maar bevat ook contextinformatie als bron voor (historisch) onderzoek.

7.4.2. Uitgaande bruiklenen en beeldaanvragen

Het Industriemuseum wil haar collectie maximaal beschikbaar stellen en tracht daarom in de mate van het mogelijke in te gaan op alle verzoeken voor korte en langdurige uitgaande bruikleen. Het museum bekijkt en beoordeelt elke vraag individueel in functie van een afwegingskader. Het Industriemuseum steunt in het beleid en de procedures maximaal op de internationale SPECTRUM-standaard met procedures rond collectiebehoud, depotbeheer, mobiliteit en digitalisering. Deze standaard is ontwikkeld door de Collections Trust² in London en wordt geregeld bijgestuurd en geactualiseerd. In 2017 werd versie 5.0 gelanceerd. FARO volgt de ontwikkeling en publicatie van de Nederlandse vertaling op via depotwijzer.be.³ Inzake inkomende en uitgaande bruiklenen worden hier aparte uitgebreide handvaten en tools aangereikt om eigen bruikleenprocedures uit te werken.

Afhankelijk van de aangevraagde objecten worden in functie van het behoud en beheer van de objecten minimumvereisten opgemaakt inzake tentoonstellen en transport. De fysieke zorg voor de collectie is steeds bepalend. Wanneer deze vereisten niet gegarandeerd (kunnen) worden, wordt de fysieke bruikleen niet toegestaan. In dat geval wordt de mogelijkheid besproken om als alternatief digitale beelden aan te leveren (bijvoorbeeld digitale foto's van het object, (bewegend) beeld van het object in context/in gebruik, beelden rond de thematiek van het gevraagde object ...).

Het Industriemuseum hanteert een vaste procedure bij het beheren, documenteren en opvolgen van uitgaande bruiklenen aan andere organisaties of particulieren gedurende een bepaalde periode en voor een bepaald doel.

- Beheren en documenteren van uitgaande bruiklenen: bij elke bruikleenaanvraag is een reeks procedures, contracten, verzekeringen en een conditierapport op te maken.
- Andere organisaties of particulieren: een uitgaande bruikleen is per definitie aan externen, extra muros activiteiten van het Industriemuseum zelf vallen buiten deze procedure.

² <https://collectionstrust.org.uk/spectrum>

³ <https://www.depotwijzer.be/spectrum>

- Gedurende een bepaalde periode: de termijn kan wisselen – voor korte of lange periode – maar is altijd eindig. Er is wel een mogelijkheid tot verlenging. Het object blijft te allen tijde eigendom van de Stad Gent.
- Voor een bepaald doel: de doeleinden worden duidelijk omschreven aan de bruikleengever, in casu het Industriemuseum. De doeleinden kunnen belangrijke consequenties hebben, zoals specifieke vereisten of zelfs het onmogelijk maken van de bruikleenaanvraag.

Met elke partner sluit het museum een contract af, waarbij als belangrijkste voorwaarde wordt gesteld dat de bruikleennemer de voorwerpen in goede en veilige bewaaromstandigheden toont en bewaart. Indien het machines of werktuigen betreft, nemen we ook specifieke bepalingen over het onderhoud en de schoonmaak van het object op. De voorbije jaren nam ook het aantal beeldaanvragen sterk toe, zowel vanuit de culturele sector, de sociaal-culturele sector, de welzijnssector, de media als het onderwijs.

Tussen 2017 en 2021 had het museum tussen de 146 en 161 stuks in permanente of langdurige bruikleen, bij gemiddeld 12 verschillende bruikleennemers. Koplopers zijn Bokrijk (Provincie Limburg) met 55 stuks en MoMuse (Brussels Hoofdstedelijk Gewest) met 39 stuks. Tot de langdurige bruikleenstukken behoort ook de 18e-eeuwse alcohol- en likeurinstallatie van Van Thorenburg-Mestdagh, die via het Topstukkendecreet erkend is en in de vaste museumopstelling van het Jenevermuseum in Hasselt een pronkstuk vormt.

Uitgaand bruikleenverkeer van korte duur wisselt, zowel in aantal dossiers als in aantal bruikleenstukken, van jaar tot jaar. Het bruikleenverkeer heeft een landelijk bereik. Internationaal bruikleenverkeer van objecten komt eerder sporadisch voor.

CHECKLIST PROCEDURE EN AFSPRAKEN UITGAANDE BRUIKLENEN

VOORAF

Intern wordt de bruikleenaanvraag door de verantwoordelijke binnen het collectieteam onderzocht. Na onderzoek wordt de aanvraag goedgekeurd of afgekeurd door de directeur. Wanneer de bruikleen niet kan doorgaan, worden maximaal tips gegeven onder de vorm van een doorverwijzing, het aanleveren van een digitale reproductie of een alternatief object uit de collectie.

Wanneer de bruikleen wel kan doorgaan, start de eigenlijke bruikleenprocedure.

BRUIKLEENPROCEDURE

- De bruikleennemer wordt geïnformeerd over de bruikleenvoorwaarden, namelijk de vereisten op maat van de opgevraagde objecten inzake:
  - transport
  - opmaak conditierapport
- De verzekeringswaarde wordt door de verantwoordelijke museummedewerker doorgegeven.
- Conditie voor manipulatie en tentoonstellen, inzake conservatie, bewaring en beveiliging worden vastgelegd.
- De overeenkomst wordt afgesloten met de vermelding van/inclusief:
  - De gegevens van de bruikleennemer
  - Een lijst (inventaris) van de objecten die in bruikleen gegeven worden
  - Het conditierapport
  - De bruikleenvoorwaarden (zie hoger)
  - Afspraken inzake timing (duur van de bruikleen, ophalen/terugbezorgen van de objecten)
  - Gegevens over de expo (of ander doel)
  - Hoe de bruikleengever, namelijk het Industriemuseum, vermeld moet worden
- De bruiklenen worden tegen de afgesproken datum door de verantwoordelijke museummedewerkers verpakt volgens de museale normen en klaargezet in de externe depots, waar een polyvalente transitieruimte en laad- en losplaats aanwezig is om de ophaling te faciliteren. Bruiklenen van de documentaire en bibliotheekcollectie worden opgehaald in het Industriemuseum. Bij het ophalen van de objecten wordt de bruikleenovereenkomst ondertekend. Een bewijs van verzekering wordt vóór de ophaling aan de bruikleengever bezorgd.

AFRONDEN BRUIKLEEN

- De bruikleennemer bezorgt de ontleende objecten terug; dit gebeurt na afspraak met de verantwoordelijke museummedewerker. Objecten die uit de externe depots gehaald werden, worden ook daar teruggebracht.
- De verantwoordelijke museummedewerker kijkt samen met de bruikleennemer de toestand van de ontleende objecten na op basis van de conditierapporten. Indien nodig wordt een conditie-omschrijving van de beschadiging opgemaakt en wordt de verzekering ingeschakeld.
- Een bewijs van teruggave wordt opgemaakt of aangeduid op de bruikleenovereenkomst en ondertekend door de bruikleennemer en de bruikleengever, in casu de verantwoordelijke museummedewerker van het Industriemuseum.
- Vóór het teruggekeerde object op de vaste standplaats in het depot teruggeplaatst wordt, zal onderzocht worden of een curatieve of preventieve behandeling noodzakelijk is (cfr. intakeformulier externe depots).

8. Waardeontwikkeling

8.1. Verzamelen

De collectie van het Industriemuseum is hoofdzakelijk via handgiften tot stand gekomen: van bedrijven tot individuele (oud-)werknemers, van de privéverzamelaar die afstand doet van zijn of haar collectie tot Jan Modaal die een object, foto of document uit een ver of dichtbij verleden schenkt. De aanbiedingen komen uit heel Vlaanderen. De voorbije jaren vinden ook particulieren en organisaties uit Brussel, Wallonië en Nederland steeds meer de weg naar het Industriemuseum.

Jaarlijks registreert het museum alle (potentiële) aanbiedingen van handgift of verkoop door particulieren, bedrijven of collega-instellingen uit het brede erfgoedveld. Voor de jaren 2017 tot 2022 werden er jaarlijks tussen de 150 en 200 aanbiedingen geregistreerd. Het gaat dan om spontane aanbiedingen door particulieren en bedrijven (per telefoon, mail, sociale media), reacties op publieke oproepen van het museum naar aanleiding van tijdelijke tentoonstellingen, doorverwijzingen van musea of partners uit het brede TWIE-netwerk in het kader van collectieoverleg of proactieve collectieaankopen door het museum.

Iedere potentiële verwerving wordt in een collectieoverleg met de directie en de collega's getoetst aan de verwervingscriteria en krijtlijnen van het collectieplan. Indien er raakvlakken zijn met het verwervingsbeleid van andere musea van de Stad Gent (in hoofdzaak Huis van Alijn, Design Museum Gent, STAM), Archief Gent of het TWIE-netwerk wordt er nog eens specifiek afgestemd. Zo wordt overlap maximaal uitgesloten en vergroot de samenhang en waardering van de specifieke deelcollecties binnen elke instelling. Het Industriemuseum kan een beroep doen op een aankoopfonds dat elk jaar door de Stad Gent gespijsd wordt met 24.789 euro. De voorbije jaren is dit fonds voornamelijk aangesproken voor de aankoop van machines (bijvoorbeeld TC2, GTO drukpers, ornamentdraaibank) en de projecten mondelinge geschiedenis (opname en postproductie van mondelinge bronnen).

Slechts een beperkt aantal van de geregistreerde aanbiedingen resulteert uiteindelijk in een verwerving. Van de 180 potentiële verwervingsmomenten in 2020 resulteerden er 40 in een effectieve verwerving, waarvan 7 door aankoop en 33 door schenking. In 2021 resulteerden 208 potentiële verwervingsmomenten in 48 effectieve verwervingen, waarvan 10 door aankoop, 34 door handgift en 4 door interne overdracht van diensten die aan de Stad Gent gelinkt zijn.

Aanbiedingen waar het museum niet op ingaat, worden steeds gemotiveerd en indien mogelijk ondersteund voor verdere doorverwijzing binnen het nationaal, zelfs internationaal TWIE-netwerk. Een medewerker van ETWIE, die het

collectieoverleg van het Industriemuseum mee opvolgt, kan hiervoor meteen de nodige informatie capteren.

Bij een uiteindelijke verwerving, hetzij door handgift of door aankoop, vat de verdere registratie in Adlib aan, startend met het toekennen van een registratienummer (jaartal en volgnummer van de aanbieding). Dit registratienummer linkt in Adlib alle collectienummers uit één bepaalde verwerving en verankert op die manier de herkomstinformatie van de betrokken collectiestukken.

Naast traditionele collectievorming zet het Industriemuseum steeds meer in op digitale collectievorming. Het gaat dan zowel om fysieke collecties die gedigitaliseerd worden als om de digital born collectie van audio-opnames (bijvoorbeeld interviews, geluiden van machines), audiovisuele bronnen (bijvoorbeeld bedrijfsfilms) en foto's. Sommige verwervingsdossiers zijn ook tweeledig: het object wordt dan bijvoorbeeld fysiek verworven maar de foto's worden enkel digitaal in de collectie opgenomen.

Het Industriemuseum heeft ook een stevige traditie in participatieve collectievorming. Oral History-projecten, ontmoetingsdagen en publieke oproepen vormen een succesrecept voor het diversifiëren en actualiseren van de collectie. De interviews nemen we op in het bestaande collectiebeheersysteem, met transcripties en identificatiefiches. Bovendien kunnen we ze linken aan de objecten en documenten die in het kader van het project door handgift verworven zijn (biografisch verzamelen). Het Industriemuseum bouwt ook expertise op over de ethische en methodologische vraagstukken die bij deze wijze van collectievorming komen kijken: hoe ga je bij de registratie en ontsluiting van interviews om met GDPR? Hoe vermijd je dat je respondenten of schenkers overlaadt met administratieve rompslomp? Op welke manier kan een interview geregistreerd worden in Adlib? Binnen het eigen project 'In beeld en geluid' en als partner in projecten van het Amsab-ISG en Red Star Line Museum worden deze gelijklopende uitdagingen onder de loep genomen. Het Industriemuseum maakt ook deel uit van het Lerend Netwerk Participatie dat in 2022 onder de Gentse musea werd opgericht. We zijn ook nauw betrokken bij de collegagroep Oral History van FARO, die in 2023 een officieel startschot kent met een studiedag in het Industriemuseum.

Tijdens ontmoetingsdagen kunnen deelnemers objecten, foto's of documenten meebrengen die interessant kunnen zijn voor de museumcollectie.

VRAGENLIJST BIJ VERWERVING

Iedere potentiële verwerving van nieuwe collectiestukken toetst het museum af aan een reeks selectiecriteria. Deze zijn deels gebaseerd op de internationale SPECTRUM-standaard (zie hoger) en deels aangepast aan de noden van het collectiebeleid. Het is een vragenlijst die ervoor zorgt dat het verwerven van nieuwe stukken een gemotiveerde en bewuste keuze is. De vragen houden ook rekening met aanbiedingen die eventuele lacunes in het Vlaamse verzamelbeleid van het industrieel erfgoed blootleggen.

Beschikken we over voldoende basisinformatie om deze verwerving te beoordelen?

- Wie is de aanbieder? Is hij de rechtmatige eigenaar of gemandateerde om deze verwerving mee te onderhandelen?
- Hoe wordt het stuk aan geboden (handgift, verkoop, legaat)?
- Welke voorwaarden stelt de aanbieder?
- Wat is het? Hoe groot is het? Uit welke periode komt het? Wie is de fabrikant?
- Waar bevindt het stuk zich momenteel?
- Is het bedreigd? Hoe dringend is de verwerving voor het museum?
- Welke globale gegevens hebben we over de fysieke conditie van het stuk?

Is het Industriemuseum de juiste instelling om het stuk in de collectie op te nemen?

- Zijn er binnen het erfgoedveld collega's bij wie dit tot de kerncollectie behoort?
- Komt het stuk in andere collecties voor en hoe vaak?
- Welke plaats nemen identieke of soortgelijke stukken in binnen de collectie van collega's? In welke fysieke conditie zijn deze stukken? (Is er mogelijkheid tot collectiemobiliteit?)

Beschikt het Industriemuseum over de nodige expertise?

- Volstaat de huidige expertise van het museum om dit stuk te verwerven?
- Is er externe expertise beschikbaar (privaat, collega's ...)?

- Is het Industriemuseum de juiste instelling om deze expertise te verwerven? Behoort het tot de missie van het museum?
- Heeft het Industriemuseum voldoende expertise om dit stuk binnen haar collectie maximaal te waarderen na verwerving? (Bijvoorbeeld de mogelijkheid om het actief voor te stellen aan het publiek door demonstratie.)
- Hoe gaat het Industriemuseum de nodige expertise verwerven en verankeren om deze verwerving in de collectie op te nemen en te waarderen?
- Hoe lang zal de expertiseopbouw duren en wat zijn de kosten?
- Kan het Industriemuseum een partner vinden om samen deze expertise mee op te bouwen?

Onder welke deelcollectie kan het aangeboden stuk ingedeeld worden?

- Welke positie neemt het nieuw aangeboden stuk in binnen de deelcollectie?
- Wat is de (betekenis)waarde van het stuk voor de collectie? (Topstuk, invullen van een lacune, aanvulling met identiek stuk om massaproductie te duiden, vervanging van een fysiek slechter exemplaar, donorexemplaar voor restauratie ...)
- Heeft het verwerven van dit stuk gevolgen voor de status van de rest van de deelcollectie? Sommige geïntegreerde productieprocessen zijn niet of moeilijk deelbaar, waardoor de beslissing om één onderdeel te verwerven (in een later stadium) de verwerving van de volledige productielijn met zich meebrengt. Deze vraag is vooral belangrijk wanneer het museum machines in werkende staat aan het publiek wil voorstellen.

Hoe verhoudt het stuk zich ten opzichte van het publiek?

- Wat is de attractieve waarde van dit stuk voor het publiek?
- Welke inspanningen moet het museum leveren om dit stuk begrijpbaar te maken voor het publiek?
- Is de fysieke verwerving van het stuk noodzakelijk voor de collectie of kan de waarde van dit stuk op een andere manier (documentair) worden geborgen?

Wat is de fysieke conditie van het stuk?

- Zijn er gevaren? Stoffen zoals asbest, radioactiviteit, olie, kwik? Is er elektrocutiegevaar? Gaat het om gevaarlijke mechanische constructies?
- Is er restauratie mogelijk/nodig? Wie kan dit uitvoeren?
- Hoe ingrijpend is de restauratie voor de integriteit van het stuk?
- Hoe ingrijpend zijn de aanpassingen die nodig zijn om het stuk museaal te bewaren, rekening houdend met de veiligheid van de vrijwilligers die het stuk demonstreren en het publiek.
- Binnen welke termijn plant het museum de verbetering van de fysieke conditie van dit stuk?
- Wat is de financiële haalbaarheid (kostprijs, maar ook kosten-batenanalyse bij eventuele restauratie)?

Wat is het verlies voor het museum of de industrieel erfgoedgemeenschap indien dit stuk niet in de collectie wordt opgenomen?

- Is de verwerving van dit stuk te verantwoorden in verhouding tot de beschikbare depotruimte?

8.2. Restauratie

De specificiteit van de collectie vraagt ook een aparte aanpak voor conservatie en restauratie. Dit duurzaam realiseren kan enkel door het in kaart brengen, borgen en overdragen van de nodige, specifieke technische kennis en vaardigheden die zowel binnenshuis aanwezig zijn als in het bredere erfgoed-netwerk. Zowel voor onderhoud als demonstratie kan het museum een beroep doen op medewerkers in loondienst en een uitgebreide en gemotiveerde groep vrijwilligers, die vaak een actieve loopbaan hadden binnen de drukkerij- of textielsector. Om de kennis duurzaam te borgen binnen het museum werd voor de textielafdeling een jonge operator textielmachines aangetrokken. Hij zal gedurende de laatste actieve loopbaan jaren van de huidige technisch medewerker de specifieke kennis rond de werking van de historische textielmachines verwerven. Daarnaast is het museum ook aangesloten bij diverse nationale en internationale netwerken van drukkerij- en textiel erfgoed, waar een diverse knowhow op het vlak van behoud en restauratie aanwezig is.

Veel van de ingrepen die gericht zijn op het werkend houden van de machines worden intern uitgevoerd met de nodige aandacht voor de historische integriteit van de betrokken collectiestukken en de steeds striktere (keurings- of) veiligheidsnormen.

Daarnaast voert het museum restauraties uit naar aanleiding van (thema)tentoonstellingen, zodat het publiek de tentoongestelde stukken steeds in de beste conditie te zien krijgt. Indien dit logistiek en praktisch haalbaar is, proberen we de restauratiewerkzaamheden ook zichtbaar te maken voor het publiek. Zo vond de restauratie van het grote schilderij van de Wereldtentoonstelling en het schilderij 'De klok slaat 8 ure' (bruikleen) plaats in de tentoonstellingsruimte, toegankelijk voor alle museumbezoekers. Gezien de vereiste kennis wordt voor restauraties van papieren documenten, affiches en schilderijen steeds een beroep gedaan op externe restauratoren met een specifieke vakkennis. Er wordt een jaarlijks budget vastgelegd voor restauratiedossiers en een collectiemedewerker met kennis ter zake volgt de restauratiedossiers administratief en inhoudelijk op. Tot slot heeft het Industriemuseum al enkele restauratieprojecten in situ gecoördineerd. Bij de restauratie, in 2023-2024, van de stoomturbine (gebouwd door de Zweedse constructeur STAL) van voormalig textielbedrijf De Porre, verleent het Industriemuseum advies en ondersteuning. In 2022-2023 financiert en adviseert het Industriemuseum ook de restauratie van de havenkraan gebouwd door Le Titan Anversois, die geïntegreerd wordt in het stadsvernieuwingsproject van de Oude Dokken.

8.3. Onderzoek

Onderzoek draagt bij aan een goed beheer en presentatie van de museale collectie. Voor conservering en restauratie is onderzoek nodig en voor verdiepende registratie en

presentatie in tentoonstellingen moet de collectie worden geduid door middel van onderzoek. Het Industriemuseum voert dan ook wetenschappelijk onderzoek van verscheidene aard.

Onder collectieonderzoek verstaan we (materiaal)technisch onderzoek in functie van conservatie en restauratie. Het operationele karakter van de democollectie en het dynamisch behoud ervan typeert de collectie van het Industriemuseum en vereist veel technisch onderzoek. Onder collectieonderzoek verstaan we ook historisch onderzoek voor het contextualiseren van onze objecten en deelcollecties. Specifiek kan het dan bijvoorbeeld gaan om onderzoek naar herkomst of datering, iconografie, gebruik of technische kenmerken van het object. De voorbije jaren werd sterk geïnvesteerd in onderzoek en internationale kennisdeling.

Het inventariseren, digitaliseren en online ontsluiten van de enorme lettercollectie van het Industriemuseum bevat heel wat potentieel voor de maakwerking en ontwerpend onderzoek door designers.

8.4. Ontzamelen

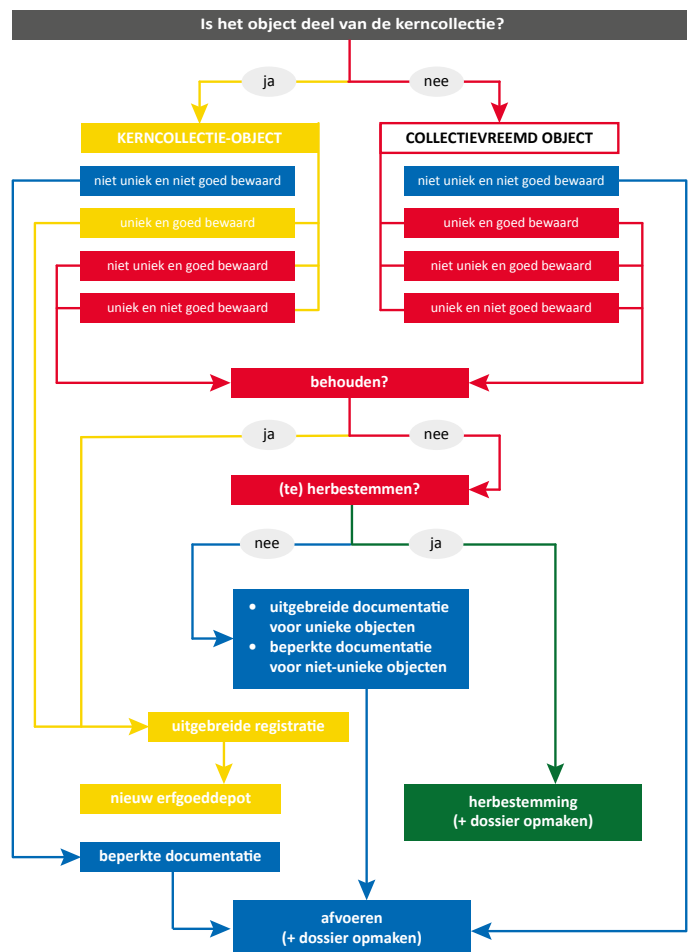
per groter geheel onderzoek gedaan naar de collectie, veelal in nauwe samenwerking met externe vakspecialisten die op het desbetreffende terrein beter thuis zijn.

De onderzoeksresultaten worden gedeeld via verschillende kanalen en formats: tentoonstellingsteksten, online verhalen bij de uitgelichte collectiestukken op de website, artikels in de museumkrant en tijdschriften van externen, Wikidata en artikels op Wikimedia en uiteraard het eigen collectiebeheersysteem Adlib.

Daarnaast investeert het Industriemuseum in wetenschappelijk onderzoek op het gebied van enkele kernthema's, waarbij er een thematische link is met het werkveld van de industriële geschiedenis. Om een meerwaarde te realiseren als collectiebeherende erfgoedorganisatie zetten we in op onderzoeksthema's die aansluiten bij de thematische pijlers van ons collectiebeleid. Het gaat dan om thema's waarover het Industriemuseum via tentoonstellings- en onderzoeksprojecten al veel expertise opgebouwd heeft en thema's waarmee we een aanvullende meerwaarde in het onderzoeksveld kunnen realiseren. Voorbeelden zijn het onderzoek naar de geschiedenis van kinderarbeid (2017, expo 'Made by children'), het grotendeels onontgonnen terrein van de geschiedenis van veiligheid en welzijn op het werk (2022, expo 'BURN. Van brandgevaar tot burn-out') of de handelsrelaties tussen de Gentse textielbedrijven en het Afrikaanse continent (2022, expo 'Pagne Africain').

Tot slot ondernam het Industriemuseum van 2019 tot 2021 een diepgaand onderzoek naar de twee topstukken, de Mule Jenny en de twijnmolen. Industrieel erfgoed vormt binnen het KIK (Koninklijk Instituut voor het Kunstpatrimonium) geen specifiek onderzoeksdomein. Maar door naar de materialen te kijken kunnen analogieën getrokken worden met andere kunstobjecten die wel al regelmatig het onderwerp zijn geweest van historisch en materiaaltechnisch onderzoek, zoals de studie van houten dakstructuren en (historische) orgels. De materialen die hier wellicht het meest kunnen bijdragen aan de studie zijn hout, metaal en de mogelijk aanwezige (geschilderde) oppervlaktebehandelingen. Het Industriemuseum gaf het KIK in 2019 dan ook de opdracht om de Mule Jenny en de twijnmolen grondig te analyseren. Het onderzoek naar de materialen dient zowel te worden bekeken in het licht van de historische analyse van de machines als ter ondersteuning van eventuele latere restauraties of fysieke ingrepen op de stukken. Dit is een primeur voor de Vlaamse en misschien wel internationale industriële archeologie, aangezien er maar weinig machines met een dergelijk profiel en dergelijke waarde bewaard zijn. Voor het onderzoek wordt een beroep gedaan op de Vlaamse subsidieaanvraag voor het uitvoeren van een fysieke ingreep op een beschermd voorwerp of een beschermde verzameling. De onderzoeksresultaten zijn bij de opmaak van dit collectieplan nog in redactie. Uitvoerige communicatie over de resultaten, zowel naar de wetenschappelijke wereld als het brede publiek, staat in 2023 op het programma.

Startend met het collectieplan 2014-2018 waarin gestreefd werd naar een duidelijk en scherp collectieprofiel, heeft het Industriemuseum de voorbije jaren veel tijd en middelen geïnvesteerd om objecten of deelcollecties op een verantwoorde en professionele manier te herbestemmen. Dit traject was deels gelijklopend met de verhuisbeweging naar de nieuwe erfgoeddepots Ghelamco Arena en Katoennatie. Hierbij kwam nagenoeg de volledige collectie op stukniveau terug onder de aandacht. Onderstaande beslissingsboom is door het Industriemuseum gevolgd:

Herbestemmingen nemen verschillende vormen aan:

- Een overdracht waarbij het goed binnen het patrimonium van de Stad Gent blijft, maar wordt doorgegeven aan een partner binnen de groep van de Gentse musea.
- Een overdracht voor educatief gebruik waarbij het Industriemuseum het collectie-item niet meer beschouwt als museumcollectie, maar het in de gebruikscollectie van het museum opneemt.
- Een permanente bruikleen waarbij het betrokken goed binnen het patrimonium van de Stad Gent blijft, maar zonder specifieke datum van terugkeer in bruikleen gegeven wordt aan derden.
- Een afstoting waarbij het goed het patrimonium van de Stad Gent verlaat en de eigendom wordt overgedragen aan de ontvangende instelling of organisatie.
- Een afstoting door vernietiging, waarbij het goed het patrimonium van de Stad Gent verlaat en vernietigd wordt.

Indien het bij herbestemming om de overdracht van eigendom gaat, kan het museum enkel herbestemmen naar of ten gunste van een erkende erfgoedinstelling. Private verzamelingen komen niet in aanmerking.

Binnen de cultureel-erfgoedgemeenschap werd gezocht naar partners of instellingen die interesse kunnen hebben voor objecten en deelcollecties die buiten het collectieprofiel van het Industriemuseum vallen. Vaak hebben deze partners een grotere specialisatie of expertise rond het specifieke thema. Aan hen werd gevraagd om het geheel van de aangeboden stukken binnen hun expertise te waarderen, inclusief de stukken waar ze geen overname van voorzagen. Deze vorm van feedback of peer review werd door het Industriemuseum als eerste waarderingskader gebruikt.

Hieruit blijkt dat:

- bij herbestemming, de stukken of deelcollecties door hun integratie binnen een groter geheel of context beter gewaardeerd worden door ontvangende instellingen of organisaties die over een grotere specialisatie of specifieke expertise over het thema of onderwerp beschikken.
- het Industriemuseum over collectievreemde objecten of deelcollecties beschikt waarvoor momenteel binnen de cultureel-erfgoedgemeenschap geen (stabiel) verzamelbeleid gevoerd wordt (bijvoorbeeld de deelcollectie Lederbewerking).
- het Industriemuseum over collectievreemde objecten beschikt die qua erfgoedwaarde de moeite waard zijn om te bewaren, maar door hun omvang of logistieke beperkingen geen onderkomen kunnen vinden bij de erfgoedpartners met specialisatie. Het Industriemuseum is in deze gevallen genoodzaakt om deze stukken verder te bewaren.

- tijdens deze verhuis- en herbestemmingsoperatie ook objecten aangetroffen werden die onvolledig waren door jarenlange onaangepaste depot- en bewaaromstandigheden en die na evaluatie te slecht bevonden werden voor restauratie of verdere bewaring. Deze stukken werden vernietigd.

Bij de herbestemming van de verschillende deelcollecties en objecten werd prioriteit gegeven aan herbestemming binnen de verschillende musea, archief- en culturele instellingen of diensten van de Stad Gent. Om een beter zicht te krijgen op het betrokken erfgoedveld werden de dienstverleners ETWIE, CAG en CEMPER vzw geraadpleegd. Vervolgens contacteerde het museum gericht, binnen de thematiek van de te herbestemmen collecties, rechtstreeks 39 nationale musea, archieven of erfgoedverenigingen en 5 internationale musea. In deze beweging werden meer dan 2.000 nummers herbestemd.

Enkele voorbeelden van herbestemmingstrajecten:

- De collectie van het Industriemuseum bevatte stukken die behoren tot het onroerend erfgoed, er nauw bij aansluiten of door hun specifieke functie of vormvereisten omschreven worden als onroerend door bestemming (deelcollecties/thema's Bouwkundige elementen, Straatmeubilair, Theatererfgoed, Logistiek). Het ging onder andere om gietijzeren zuilen van industriële panden, spanten, smeedijzeren hekwerk, winkelpuien, geïntegreerde takel- en lichtsystemen, zware motoren en zelfs kleine paviljoenen. Deze stukken werden in de jaren 1980 en 1990 verworven in het kader van de evocatieve museale opstellingen. Bij later inzien blijkt de integratie van dergelijke elementen in een tijdelijke of vaste museumopstelling niet evident. Vaak zijn ze van aanzienlijke omvang en gewicht en wegen ze soms letterlijk op het ruimtegebruik en de logistiek of het depotbeheer. Dat ze vaak bestemd zijn voor buitengebruik biedt dan weer de mogelijkheid om samen met de Dienst Stedelijke Ontwikkeling van de Stad Gent te zoeken naar een herbestemming in de publieke ruimte. Verschillende zuilen en spantconstructies worden in de komende jaren geïntegreerd in parkzones of publieke ruimte. De meest opvallende herbestemming is misschien wel de integratie van een 16 ton zware kraancabine uit 1925, gebouwd door Le Titan Anversois, in het project van de Oude Dokken. Ze zal er fungeren als eyecatcher en ambassadeur voor het Industriemuseum, maar refereert door haar herbestemming op de kaai ook opnieuw naar haar oude gebruik en locatie.
- Het STAM nam via een interne overdracht de volledige collectie Gents straatmeubilair over. Het gaat dan in hoofdzaak om balusters voor de afsluiting van waterwegen, borstweringen van bruggen en naamborden, die vaak voorzien zijn van het stedelijke wapenschild. Design Museum Gent hergroepeerde de uiteengevallen collectie met bouwelementen van het Brusselse Volkshuis van Victor Horta, dat in 1988 door de Société Centrale d'Architecture de Belgique (SCAB) aan het MIAT werd geschonken.

- Dankzij de bemiddeling van CEMPER vzw nam Cultuurcentrum Brugge de volledige deelcollectie Theatererfgoed over, bestaande uit een lichtorgel en enkele impressionante 19e-eeuwse machinerieonderdelen van Philastre & Cambon uit de toneeltoren van de Gentse opera.
- Bij herbestemmingstrajecten voldoet het Industriemuseum ook aan eerder gemaakte afspraken of schenkingsvoorwaarden. De collectie Bruggeman (Alcohol) werd in 1991 in eigendom overgedragen aan het MIAT, op voorwaarde dat er bij ontvreemding terug contact zou worden opgenomen met de schenker die, indien gewenst, alles kon recupereren. Zo keerden 12 collectiestukken terug naar de oorspronkelijke eigenaar, maar mocht het museum verder vrij beschikken over de overige collectieonderdelen.
- Het Museum Dr. Guislain en het MOT in Grimbergen namen elk vanuit hun expertise grote delen van twee

deelcollecties over. Het Museum Dr. Guislain nam bijna de volledige deelcollectie Medische en paramedische apparatuur over, goed voor 170 stuks. Het MOT, gericht op oude technieken zonder motorisatie, koos bijna 192 stuks uit de deelcollectie Handgereedschap.

Het herbestemmingstraject en het daaruit volgende collectieoverleg met de diverse erfgoedpartners zorgden er eveneens voor dat het Industriemuseum ook als ontvangende instelling begunstigd werd met herbestemmingen uit het erfgoedveld.

- Overdracht van 10 schilderijen uit de collectie van het MSK Gent.
- Overdracht van drukkerijmateriaal (persen en verguldijzers, motiefijzers of stanzen) uit de collectie van Huis van Alijn en STAM.

De grootschalige verhuisbeweging van de collectie maakte het mogelijk om de deelcollecties scherper in kaart te brengen.

9. Immaterieel erfgoed

Immaterieel erfgoed ligt al langer dan vandaag op de weg die het Industriemuseum bewandelt. Bij de oprichting van het museum was het een expliciete keuze om niet uitsluitend objectgericht te verzamelen en te presenteren. Het 'levend museum' heeft ook aandacht voor de kennis, ervaringen en verhalen in handen en hoofden. Voor het textiel- en drukkerij-erfgoed draait het voornamelijk rond de overdracht en herlancering van technieken. Een actieve community van vakmensen brengt dit dagelijks in de praktijk aan de werkende machines. Tijdens demonstraties, workshops en masterclasses geven ze als levende dragers het erfgoed door aan nieuwe generaties. Door middel van meester-leerling-trajecten zet het Industriemuseum actief en diepgaand in op het doorgeven en borgen van bedreigde technieken:

- 2022-2024: textielontwerpsters Valerie Tjantele, Jente Hendrickx en Charlotte Cardyn met meester Oktay Sancak (Industriemuseum): schietspoelgetouwen
- 2022-2024: Maarten Renckers, Stoffel Van den Bergh en Patrick Goossens met meester Sus Pulmans: het precisiewerk van de Linotype-technieker (Industriemuseum als partner voor onderzoek op basis van de collectie en communicatie/sensibilisering naar de buitenwereld)
- 2023-2025: Kevin Bormans en Ann Bessemans (Hogeschool PXL Hasselt) met meester Clément Mortier (Industriemuseum): letterzetmachines
- 2023-2025: Armina Ghazaryan met meester Thomas Gravemaker: letterpress (Industriemuseum als partner voor werkplek en communicatie/sensibilisering naar de buitenwereld)
- 2023-2025: Tim Bruggeman en Jana Vasiljevic bij meester Cyriel Verbist: lithografie (Industriemuseum als partner in project van Nationaal Museum van de Speelkaart in Turnhout)

Omdat de kennis en technische kunde over schietspoelweefmachines verloren gaat, geeft Oktay Sancak binnen een meester-leerlingtraject zijn kennis door aan textielontwerpsters Valerie Tjantele, Charlotte Cardyn en Jente Hendrickx.

10. Bibliotheek

Ook bewustmaking van een breed publiek zien we als een opdracht van het museum. In onze tentoonstellingen, workshops en de verschillende online en offline communicatiekanalen geven we immaterieel erfgoed de aandacht die het verdient. Door middel van video's met verhalen en live demonstraties of talks maken we bezoekers duidelijk dat erfgoed meer is dan objecten, foto's en documenten uit een verleden. In alle permanente en tijdelijke tentoonstellingen komt immaterieel erfgoed expliciet aan bod.

Een belangrijk uitgangspunt hierbij is dat de werking rond immaterieel erfgoed geen losstaand topic is. Immaterieel erfgoed raakt de verschillende museumfuncties: zowel de publiekswerking, collectiewerking als maakwerking van het Industriemuseum. We vinden het daarbij essentieel dat de werking rond immaterieel erfgoed vorm krijgt in afstemming met andere spelers, ook buiten de museummuren. We nemen bijvoorbeeld deel aan culturele evenementen en evenementen van andere sectoren (bijvoorbeeld Welzijn, Kunsten, Toerisme, Onderwijs, Ondernemen en Innovatie, Economie, Wetenschap) die de niet-tastbare technieken en tradities van onze industriële geschiedenis onder de aandacht brengen en een hedendaagse relevantie geven.

Ook op het terrein van identificatie, documentatie en onderzoek van immaterieel erfgoed zien we een rol weggelegd voor het Industriemuseum. Gesteund door de expertise van de Werkplaats Immaterieel Erfgoed (WIE), ETWIE, meemoo en buitenlandse ervaringen willen we ook actiever inzetten op het borgen van immaterieel erfgoed. Met audiovisuele producties en documentaires leggen we specifieke technieken en ambachten in klank en beeld vast. Sinds 2019 beschikt de Vlaamse overheid over een 'Register van inspirerende voorbeelden'. Het brengt methodieken en goede praktijken in beeld en wil inspiratie bieden rond hoe je zorg kunt dragen voor immaterieel erfgoed. Vanuit het Industriemuseum is bijvoorbeeld het project van de Monotype-zetmachine aan dit register toegevoegd. We zetten ook actief in op expertiseopbouw. In 2019-2021 volgt het Industriemuseum het Europese Intangible Cultural Heritage and Museums Project (IMP) en is het spreker op de conferentie in Aubusson (Frankrijk). In 2021-2022 neemt het museum deel aan het Lerend Netwerk Collectieplannen en immaterieel erfgoed, gefaciliteerd door WIE.

10.1. Historiek

Samen met het ontstaan van het museum – halverwege de jaren 1970 – wordt ook aandacht besteed aan het oprichten van een museumbibliotheek, in die tijd het documentatiecentrum genoemd. Van bij de start is het de bedoeling dat de bibliotheek niet enkel een ondersteunende functie voor de museumwerking en de eigen medewerkers heeft. Ze moet ook publiek toegankelijk zijn en ten dienste staan van onderzoekers en andere geïnteresseerden. Zowel primaire bronnen als secundaire bronnen of literatuur krijgen een plek in de bibliotheekcollectie.

Begin de jaren 1990 verhuist het museum van het Gewad naar de huidige locatie, de voormalige katoenspinnerij Desmet-Guequier aan de Minnemeers. De bibliotheekcollectie krijgt aanvankelijk onderdak op de vijfde verdieping van het gebouw, dat op dat moment enkel een depotfunctie heeft en niet als museum is ingericht. Midden de jaren 1990 krijgt de bibliotheek haar huidige stek op de derde verdieping. Naast het bibliotheekmagazijn wordt een bescheiden leeszaal ingericht.

Het SISO-systeem wordt verlaten en de boeken worden in magazijnplaatsing opgesteld. Vanaf circa het jaar 2000 wordt – in eerste instantie op vraag van de museummedewerkers – geleidelijk aan afgeweken van het systeem van magazijn- en formaatplaatsing. Boeken worden ook op onderwerp geplaatst (zie ook 10.9. Depotbeheer).

De bibliotheekcollectie van het Industriemuseum bestaat uit boeken, monografieën en tijdschriften.

Het beleidsplan 2014-2018 bevat heel wat ambitieuze doelstellingen en acties om de dienstverlening van de bibliotheek uit te breiden. De informatievoorziening blijft niet langer beperkt tot wat in boeken en tijdschriften te vinden is en literatuuronderzoek. De bibliotheek wordt onder de naam MIAT FACTory de centrale uitvalsbasis voor kennisdeling en het raadplegen van de collectie. In navolging van het museumtijdschrift TIC (Tijdschrift voor Industriële Cultuur) worden er digitale publicaties onder de noemer MIAT FACTory uitgebracht.

In 2018 voert het museum een vernieuwingsoperatie uit en biedt de inkanteling van expertisecel ETWIE nieuwe kansen. De expertisedeling van het museum gebeurt vanaf dan niet langer onder de noemer MIAT FACTory. De bibliotheek van het Industriemuseum blijft de centrale uitvalsbasis voor onderzoek, kennisdeling en ontmoeting. In de bibliotheek bestuderen en bezichtigen bezoekers, makers en kenners de collectie. De bibliotheek documenteert en informeert over de museumcollectie, maar gaat inhoudelijk ruimer dan dat. Ook ETWIE zet de bibliotheek van het Industriemuseum in voor kennisopbouw en kennisdeling over technisch, wetenschappelijk en industrieel erfgoed.

10.2. Collectieomvang en samenstelling

De bibliotheekcollectie van het Industriemuseum bestaat uit boeken, monografieën en tijdschriften. Efemeer drukwerk, zoals reclamefolders, porseleinkaarten, voorlichtingsbrochures, affiches, prenten, postkaarten en ander klein drukwerk wordt bewaard in de documentaire collectie van het museum.

Medio mei 2020 telt de bibliotheekcatalogus 14.340 boeken en monografieën (waaronder ook verhandelingen, rapporten en de grijze literatuur vallen) en 784 tijdschrifttitels, waarvan 25 lopende abonnementen.

Een deel van de bibliotheekcollectie is nog niet geregistreerd en moet nog aan een selectie onderworpen worden. Dit maakt het moeilijk om de volledige omvang van de collectie te bepalen. De bibliotheekcollectie is in het verleden niet altijd op identieke wijze geregistreerd en ontsloten. Een heldere en gedetailleerde afbakening van de verschillende thema's is dus niet eenvoudig op te maken.

De verwerving van bibliotheken van onderwijsinstellingen en bedrijven is van grote betekenis geweest voor de collectievorming van de museumbibliotheek:

- Het Industriemuseum bewaart een deel van de textielbibliotheek die oorspronkelijk toebehoorde aan de Ecole Industriële Supérieure de Gand / Hogere Nijverheidsschool Gent. De Nijverheidsschool ontstaat in 1860 wanneer de School voor Kunsten en Ambachten samensmelt met de Bijzondere school voor Industrieel tekenen en Weefkunde. Ze is gehuisvest op de Gentse Lindenlei. In 1901 ziet de afdeling 'Supérieure' het

levenslicht. Deze richting verzorgt dagonderwijs met de bedoeling toekomstige directeurs voor onder andere de textielnijverheid af te leveren. De deelcollectie die het Industriemuseum bewaart omvat de boeken die onder de thema's 'Spinnen en weven' en 'Verven, bedrukken en bleken' waren geklasseerd. Circa 60% van deze boeken komt in geen enkele andere wetenschappelijke bibliotheek in België voor en nog eens 26% in slechts één andere bibliotheek.

Andere cijfers:

- Totaal aantal banden: 454
- Totaal aantal titels: 408
- Vermoedelijke volledigheid (op basis van oorspronkelijke plaatsingsnummers): circa 60%
- Oudste boek: 1823
- Jongste boek: 1937
- Taalspreiding: 37% Duits, 45% Frans, 11% Engels, 7% Nederlands

- Handboeken afkomstig van diverse textielgerelateerde bedrijfsbibliotheken, waaronder UCO nv en andere textiel fabrieken (Cotonnière des Flandres, Voortman ...). Het gaat onder andere over bedrijfspublicaties, boeken over bedrijfsorganisatie en boeken over diverse textieltechnieken.
- Textieltijdschriften, onderzoeksrapporten en textieltechnische literatuur met betrekking tot innovaties in de textielindustrie afkomstig uit de bibliotheek van Centexbel. De textieltechnische literatuur, geschonken door Centexbel, omvat de periode na de Tweede Wereldoorlog tot de jaren 1980.

Bij de overgang van het papieren register naar digitale registratie zijn de verwervingsgegevens niet consequent meegenomen waardoor het geen evidentie is de precieze omvang van sommige van deze deelcollecties te benoemen.

Daarnaast bestaat de bibliotheekcollectie uit publicaties die niet gerelateerd zijn aan de verwerving van een fonds, maar die ontstaan zijn vanuit een gericht verzamelbeleid. Het Industriemuseum zet sinds jaar en dag in op het uitbouwen van een bibliotheekcollectie die documenteert en informeert over de volgende thema's:

- Historische kinderarbeid. In 1979 start het museum met de uitbouw van het Historisch Documentatiecentrum Kinderarbeid. Een tijdelijke tentoonstelling over dit onderwerp vormt de aanleiding. De klemtoon op het verzamelen van publicaties over kinderarbeid is altijd blijven bestaan.
- Drukkerij. Dit omvat losse verwervingen verkregen via handgift, aankoop, onderwijsinstellingen, oud-drukkers of particulieren, bijeengebracht om de unieke drukkerijcollectie die het museum bewaart te documenteren en te situeren binnen een ruimere context van drukkerijmusea.

- Energie (aandrijvingstechnieken, elektriciteit, stoom, gas ...)
- Industriële architectuur (en reconversie)
- Industriële revoluties (en uitvindingen)
- Sociaaleconomische geschiedenis (arbeidsorganisatie, lonen, veiligheid en welzijn op het werk ...)
- Huisvesting (arbeidershuisvesting, wassen en strijken, verwarmen en verlichten, huisraad en huishoudtoestellen ...)
- Chemische industrie (kunststoffen, petrochemie, kleuren en verfstoffen)
- Handel en distributie (waaronder ook winkelen, consumptie, publiciteit en marketing)
- Informatie en communicatie (met inbegrip van telefonie, bureautica ...)
- Technieken (waaronder metaal en mechanica, elektriciteit, ...)
- Ambachten (met een nadruk op ambachten die een link hebben met een deelcollectie van het Industriemuseum of verband houden met een project van ETWIE)
- Bedrijfs geschiedenissen en bedrijfspublicaties

Tot slot neemt de bibliotheek van het Industriemuseum publicaties op ter ondersteuning van een professionele museumwerking. Nieuwe tendensen en evoluties worden op de voet gevolgd via abonnementen op binnen- en buitenlandse tijdschriften en via het gericht aankopen van nieuwe publicaties over:

- Industriële archeologie
- Mondelinge geschiedenis
- Museologie en publiekswerking
- Technische woordenboeken

Om haar verzamelprofiel scherper te stellen, stapt de museumbibliotheek vanaf het jaar 2000 geleidelijk af van de formaat- en magazijnplaatsing van publicaties. Voor bepaalde onderwerpen die binnen het collectiebeleid van de bibliotheek passen, komt een thematische plaatsing. Vandaag is niet de volledige bibliotheekcollectie onderverdeeld in die thema's. Enkel de nieuwe aanwinsten en de publicaties die via retrocatalografie opgenomen worden in de catalogus zijn via deze plaatskenmerken herkenbaar. Deze thematische opstelling is alvast een handig hulpmiddel bij de collectiewaardering van bepaalde deelcollecties.

Los van de aan onderwerp gerelateerde deelcollecties wordt de bibliotheekcollectie opgedeeld in de informatieve collectie (Reference Library of referentiebibliotheek), ook wel de onderzoeksbibliotheek genoemd, en de erfgoedcollectie.

De informatieve bibliotheekcollectie of referentiebibliotheek is de vakbibliotheek die informeert en onderzoek ontsluit over ons vakgebied: over de collecties die het museum verzamelt en de thema's waar rond het museum werkt. Vermeldenswaardig is dat het museum een verzameling knipselmappen met persknipsels bezit die vooral in de jaren 1980 en jaren 1990 bijeengebracht zijn. Deze knipsels zijn volgens trefwoord in mappen geklasseerd en zijn waardevol voor het museum omdat ze een interessante bron zijn bij het reconstrueren van de geschiedenis van bedrijven. De waardering, selectie en digitalisering van dit documentair archief staat op de planning voor de komende beleidsperiode, in samenwerking met een stagiair van de opleiding Informatiebeheer.

De erfgoedcollectie bevat anderzijds de publicaties met erfgoedwaarde en wordt in andere museumbibliotheek ook wel de speciale collectie of de bijzondere collectie genoemd, of in kunstbibliotheek de collectie precieuze werken. Vaak hebben deze publicaties een museale of tentoonstellingswaarde en kunnen we ze indelen bij de groep van de primaire bronnen. Het zijn vaak publicaties die in eigen beheer zijn uitgegeven door bedrijven of vakverenigingen. Tot de erfgoedcollectie rekenen we bijvoorbeeld bedrijfspublicaties waarin bedrijven zichzelf en hun activiteiten voorstellen, adresboeken, huldeboeken, vakbladen en periodieke uitgaven van bedrijven, beroepsfederaties of vakverenigingen, technische handboeken, leerboeken, congresverslagen, propagandadrucksels of gepubliceerde enquêtes en statistieken.

De opdeling tussen informatieve collectie en erfgoedcollectie kan zowel bij de boeken als de tijdschriften gemaakt worden. Ze wordt pas sinds 2012 gemaakt, bij het herzien van de bibliotheekwerking. Dit heeft als gevolg dat de informatieve collectie en de erfgoedcollectie geen fysiek te onderscheiden collecties zijn. Enkel de tijdschriften kregen een afzonderlijke plaatsing, net als de deelcollecties textielboeken van de EIS en Centexbel (zie hoger). Naar behoud en beheer krijgen de publicaties wel een afzonderlijke aanpak. Publicaties die tot de erfgoedcollectie behoren krijgen bijvoorbeeld geen kleefsticker met plaatsingsnummer op de rug. Deze werken worden voorzien van een zuurvrij vlagje dat de plaats van het boek aanduidt.

10.3. Collectieprofiel en waardering

Het collectieprofiel van de bibliotheekcollectie is nauw verweven en evolueert mee met het collectieprofiel van de museumcollectie. De opdracht en het verzamelbeleid van de bibliotheek kadert binnen de museummissie: zorg dragen voor de sporen van de industriële geschiedenis en onderzoek stimuleren naar dat verleden. De bibliotheekcollectie wil een representatieve collectie zijn, voor iedereen toegankelijk en beschikbaar om zo de kennis van en waardering voor ons industrieel erfgoed te versterken. De publicaties en tijdschriften refereren naar een waaier aan onderwerpen die gelinkt zijn aan het tijdsgewricht van de (pre-)industrialisering en de opkomst van de diensteneconomie: de geschiedenis en technische ontwikkeling van verschillende industrietakken, de sociaaleconomische geschiedenis, industriële architectuur, communicatie en informatie ... Dit alles van circa 1750 tot vandaag. De bibliotheekcollectie is niet opgebouwd uit de klassieke kostbare werken zoals we ze kennen in de enge betekenis van oude drukken en handschriften. Het gros van de publicaties dateren van na 1850.

Thema's waarover het museum niet actief verzamelt en waarvan de documentering opgenomen wordt door een andere bibliotheek of bewaarinstelling, vallen hoofdzakelijk buiten het verzamelbeleid. Van deze onderwerpen achten we het voldoende de belangrijkste naslagwerken te verwerven. Mijnbouw, mode of agrarische nijverheid zijn daar een voorbeeld van. Voor de collectievorming rond deze thema's is er nauw contact en afstemming met andere bibliotheken en bewaarinstellingen.

Het Industriemuseum heeft binnen haar verzamelgebied veruit de meest uitgebreide bibliotheekcollectie in het Vlaamse erfgoedlandschap. De sterkte van de verzameling is de volledigheid en samenhang. De bibliotheek van het Industriemuseum bekleedt op die manier een unieke plaats binnen het bibliotheek- en erfgoedlandschap. Het Industriemuseum wordt vaak geprezen omwille van haar coherente onderzoekscollectie rond specifieke thema's van de industriële geschiedenis. In ons taalgebied bevinden zich geen bibliotheken of bewaarinstellingen met een gelijkaardige collectie.

“Fantastische vondst en meteen een nieuwe piste in verband met mijn probleem.

Ik twijfelde eraan of het zinvol was in mijn boek zo gedetailleerd in te gaan op dat aspect, maar nu doe ik het zeker.”

Schrijver en onderzoeker Huib in een e-mail aan de kennismedewerker na zijn bibliotheekbezoek, november 2018.

In 2021 zijn de voorbereidende gesprekken gestart om de uitgebreide en waardevolle bibliotheek van Patrick Viaene te verwerven. Deze privéverzameling is sinds de jaren 1970 met veel expertise en via een breed vertakt netwerk opgebouwd. Op die manier vormt ze een representatieve collectie voor het erfgoed en de geschiedenis van de Vlaamse en Belgische industrialisering, binnen een internationale context. Na verwerving en selectie – het herbestemmen van dubbele exemplaren en collectievreemde publicaties – zal de collectie geregistreerd en ontsloten worden voor het brede publiek. Dit zal de bibliotheekcollectie en bijgevolg de kennisdeling rond industrieel erfgoed versterken. Ook voor de werking en missie van ETWIE als dienstverlener betekent deze collectie-uitbreiding een meerwaarde.

Om tot een optimaal waarderingsbeleid te komen is het belangrijk om blijvend in te zetten op afstemming en overleg met andere erfgoedorganisaties en bewaarinstellingen. In de toekomst zet het Industriemuseum ook in op thematische waarderingstrajecten per onderwerp of deelcollectie. Zo zal het museum deelnemen aan een waarderingstraject van ETWIE en het textielnetwerk, waarbij de bibliothecaire collecties over mode en textiel onder de loep genomen worden.

In de toekomst zullen we ook meer aandacht hebben voor de verwerving, bewaring en ontsluiting van digitale publicaties, zowel digital born als digitaliseerde publicaties en drukken.

10.4. Verzamelen

De collectievorming van de museumbibliotheek is afgestemd op het collectieprofiel van het museum, op lopende en aankomende onderzoeks- en tentoonstellingstrajecten en de thema's waarrond het museum werkt. Vooral de klassieke bibliotheekmaterialen zoals boeken en tijdschriften worden verworven. Om de informatieve collectie actueel te houden als referentiecollectie is een actief verzamelbeleid onontbeerlijk. Er is daarom ook een jaarlijks aankoopbudget voor de bibliotheek voorzien.

De kennismedewerker, ook verantwoordelijk voor de museumbibliotheek, spoort via het volgen van vakliteratuur, uitgevercatalogi, antiquariaten en recensies publicaties op. Met vakkundigheid wordt de afweging tot verwerving gemaakt op basis van de selectiecriteria. Er wordt ook rekening gehouden met de logistieke capaciteit en de beschikbare personeelstijd voor de verwerking van de aanwinsten.

Nieuwe verwervingen komen enerzijds binnen via handgift. Vooral in de beginjaren kon het museum bijvoorbeeld rekenen op publicaties die door de bibliotheek van de Stad Gent afgevoerd werden. Ook handgiften van technische scholen en bedrijfsbibliotheken die de deuren sluiten of reorganiseren, krijgen een tweede leven in de museumbibliotheek. Daarnaast schenken particulieren boeken of

tijdschriften uit hun handbibliotheek. Deze handgiften van particulieren bereiken het museum vaak naar aanleiding van tijdelijke tentoonstellingen. Alle giften worden eerst geselecteerd op dubbele exemplaren of collectievreemde werken, voordat de handgift uiteindelijk aanvaard en vastgelegd wordt in een handgiftdocument.

Al sinds het prille begin koopt het Industriemuseum ook boeken aan. Daartoe behoren ook internationale uitgaves. De middelen voor aankoop gaan nu voornamelijk naar publicaties waarmee we de collectie actualiseren en recente evoluties documenteren. Actieve verwerving staat vooral in het teken van het invullen van hiaten. Voor tijdelijke of permanente tentoonstellingen koopt het Industriemuseum sporadisch ook antiquarische publicaties aan.

Verder verwerft de bibliotheek ook publicaties als bewijsexemplaar in ruil voor publicatierechten of bruiklenen. Aanvankelijk werd een actief ruilbeleid gevoerd, maar met het verfijnen van het collectieprofiel werden de ruilactiviteiten afgebouwd. Bij de stopzetting van het museumtijdschrift TIC in 2014 werden alle ruilovereenkomsten stopgezet. Nu wordt enkel nog occasioneel geruild, uiteraard rekening houdend met het collectieprofiel.

10.5. Collectieafstemming en -mobiliteit

De bibliotheek streeft voor de collectievorming naar een voortdurende afstemming met andere bibliotheken of bewaarinstellingen met de bedoeling de collecties te versterken en onnodige overlap te vermijden. Hiertoe wordt regelmatig overleg gepleegd, zowel formeel als informeel op lokaal, regionaal en internationaal niveau.

Samenwerkingsverbanden zoals het Overleg Kunstbibliotheken Vlaanderen (OKBV) en CaGeWeB vzw, de Gentse vereniging die als doel heeft de catalogi van Gentse speciale en wetenschappelijke bibliotheken te ontsluiten, zijn ideale platformen om af te stemmen met collega's over het gevoerde collectievormingsbeleid. Daarbovenop komt dat catalografie via de gemeenschappelijke CaGeWeB-databank de kennis over elkaars collecties bevordert, overlap zichtbaarder maakt en afstemming vergemakkelijkt.

Informele afstemming gebeurt sinds 2000 met:

- Koninklijke Musea voor Kunst en Geschiedenis (KMKG): kantcollectie.
- Amazone (Kruispunt Gendergelijkheid) en Archief en Onderzoekscentrum voor Vrouwengeschiedenis (AVG): vrouwenstudies. Het Industriemuseum gaat wel documenteren over vrouwenarbeid.
- Modemuseum Hasselt
- Vlaams Textielnetwerk (VTN)
- Textielmuseum Tilburg: overleg over het bewaren van buitenlandse technische textieltijdschriften

- Amsab-ISG (Instituut voor Sociale Geschiedenis)
- De School van Toen: meer bepaald met betrekking tot handboeken technisch en beroepsonderwijs
- Museum aan de Stroom (MAS): overleg over de collectie van het voormalige Nationaal Scheepvaartmuseum
- Openbare Bibliotheek Gent: afstemming Gent-collectie
- Design Museum Gent: overleg over interieurtextiel en kledingtextiel
- Universiteit Gent – Bibliotheek Faculteit Ingenieurswetenschappen en Architectuur: overleg in functie van afstemming industriële architectuur, hergebruik industrieel erfgoed. Ook afstemming met Ingenieurswetenschappen in functie van collectievorming technische werken. Wat bewaren wij voornamelijk van technische werken, bijvoorbeeld Le Génie civil en Le Génie industriel: boeken met een link naar objecten van de museumcollectie.
- Centrum Agrarische Geschiedenis (CAG): overleg over herbestemming publicaties uit de handbibliotheek van het CAG
- ModeMuseum Antwerpen (MoMu): afstemming over aan textiel gerelateerd verzamelbeleid. Het Industriemuseum gaat niet over mode en ontwerpers verzamelen, wel beroepskleding, de kledingindustrie, fashion entrepreneurship, jeans (gerelateerd aan machines die zich in de collectie bevinden).

De voorbije jaren werden herbestemmingsacties georganiseerd voor dubbele exemplaren, verworven via handgiften, en collectievreemde tijdschriftenreeksen. Zo is bijvoorbeeld een hele reeks kookboeken gewaardeerd en herbestemd in het kader van een waarderingstraject van het CAG. Ook publicaties die door veroudering niet meer relevant zijn voor gebruik komen in aanmerking voor herbestemming. In eerste instantie worden ze aangeboden aan partnerinstellingen. Wat op die manier geen nieuw onderkomen krijgt, komt terecht op de jaarlijkse boekenverkoop ten voordele van 11.11.11, een initiatief van de Gentse bibliotheek De Krook.

10.6. Registratie bibliotheekcollectie

In 2013 stapte het museum voor de catalografie over naar bibliotheeksoftware Aleph. Voor de technische ondersteuning kan het museum rekenen op de Gentse Universiteitsbibliotheek. Deze samenwerking wordt mogelijk gemaakt door CaGeWeB vzw. Dit gemeenschappelijke platform biedt veel voordelen, bijvoorbeeld de rechtstreekse ontsluiting in de CaGeWeB-catalogus.

Een selectie tijdschriften wordt geëxcerpeerd. Van relevante artikels die passen binnen het collectieprofiel worden er

titelbeschrijvingen op artikelniveau gemaakt. De titelbeschrijvingen worden voorzien van trefwoorden. Er wordt toegewerkt naar een gestructureerde trefwoordenlijst en onderhoud van de thesaurus, rekening houdend met de thesaurus die voor de museumcollectie opgesteld wordt.

Een papieren aanwinstenregister wordt sinds 2010 niet meer bijgehouden. Aanwinsten via handgift worden voorzien van een verwervingsfiche. De verwervingsmethode wordt ook opgenomen in het registratiesysteem Aleph.

10.7. Gebruik van de collectie

De bibliotheek bereikt en bedient een breed publiek: heemkundigen, studenten, gidsen, academici, verzamelaars, professionals vanuit diverse sectoren (media, cultuur, architectuur en stedenbouw, archeologie ...). Ook geïnteresseerde passanten of museumbezoekers vinden hun weg naar de bibliotheek. Dat laatste is toegenomen sinds de vernieuwing van de textielafdeling. Door het plaatsen van een glazen tussenwand en deur krijgen bezoekers vanuit de textielafdeling een zicht op de bibliotheekruimte. In het tentoonstellingsparcours is ook een uitnodigende hub gecreëerd. Men wordt er geïnformeerd en geprikkeld om diepgaander te snuisteren in de kennis en collectie van het Industriemuseum of meer te weten te komen over de werking van ETWIE. In de kennishub kan men enkele relevante publicaties raadplegen en wordt de participatieve collectievorming en werking van het museum centraal gezet. Een recent verworven verhaal, foto of object wordt getoond, we zetten een onderzoeksvraag in de kijker of verspreiden een oproep naar kennis, foto's of objecten waar het museum naar op zoek is.

De publicaties zijn in de leeszaal van de bibliotheek raadpleegbaar en de toegang is gratis. Bezoekers kunnen een afspraak inplannen met de kennismedewerker. Wekelijks zijn er ook twee vrije bezoekmomenten. De informatievoorziening is niet meer beperkt tot wat in boeken en tijdschriften te vinden is. Ook wie informatie wil over de collectie of de collectie digitaal wenst te raadplegen, kan in de bibliotheek terecht. Het online of via mail aanbieden van kennis en informatie en de live dienstverlening gaan hand in hand.

Via de kennishub kunnen bezoekers zich verdiepen in de thema's, technieken en objecten die in het museum aan bod komen, of er zelf een verhaal achterlaten.

De gebruikers van de bibliotheek worden geregistreerd in een database waarin de informatie- en expertisevragen worden bijgehouden. Elementen die bij iedere vraag geregistreerd worden zijn de vraag/het onderwerp, het type bezoeker (particulier, professional, verzamelaar ...), de geografische plaats/regio (Gent, niet-Gent, Europa, buiten Europa), de sector (culturele sector, bestuurlijke sector, commerciële sector ...), de organisatie, het type onderzoek of aard van het gebruik (publicatie, tentoonstelling, verhandeling, genealogisch onderzoek ...) en het onderzoeksthema van de vraag (drukkerij, textiel, metaalnijverheid, industriële architectuur ...). Door het bijhouden van deze gegevens hebben we een goed zicht op wie onze bezoekers en gebruikers zijn en welke informatie ze zoeken in de museumbibliotheek. Jaarlijks volgt de bibliotheekmedewerker ongeveer 250 informatie- en onderzoeksvragen op.

Voor onderzoekers en andere geïnteresseerden die de bibliotheek bezoeken, staan computers ter beschikking. Via een zoekportaal kunnen de verschillende collecties afzonderlijk doorzocht worden. De museumcollectie wordt ontsloten via de museumwebsite en Erfgoedinzicht, de bibliotheekcollectie via CaGeWeB. Via deze collectieve catalogus wordt de collectie trouwens ook ontsloten via UniCat en worden de tijdschriften opzoekbaar in Antilope. De audiovisuele collectie is doorzoekbaar via de metadata-catalogus die ter beschikking gesteld wordt door meemoo. Vanaf 2023 wordt de bezoekerstool van meemoo geïmplementeerd in de leeszaalwerking. Dit zal het vlot doorzoekbaar maken van de digitale collectie nog meer ten goede komen.

Een troef van de bibliotheek is de dienstverlening op maat. De bibliotheek heeft de rol van informatiebemiddelaar. De kennismedewerker denkt mee met de onderzoeker en ondersteunt bij de zoektocht naar relevante bronnen. De kennismedewerker geeft suggesties vanuit de eigen collectie, maar kan door een uitgebreide en gedetailleerde kennis van het werkveld ook correct doorverwijzen naar andere musea, archieven of organisaties. Ook ondersteuning en tips rond het online informatieaanbod horen daarbij.

“Ik zoek nog even verder naar beeldmateriaal via uw tips, nogmaals dank voor uw antwoord. Deze beelden zijn mij zeer waardevol.”

Galeriehouder Thomas in een bericht aan de kennismedewerker van de bibliotheek, juli 2022.

Belangrijk is dat de kennisdeling geen eenrichtingsverkeer is. Net door in dialoog te gaan met de bibliotheekgebruiker

wordt kennis over de museumcollectie en de thema's waarover het museum werkt opgebouwd en gedeeld. Deze participatieve manier van kennisdeling zetten we verder via het organiseren van Wiki Cafés. Met deze schrijfsessies willen we collecties meer zichtbaarheid geven, kennisdeling stimuleren en deze kennis een plaats geven op de Wikimedia-platformen.

De bibliotheek van het Industriemuseum is in die zin sterk geënt op de principes van de 'community librarians' (David Lankes). Een bibliothecaris moet niet enkel mensen kunnen informeren, maar ze ook inspireren en met elkaar in verbinding brengen. Netwerking en ontmoeting spelen een belangrijke rol. Het collectioneren, ordenen en ontsluiten van boeken en andere informatiedragers is niet het doel, maar een middel om kenniscreatie vooruit te helpen.

10.8. Preventieve conservering

Sinds enkele jaren groeit de aandacht voor de erfgoedwaarde van de bibliotheekcollectie. Dat uit zich in de boekverzorging en de manier waarop boeken kastklaar gemaakt worden (geen kleefetiketten met plaatsnummers, maar zuurvrije vlagjes met plaatsnummer, zuurvrij boekhoesje voor kwetsbare werken). In het verleden werden de boeken geplastificeerd. Dat gebeurt tegenwoordig niet meer; in een ideaal scenario worden alle plastic kaften verwijderd.

Het proces van verzuring van het papieren erfgoed wordt vertraagd door het gebruik van zuurvrij verpakkingsmateriaal. De fysieke toestand en schade aan publicaties wordt niet systematisch geregistreerd en gemonitord. Er bestaat dus geen schade-inventaris.

In functie van het optimaliseren van de online kennisdeling en vanuit conserverings oogpunt, wordt meer en meer ingezet op het digitaliseren van publicaties. Dit gebeurt momenteel ad hoc. Er wordt voor de toekomstige beleidsperiode een jaarlijks digitaliseringsplan opgemaakt met een structurele aanpak en workflow voor de digitalisering van de bibliothecaire en documentaire collectie.

10.9. Depotbeheer

Het bibliotheekmagazijn is een gesloten ruimte die grotendeels verduisterd kan worden. Er is geen klimaatsysteem voorzien. De relatieve luchtvochtigheid (38-45%) en temperatuur (18-20°C) in de ruimte blijven quasi constant. De collectie proberen we goed te conserveren door de deuren van het magazijn zoveel mogelijk gesloten te houden en de lichten te doven bij afwezigheid.

In het magazijn wordt voor de opstelling van de boeken magazijnplaatsing gehanteerd in combinatie met thematische plaatsing. De magazijnplaatsing is ruimtebesparend. Boeken worden doorlopend genummerd geplaatst in de kasten. Grote formaten (> 30 cm) worden afzonderlijk

geplaatst, net zoals extra grote formaten of zware boeken; die worden liggend bewaard. De logistieke haalbaarheid voor het plaatsen van een Compactus-berging (met verrijdbare stellingen) is in 2022 onderzocht en wordt meegenomen in de budgettering van de komende beleidsperiode.

Tijdschriften worden alfabetisch op titel in het magazijn bewaard en zijn deels herverpakt in zuurvrije dozen. De erfgoedcollectie en de referentiecollectie staan afzonderlijk opgesteld, evenals de collectie textieltijdschriften.

In 2021 kocht het museum een volledig nieuwe opstelling voor de digitalisering van de collectie en werd een expert ingehuurd om opleiding te geven over het optimaal gebruik van de digitalisatiestraat.

11. Museumarchief

Voor de bewaring van papieren archiefstukken die betrekking hebben op de museumwerking (briefwisseling, affiches van tentoonstellingen, allerhande administratieve stukken ...) staat Archief Gent in. In het verleden is al op gezette tijdstippen een inventarisatie en overdracht naar hen gebeurd, net zoals dat bij andere stadsdiensten verloopt. Via een tewerkstellingstraject zijn ondertussen ook de eerste stappen gezet om een inventaris op te maken van het tentoonstellingsarchief. Nadien wordt dit archief opgeschoond en intern ontsloten voor de medewerkers.

Als onderdeel van de Stad Gent werkt het Industriemuseum voor haar digitaal documentbeheer momenteel met netwerkschijven. De digitaal strateeg van het museum is ambassadeur voor het uitrollen van Microsoft 365, waardoor meer toepassingen om digitaal samen te werken en bestanden duurzaam te bewaren beschikbaar worden. Met

het Microsoft 365-project wil de Stad Gent de ongestructureerde informatie (documenten) van de netwerkschijven en andere digitale locaties migreren naar SharePoint Online en een Document Management System (DMS) uitbouwen in relatie tot Microsoft Teams, OneDrive en de andere Microsoft 365-apps.

Ook dit is onderdeel van de digitale strategie en biedt heel wat voordelen: één versie van documenten op één locatie, maar ook gelijktijdig samenwerken aan documenten, ze veilig delen met externen (burgers, bedrijven, andere instellingen) en eenvoudig plaats- en tijdonafhankelijk samenwerken. Microsoft 365 maakt een modern, overzichtelijk en traceerbaar documentbeheer mogelijk, waardoor medewerkers documenten eenvoudiger en sneller terugvinden.

12. Digitale strategie

Als organisatie zijn we op het vlak van digitaliteit niet aan ons proefstuk toe. Al in 2018 beschikte het Industriemuseum over een digitale strategie, met als doel de collectie digitaal zo maximaal mogelijk te ontsluiten. Er werden acties gedefinieerd over wat nodig is als absolute basis om onze data naar buiten te brengen, alsook via welke kanalen we die digitale representatie van onze collectie dan zouden kunnen ontsluiten.

De periode van 2020 tot en met 2022 was echter een grote schok voor de volledige samenleving, zeker op digitaal vlak. Waar tot dan toe het digitale eerder als een addendum werd gezien, kwam er plots een digitale disruptie waarbij het digitale een must tot zelfs een noodzaak werd. Als organisatie binnen de culturele erfgoedsector heeft ook het Industriemuseum die digitale disruptie van heel nabij meegemaakt. Dat betekent dat ook het museum op het punt kwam een keuze te moeten maken: de keuze om het digitale te laten doorstromen in alle geledingen van de organisatie en volop de kaart van de digitale transformatie te trekken.

De komende vijf jaar willen we het momentum van de disruptie volop omzetten naar een transformatieverhaal binnen onze organisatie. Het museum zal daarbij focussen op vijf speerpunten – skills, optimalisatie, identiteit, content en innovatie – om, na het voorbereidende werk van de voorbije vier jaar, naar het volgende niveau van digitale maturiteit op te klimmen.

Digitale skills betekent dat wij er ons als organisatie bewust van zijn dat die transformatie vooral door mensen moet gebeuren. Investeren in de digitale vaardigheden van medewerkers is investeren in de toekomst, in het structureel verankeren van onze digitale transformatie. We verwezenlijken dit door een degelijk opleidingsaanbod, afgestemd op de tools die we gebruiken, en door de organisatie van workshops waarbij kennis over teams en medewerkers heen open en breed gedeeld wordt. Dit vooral in het kader van digitaliseringsprojecten en inhaalbewegingen, maar ook onze eigen digitalisatiestraat. Zo hebben we in 2021 een expert uit het Rijksmuseum in Nederland ingehuurd om een opleiding te geven over het optimaal gebruik van onze nieuwe opstelling in de digitalisatiestraat. Of op het vlak van het klaren van rechten heeft de digitaal strateeg van het museum met succes een opleiding Creative Commons doorlopen en zo het certificaat van Creative Commons Expert behaald.

Digitale optimalisatie biedt een garantie op het continue evolutieve pad dat onze interne organisatie en interne processen moeten bewandelen om relevant en toekomstgericht te blijven. Als organisatie moeten we erover waken ruimte te maken voor investeringen hierin, maar medewerkers moeten ook tijd krijgen om processen kritisch te analyseren en voorstellen te doen voor het optimaliseren ervan. Digitale transformatie betekent echter ook de

keuze kunnen maken om bepaalde processen niet digitaal te optimaliseren. Het digitale is een onderdeel van de weg naar, maar is niet het doel op zich. De digitale optimalisatie kan vooral nog verbeterd worden wat betreft de flow van onze digitale collectie. Zo hebben we in 2021 een volledige nieuwe opstelling gekocht voor de digitalisering van de collectie, bestaande uit een reproductie, een 50MP-camera, twee studiolichten en een backlit LED-paneel voor de digitalisering van negatieven en dia's.

Digitale identiteit is een onderdeel waar we als organisatie vandaag al hoog op scoren ten opzichte van de rest van Vlaanderen. Dat komt vooral door het fundament dat de huidige digitale strategie de afgelopen vijf jaar gelegd heeft met het oog op de digitale ontsluiting van onze collectie. Dit heeft geleid tot een nieuwe museumwebsite, maar ook tot het blijven waken en nadenken over onze identiteit op de verschillende digitale platformen. De komende jaren moeten we dat niveau blijven bewaken en kijken waar we nog kunnen optimaliseren.

Digitale content is net als de digitale identiteit iets dat heel prominent aan bod komt in onze huidige strategie. Die content focust vooral op de ontsluiting van de collectie via de eigen website. De afgelopen jaren is daarnaast veel werk gestoken in het breed verspreiden van onze digitale collectie, niet enkel via onze eigen website. Ook andere platformen zoals Wikimedia en Wikidata werden verkend. De komende jaren moeten we daar nog veel meer op inzetten en actief op zoek gaan naar andere platformen om onze digitale collectie te ontsluiten. Naast de publieke ontsluiting moeten we ook bekijken hoe we onze digitale content intra muros beter kunnen ontsluiten: op de museumvloer, voor de medewerkers, voor bezoekers van de museumbibliotheek of kennishub ... We investeren daarom de komende jaren volop in de continue doorstroming van onze digitale collectie naar meemoo voor de archivering op lange termijn. In 2022 werd er daarnaast via projecten als de Collectie van de Gentenaar (CoGent) en Gent Gemapt geëxperimenteerd met IIIF als standaard voor visualisatie. Via het pilootproject bij meemoo in 2023 dat de IIIF-standaard naar het archief brengt, willen we in 2024 een nieuwe collectiewebsite ontwikkelen waarbij de beelden via IIIF-viewers ontsloten worden en veel toegankelijker worden. Maar digitale content gaat verder dan enkel onze collectie. Wanneer we tools ontwikkelen, dan doen we dat vanuit een open standaard-principe en delen we onze tools en expertise ook met het bredere erfgoedveld.

Digitale innovatie tot slot is het speerpunt dat ervoor zal zorgen dat onze digitale transformatie niet in het verleden blijft hangen. Digitale transformatie behelst immers het gebruiken van nieuwe, snelle en steeds veranderende technologie om problemen op te lossen. Het digitale kan het werk van alle medewerkers versterken en hen vooral ondersteunen om strategische doelen te behalen. Maar als organisatie moeten we er blijven over waken dat het digitale

in balans blijft met alle andere processen en doelen die we hebben als organisatie. We kunnen een netwerkeffect genereren door project- en planmatig verder te werken op het digitaal aanbieden van onze collectie. Op die manier voeden we verder de feedback-loop en creëren we een grotere vraag naar onze collectie. Zo is het verder inzetten op de digitale ontsluiting via nieuwe kanalen als het Virtueel Museum van Vlaanderen of nieuwe standaarden zoals OSLO iets waar we de komende jaren blijven op werken.

Door meer en breder te ontsluiten wordt onze collectie toegankelijker waardoor ze op haar beurt ook uitgebreider wordt dankzij alle extra informatie en data die we via de ontsluiting kunnen capteren. We denken hierbij bijvoorbeeld aan het gebruik van Madoc, een platform voor crowdsourcing, of de organisatie van Wiki Cafés of het ondersteunen van dergelijke sessies bij andere partners.

Het digitale is geen vervanging van het fysieke, het is het groeien naar een hybride beleving. Het digitale betekent wel dat er potentieel veel meer mensen in aanraking kunnen komen met onze werking en dat de drempel lager komt te liggen voor wie minder gemakkelijk de weg naar onze collectie of organisatie vindt. De kern van onze transformatie is dat we het digitale in alle facetten van de werking (ruimer dan collectie) binnen brengen. Om op digitaal vlak sprongen te kunnen maken is een 360°-transformatie van de organisatie gewenst. We zetten digitaal in op die domeinen van de werking waarmee we het meest impact kunnen creëren.

De uitgebreide versie van de digitale strategie is online raadpleegbaar via www.industriemuseum.be/nl/beleidsdocumenten

Literatuur

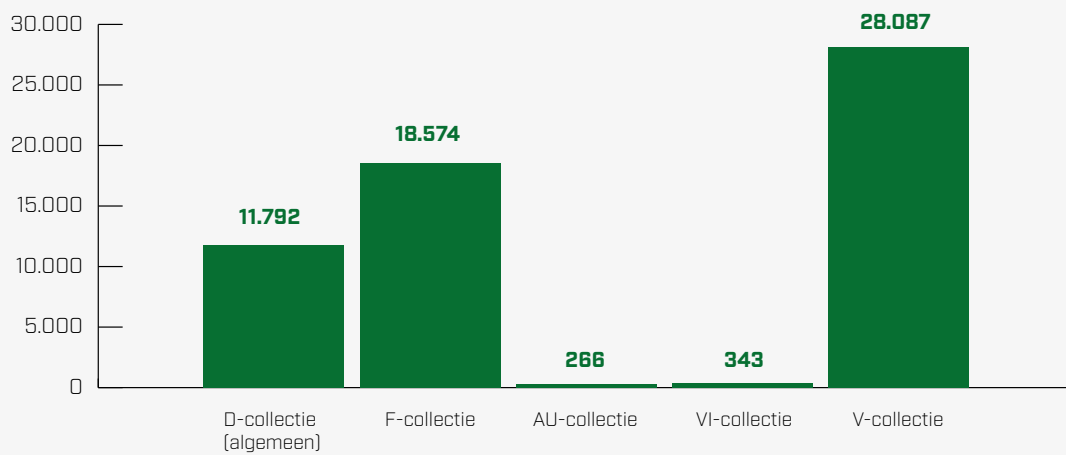
- Bibnet. (2012). Over de ondergang en het belang van de digitale bibliotheek. *META*, 2012(6).
- Carty-Hornsby, Pippi (2021). Preserving skills and knowledge in heritage machinery operations. *Science Museum Group Journal*, 2021(16).
- Coppoolse, D., De Nil, B., & Vanstappen, H. (2011). *Cometa : een model voor het maken van beschrijvingen op collectieniveau*. FARO. Vlaams steunpunt voor cultureel erfgoed.
- De Nil, B., Vanhoutte, J., & Walterus, J. (2016). *Naar een collectieplan in 6 stappen: een leidraad voor bibliotheek en archief*. Brussel: FARO. Vlaams steunpunt voor cultureel erfgoed.
- Demeester N. (2007). *De museumbibliotheek van het MIAT*.
- Jacobs, S., Vanouplines P. (2012). De bibliotheek als spil in het interne kennismanagement. *META*, 2012(2).
- Lankes, R. David. (2011). *The atlas of new librarianship*. Cambridge (Mass.): MIT Press.
- Lievyns, L. (2009). *Een bibliotheek met een geheel eigen profiel*. *Brood & Rozen*, 14(5).
- Luger, T. (2008). *Handreiking voor het schrijven van een collectieplan* (3e herz. dr.). Instituut Collectie Nederland.
- Luger, T., Maes S., Milkens, A., & Bergmans B. (2021). *Een collectieplan schrijven? Dat doe je zo!*. Amersfoort: Rijksdienst voor Cultureel Erfgoed.
- Mastyn, P. (1986). *Documentatiecentrum Museum voor Industriële Archeologie Gent*.
- MIAT. (2013). *Collectieplan MIAT 2014-2018*.
- Pye, Elizabeth (2016). Challenges of conservation : working objects. *Science Museum Group Journal*, 2016(6).
- Scheltjens, S., & Vanstappen, H. (2004). Met vallen en opstaan: museumbibliotheken in Vlaanderen. *Bibliotheek- en Archiefgids: Vlaamse Vereniging voor Bibliotheek-, Archief-, en Documentatiewezenen*, 80(1).
- Simon, N. (2010). *The participatory museum*. Santa Cruz (Calif.): Museum 2.0.
- Versloot, A., & Hartmann, E. (2013). *Op de museale weegschaal : collectiewaardering in zes stappen*. Amersfoort: Rijksdienst voor het cultureel erfgoed.
- Walterus J. (2015). Naar gewaardeerde collecties in Vlaanderen. *Collectiewaardering en samenwerking bij erfgoedbibliotheken*. FARO, 2015(3).

Bijlagen

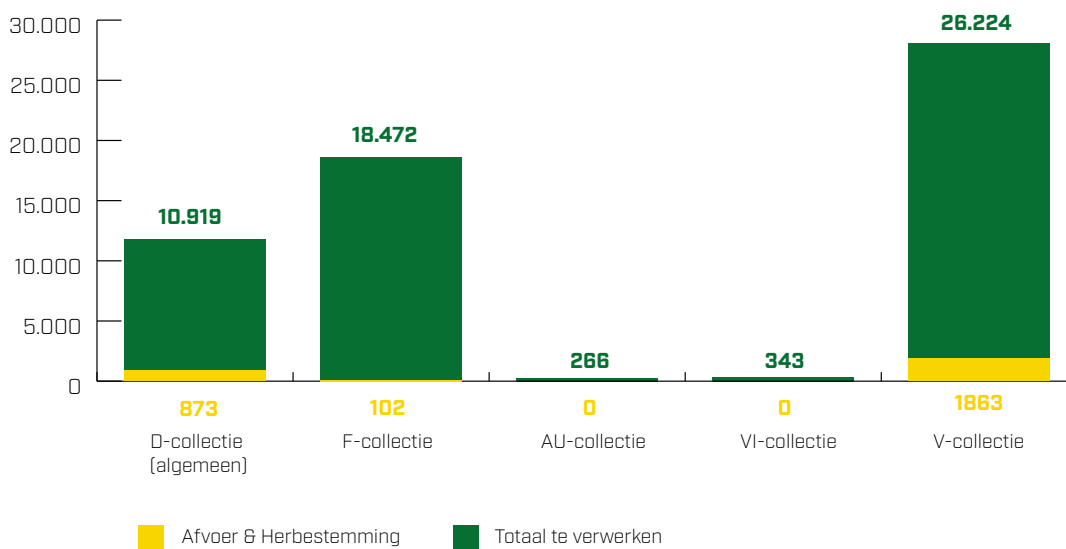
Overzicht samenstelling, registratie en publicatie collectie, november 2022

Overzicht volledige collectie

collecties totaal: 59.062

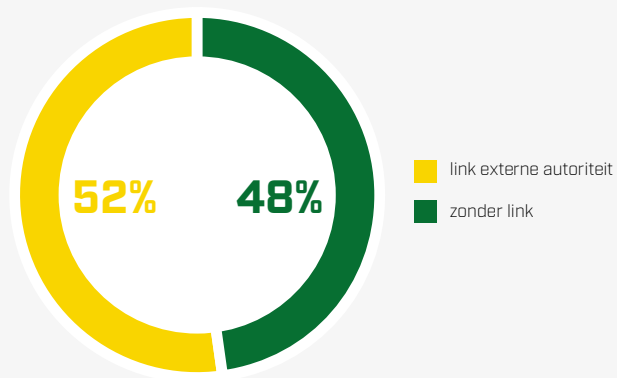

te verwerken vs. afvoer & herbestemming

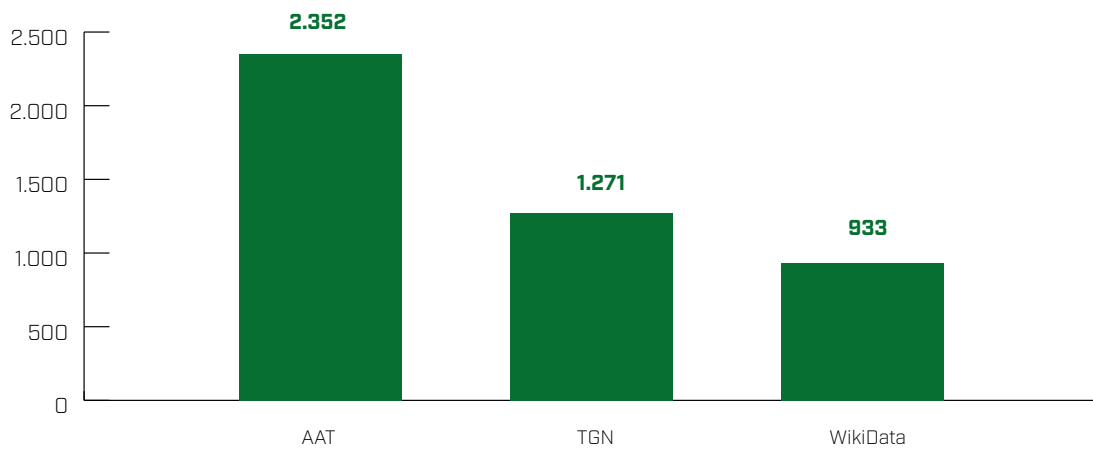

Overzicht volledige collectie

Thesaurus

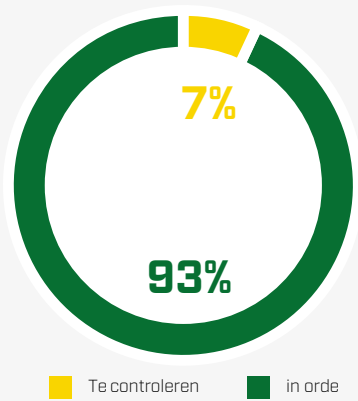
Externe autoriteiten

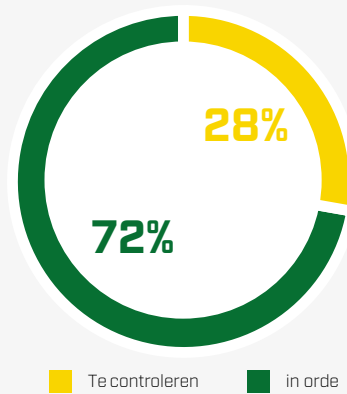

Te controleren

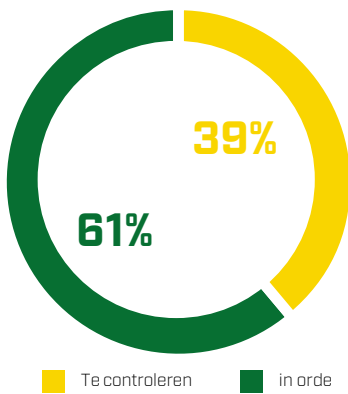
V-collectie

F-collectie

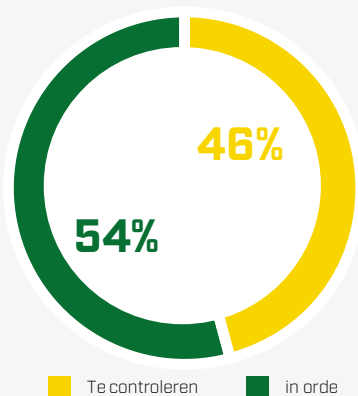
AU-collectie

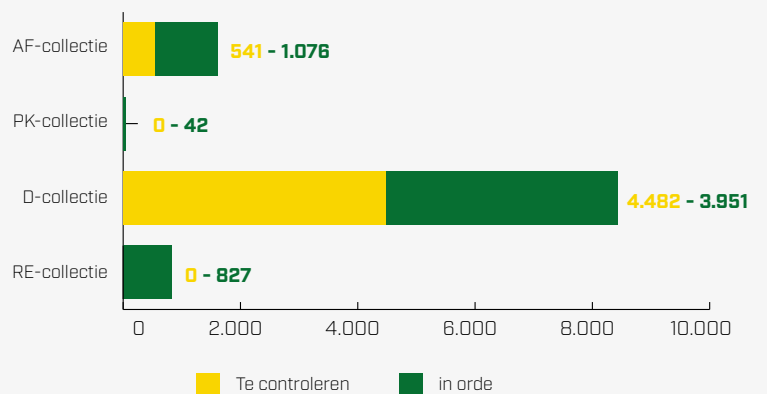
VI-collectie

D-collectie (algemeen)

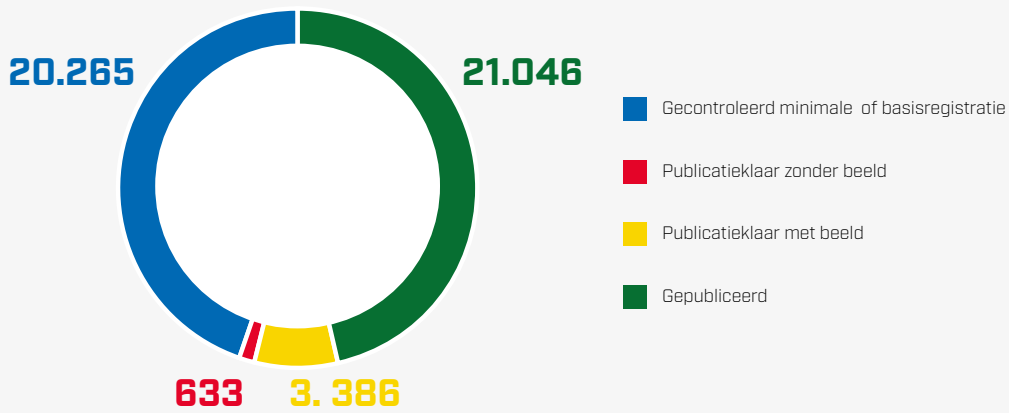

D-collectie detail

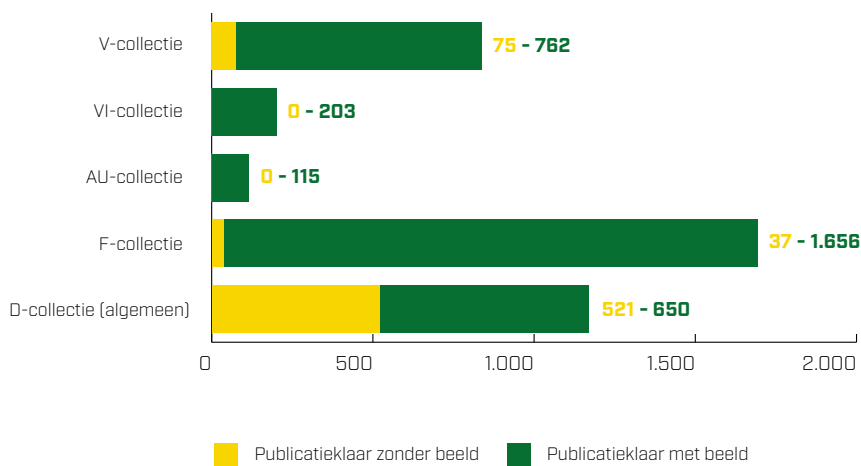

Publicatie

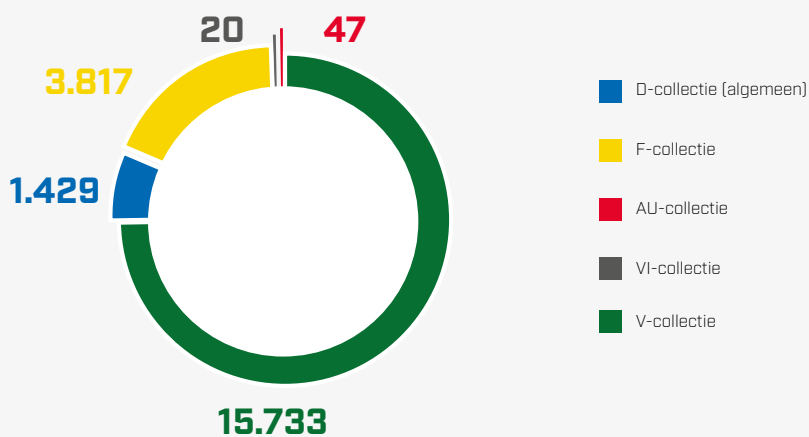
Publicatiestatus

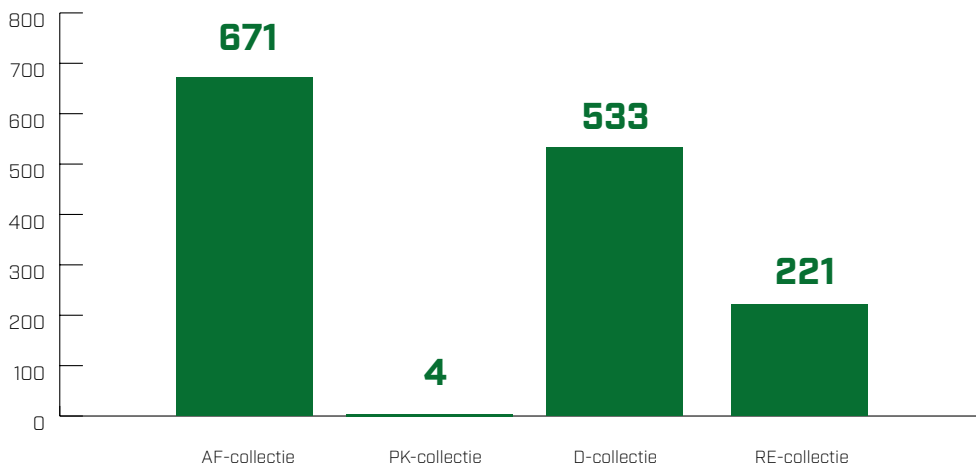
Klaar voor publicatie

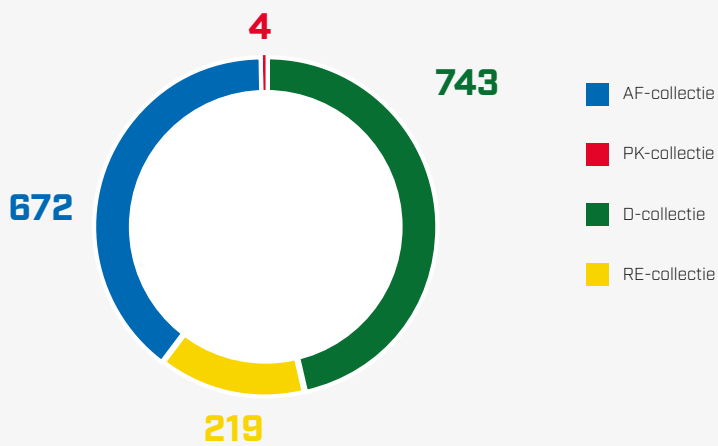
Gepubliceerd Erfgoedinzicht + website

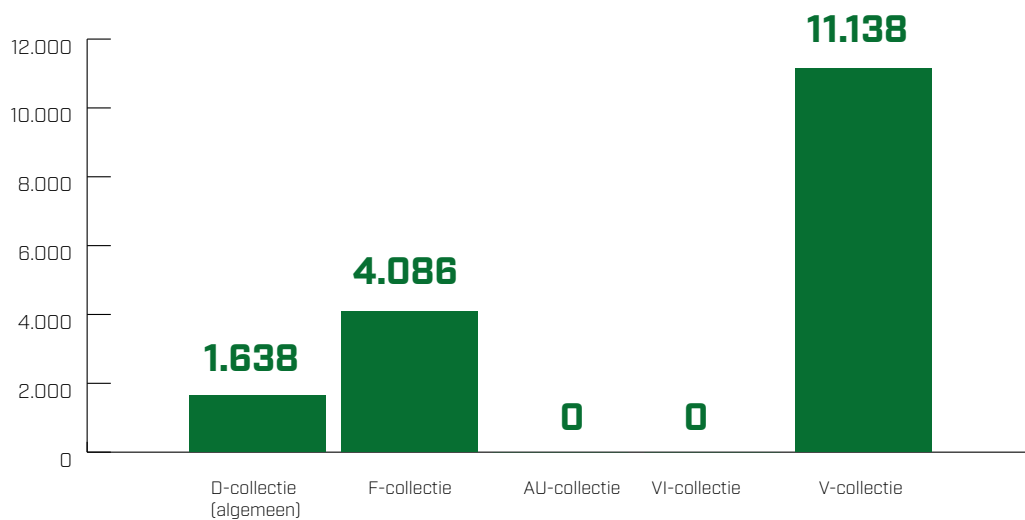
Publicatie D-collectie

D-collectie (detail)

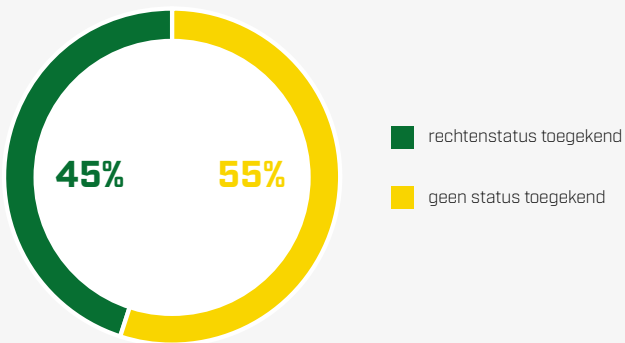

Collectie van de Gentenaar DAMS

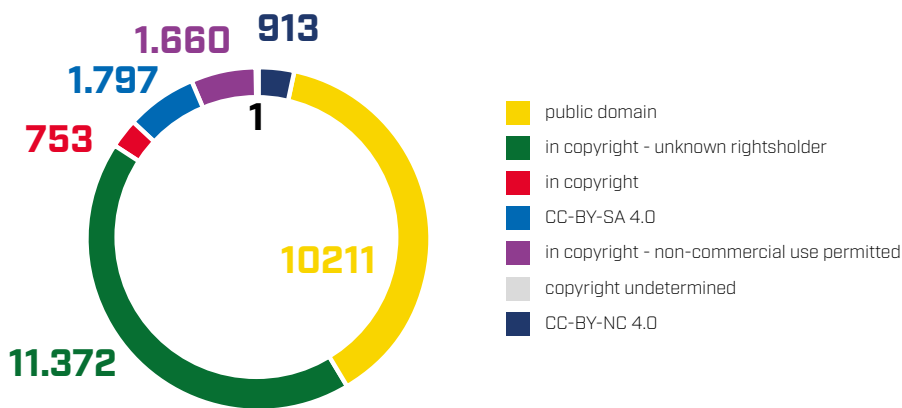

Rechten

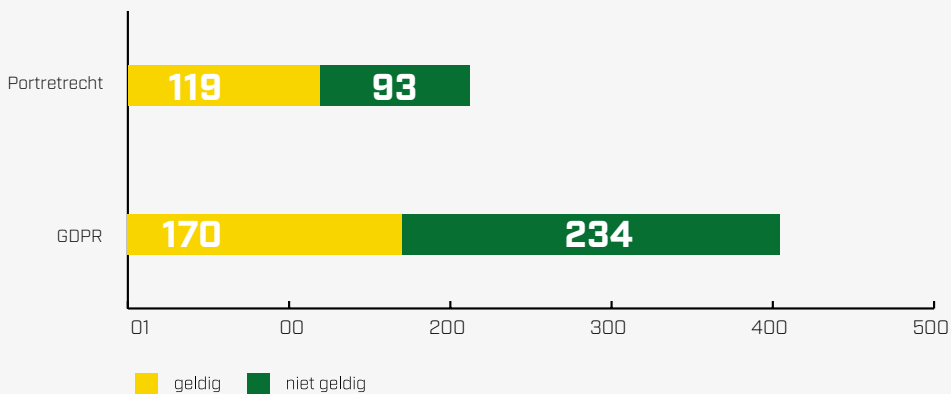
Rechtenstatus

Type Rechtenstatus

Fotocollectie: portretrecht & GDPR

Contact

Ann Van Nieuwenhuysse
(directeur)
ann.vannieuwenhuysse@stad.gent

Hilde Langerlaert
(conservator)
hilde.langerlaert@stad.gent

Parsival Delrue
(collectiemedewerker/registratie, behoud en beheer)
parsival.delrue@stad.gent

Pieter Neirinckx
(collectiemedewerker/onderzoek, verwervingen,
bruiklenen, werkende machines)
pieter.neirinckx@stad.gent

Brigitte De Meyer
(bibliotheekmedewerker en beeldaanvragen)
brigitte.demeyer@stad.gent

Thomas Desmedt
(digitaal strateeg)
thomas.desmedt@stad.gent

© Industriemuseum, december 2022
Industriemuseum
Minnemeers 10
9000 Gent
www.industriemuseum.be
info@industriemuseum.be
+32 9 323 65 00

Foto's: © Martin Corlazzoli